

Tîrj

Kovara Du Mehî Çandeyî Hunerî

Sal: 11 Hejmar: 64 • Rezber-Kewçêr (Eylül-Ekim) 2013 • 5¢

*Büyük İnsanlığın 'Kimsesiz' Şairi
Şêrko Bêkes'e...*

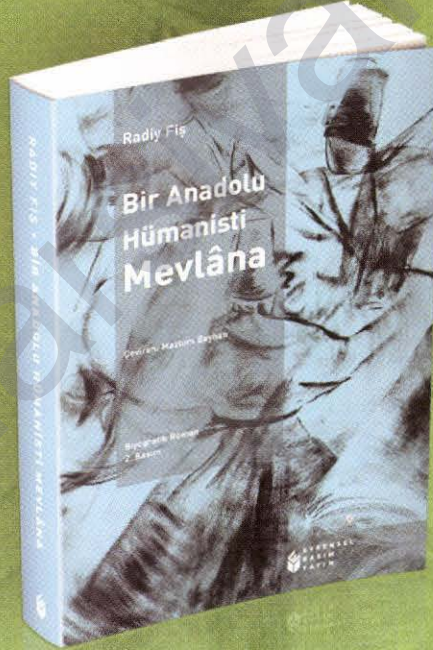

Rojava Ne Bêxwedî ye!

*Çözüm Sürecinde
Kürdistan'da Sermaye Hareketleri
dosya*

bir anadolu hümanisti MEVLÂNÂNA

“İnsan yüreğinin mucizeleri”nden başka bir mucizeye inanmamış; dogmaların boyunduruğuna karşı, insan ruhunun özgürlüğünü öne çıkarmıştır. Dinsel çelişkilerin en yüksek olduğu Haçlı Seferleri döneminde din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin bütün insanların eşit olduğunu, insanın yüceliğini savunmuştur.

EVRENSEL
BASIM
YAYIN

T. +90 212 255 25 46 Pbx - info@evrenselbasim.com - www.evrenselbasim.com

- 2 Bîranîn – Şêrko Bêkes
4 Barışabilecek miyiz? – Gelo em ê bikarin li hev bîn? – Müge Tuzcu
6 Tarih kurtarsın – Sezai Sarioğlu
7 Şerê Süriyeyê; roja mehşerê – Süriye savaşı; mahşer günü – Ferid Demirel
11 Yeni değil, eski bir kavga! – Ne nû, şerekî kevn – Haydar Karataş
16 Rojava, Ulusal Kongre ve Barış Süreci... Rojava, Pêvajoya Aştiyê û Kongreya Netewî – Necmettin Salaz
18 Nêrînek li ser ezmûna romanê – Roman üzerine – Omer Dilsoz
20 Ankara'nın Dersim şifresi 'Hayat!' – Şifreya enqerê ya Dêrsimê – Nevzat Onaran
25 Bitimsiz bir arayış, Lehî – Lêgerîneke bê dawî, Lehî- Funda Yağlı
27 Dosya: Çözüm sürecinde Kürdistan'da sermaye hareketleri
M. Ender Öndeş, Sedat Yılmaz, Özgür Müftüoğlu, Azize Aslan, Nazan Üstündağ
43 Jin û edebiyat – Kadın ve edebiyat – Fırat Cewerî
44 Dyunaltı – Binlistik
46 Garod – Hesret – Dr. Suncem Koçer
48 Yanlış format için yanlış nasihat! – Ji bo formateke xelet nesîheteke xelet! – Ferda Çetin
52 Lehengek ji lehengên welatê min – Ülkemin yiğitlerinden bir yiğit – Konê Reş
54 Siverek – Mesûd Serfıraz
58 Rojat Aksoy: Taşların dilinden... – Ji zimanê kevîran... – Röportaj: Nalan Temeltaş
62 Bıza iştırme – Boynuzlu keçi – Alî Aydın Çiçek
63 Bu pencereden gir içeri – Ji vê baceyê re bikeve hundir – Gülşah İmrek
66 Şivan Yısif ve bir halkı anlamak – Şivan Yısif û fêmkirina milletekî – Ercüment Akdeniz
68 İnsanlığa kapatılan kapı – Deriyê li mirovahiyê tê girtin – Emîne Çelebî
70 Abdullah Keskin: Büyük insanlığın 'kimsesiz' şairi – Röportaj: Şafak Timur

Şiir – Helbest: Fatma Savci, Yeğîn H., Durmeyiz Tek

Karikatür: Halil İncesu

Kapak Fotoğrafı: Ayfer Gürsoy

TİR **J**

Sal: 11 Hejmar: 64 / Rezber – Kewçêr 2013 Yıl: 11 Sayı: 64 / Eylül – Ekim 2013
Kovara Du Mehî Çandeyî Hunerî İki Aylık Kültür ve Sanat Dergisi
Li Ser Navê Doğa Basın Yayın Ltd. Şti. Doğa Basın Yayın Ltd. Şti. adına
Xwedî: Songül Özkan Sahibi: Songül Özkan
Berpîrsê Nivîseran: Bülent Ulus Yazışleri Müdürü: Bülent Ulus

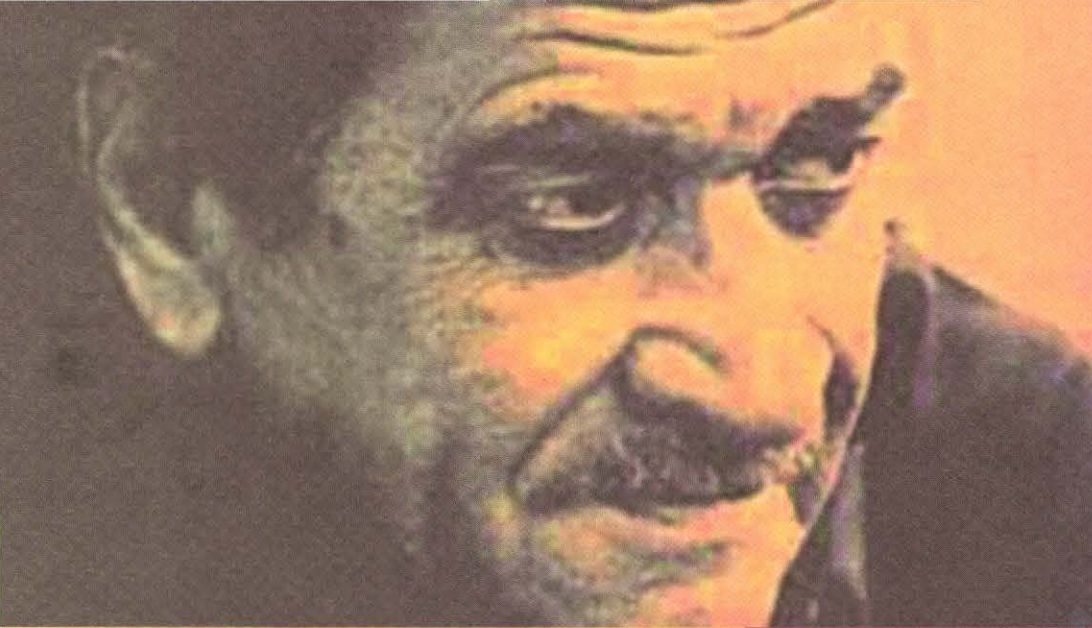
Navnîşan (Adres) Tarlabası Bulvarı, Kamerhatun Mahallesi, Alhatun Sk. No: 25 Beyoğlu / İstanbul Telefon 0212 255 25 46 Faks 0212 255 25 87
Nüneriya Diyarbakir / Diyarbakir Temsilciliği: İstasyon Caddesi Özlem Apt. No: 16 Kat: 2 D: 9 Yayın Türü: Yerel Süreli
web: www.tiroj.net • e-mail: tirojdersisi@gmail.com

Çapxane / Baskı: Ezgi Matbaacılık Sanayi Caddesi Altay Sokak No: 10 Çobançeşme / Yenibosna-İSTANBUL

Abone Koşulları: 6 sayı: 25 ₺. 12 sayı: 50 ₺.

Banka Hesap No: Doğa Basın Yayın Dağ. Tic. Ltd. Şti. İş Bankası Kuledibi Şubesi 1078 0185619

Posta Çeki Hesabı: Doğa Basın Yayın Dağ. Tic. Ltd. Şti. 09673016

Hostayê helbesta modern ya kurdî

Şêrko Bêkes, di 2'yê gulana sala 1940'î de, li bajarê Silêmaniyê hatiye dinê. Kurê helbestvanê navdar Faîk Bêkes e. Xwendina xwe ya seretayî û zanîngeh li bajarên Silêmanî û Bexdayê tamam kiriye.

Pirtûka wî ya yekemîn bi navê "Terîfey" di sala 1968'an de hatiye weşandin. Heta niha ji 20'î zêdetir pirtûkên wî yê helbestan hatine weşandin, li gelek zimanan hatine wergerandin. Bêkes, yek ji mezintîrîn şairên helbesta modern a kurdî tê qebûl-kirin.

Bêkes, çawa ku ji helbestên wî welatperweriyêke bêhempa difûre wisa jî xwedî pratîkek welatperweriyê ya mînak e. Ew ji sala 1965'an hetanî 1987'an tevî refên pêşmergeyan jî bo welatê xwe têdikoşe. Bêkes, di radyoya tevgera Başûrê Kurdistanê ya Dengê Şoreşêde dixebite. Di salên pêşmergeriyê de jî, ew ji wêje û helbestê dûr namîne û digel çend hevalên xwe kovareka kurdî ya bi navê Ruwangederdixin. Bêkes, di sala 1986'an de wek penaber tê Swêdê û li wê derê xelata wêjeyêya Tucholsky distîne. Di 2001'an de jî li Silêmanî ji Navenda Kulturî Xelata Pîremêrd verdigire.

Bêkes di sala 1991'ê de bi avabûna Parlemena Başûrê Kurdistanê re bû Wezîrê Çandê.

Helbestên wî heta niha tirkî, swêdî, fransîzî, erebî, îngilîz û yewnanî jî tede li gelek zimanan hatin wergerandin.

Şêrko Bêkes roja 04.08.2013'yan de, li bajarê Swêdê Stockholmê ku li wir tedawî dibû, xatir ji vê dinyayê xwest...

Bîranîn

Gulê bîranînên xwe nivîsîn

Nîvê bîranînan

Di derbarê nêrîna xweşik a avê de bû

Avê bîranînên xwe nivîsîn

Nîvê bîranînan

Di derbarê bejna şox û şeng a daristanê de bû

Gava ku daristanê jî bîranînên xwe nivîsîn

Nîvê bîranînan

Di derbarê axa destgirtî de bû

Gava ku axa min jî bîranînên xwe nivîsîn

Hemû bîranîn

Her hemû

Di derbarê dêya dilovan, azadiyê de bû

Şêrko Bêkes

RÊBWAREKÎ TÎ

Bo Şêrko Bêkes

Min ji zû de ye dizanî ku helbestvan ne xwedî bext in...

Li gor ku ne payîz bû û her kes ne ji kîsê xwe bû

Wext ne yê koça dawî jî bû...

Lê bila be,

Niha ne ew keçika binxetî ku mil di bin tivingê de westiyayî

Ne ew zaroka li ber şûrê "xweda"yan bizdiyayî ne jî ew diya

birînpêç ku nobedara darên zeytûnê ye digirî...

Heçî tu bûyî

Li stêreke ji rondikan çêbûyî balindeyekî şîn,

Di xewna çiyayîyan de rêbwarekî tî bûyî...

Tu hewareke şanzdehê Adaran ku li rihê "Enfal"an olan da bûyî,

Dilê te yê maka firinê, bi kedera Helebçeyî di rihê eşqê de nefel da bû...

Tu yê nemirî û em ê negirîn!

Di jana şevan de,

Yan wek şahbilbilekî ji çiyayên jorîn ve bibilî,

Yan di rihê dareke gwîzê de nivistî,

Tu yê bi bayê Qendilê re

Li Silêmanî belav bibî...

Tu yê nemirî!

Lê dîsa jî, bila gotina li ser zîmanê birînê ji dêvla

Kurdistanê ve îşev hinekî ji xwe re bigirî...

Fatma Savci

BARIŞABİLECEK MİYİZ?

MÜGE TUZCU

Koca koca adamlar, “barışın!” dediklerinde, barışmamızı bekliyorlar! Gayet teknik, politik, dayatmacı bu dilin, düşlerimizdeki barışı getirip getiremeyeceğini önümüzdeki günler gösterecek. Yine de, herşeye rağmen, hepimizin bilmesi gereken bir şey var ki; savaş, sadece silah değildir ve karşıtı olarak da barış, sadece silahların susması demek değildir!

Peki nedir savaş?

Devletli ve devletsiz toplumlarda, binlerce yıldır, sadece 5 yılın “boş” kaldığı, onun dışındaki bütün zamanlara hüküm süren bir “iletişim yolu”?

Doğada sadece insana ait olan konuşma yetisinin yetersiz kaldığı an’dan sonraki zaman mı? Büyük güçlerin yönettiği bir “horoz dövüşü”?

Veya;

Aslında hiç bitmemiş olan bir yaşam kavgası...

Savaşı yeniden tanımlamak...

Birçok gerekçe, ideoloji, yöntem sunar bize analitik akıl!

Yine de bu doğanın içinden var olmuşuz. Daha iyi bir yaşam, hatta çıtayı alçaltırsak, hayatta kalmak için verdiğimiz bir yaşam mücadelemiz var, sonuna kadar insanlık için... Yine de erk ve erkek akıl ile yöneltildiğimiz, yürütüldüğümüz de bir savaş değil mi, bugünkü dünyanın üzerindeki?

İşte bu savaşı, yani insan olma değil de, insanlık ile savaşımızı nasıl bitirir, nasıl barışırsız...

Sıkılan her bir kurşunun, önümüzdeki on yıllar boyunca hissedilebileceğini acaba o tetiği çeken biliyor muydu? Sanırım; hayır! Bunun sadece o anlık siyasetle sınırlı kalacağını düşünüyordu.

Sadece yanibaşımızdaki 30 yıllık savaşın en görünmez etkisi yüreklerimiz, zihinlerimiz ve doğamız üzerinde ise; savaşın ve barışın yöntemlerini daha fazla sorgulamaya gerek var mı acaba? Doğayı dinlemeye ne yazık ki bu yazıda da yer bulamayacağız ama yüreklerimizin ve zihinlerimizin kirletilmiş dilini dinleyelim.

Yine o büyük büyük, koca koca siyasetçiler, en çok yakışan tanımıyla "adamlar"; savaş'a dair de birçok tanımlama yapar. Ancak yaşamda görülen, sokakta görülen, mahallede, evde, mezarlıkta, adliyede, okulda görülen savaşın karşılığını, bu tanım, yani iki silahlı gücün çatışması karşılamıyor.

Savaşın tanımını, bu anlattıklarımız üzerinden, bir kez daha, doğa aklıyla, çocuk aklıyla, kadın aklıyla bir kez daha yapalım. İnadına!

Savaş, bir çocuğa, balık tutmak yerine silah modellerini öğretiyor. Bir başkasına, gezinti vapurlarının güzergâhları yerine hapisane görüş günlerini belletiyor. Çiçek çeşitlerini değil de katliam yıldönümlerini ezberletiyor. Bir ağaca baktığında, çocukluk hatıraları yerine yakılmış köyünü hatırlayan onbinlerce insan var artık. Ailesinin yıpranmış fotoğrafına baktığında, eğer varsa tabi, mutluluk ve huzur yerine, eksikleri anımsıyor.

Öbür yandan; yaşamın tüm sundukları ile yetinip, insanların ölmesini ve öldürmeyi duymayan bir topluluk da ayrı bir savaş tanımı olsa gerek! Duymadıkça, görmedikçe ve konuşmadıkça hayatta kalabileceğini sanan o büyük topluluk...

Düşlerimizdeki barış...

İşte bu savaş; sürekli bir gergin ve buruk bekleme yaratıyor. Kürdistan'da ve tabi ki savaşın tanımını başka türlü yapan insanlarda; her gün ama her gün, gergin geçiyor. Silahlar sussa da, susmasa da... Çünkü bir kez savaşın barut kokusu sinmiştir yüreğe. Zihinlere; adliye, hapisane ve morglardan oluşan kamu kurumları kazanmıştır.

Her an oradan yeni bir haber gelebileceği kaygısı da...

Dolayısıyla, barış, iki silahlı gücün barışmasından çok, bu gergin bekleme bitirmekle gelecektir. Artık barış'a küsmüş, buruk bekleme üzerindeki insanlara, yeniden kaygısız gülümsemeler yaşatabilecek an'lar, zaman dilimleri, koca bir gelecek, vaad değil, inşa edilmelidir.

Bu barışmaya çalıştığımız sürecin en insaflı politik okuması, bütün dengeler tartılıp biçildiğinde, düşlerimizdeki onurlu barışın inşasıdır. Ancak bu kadar çok isterken ve bunu inşa etmeye hazır binler varken, neden hala bir gergin ve buruk bekleme? Bunun cevabını çok uzağa gitmeden, sol göğsümüzün alt yanında aramalıyız sanki!

Ve bu da, politikanın çözebileceği bir şey değil. Tabi ki de, faili meçhullerden işkencehanelere, hapisanelerden katliamlara kadar hukukun alacağı çok uzun bir yol var. Atılması gereken çok adım var. Bunlar bizi ferahlatacak adımlar. Kapıyı açacak olan zorunlu hamleler. Bizi, yani insanları birbirleriyle, halkları karşıdakiyle, köyleri yakınındakileri ile barıştıracak olan asıl güç, güven ve samimiyet de olacak. Kaygısız, korkusuz, eşitçe birlikte yaşamaya başlayacağımız gün, barışacağımız da gün olacak.

Kendi insanlığımızla barışmalı

Ortada (veya karşıt köşelerde) bu savaşı yaşayan onbinlerce insan ve insanların hissiyatı var. Savaşı iliklerine kadar yaşayan bu insanların hissiyatlarını dışavurmak öyle kolayca "barışm" diyerek olabilecek bir şey değil. Yüreğimizin derinliklerinde hissettiklerimiz, zihnimizin bucaklarında biriktirdiklerimiz yabana atılır değildir hiçbir zaman! Gün gelir, o hisler, dünyayı değiştirir. Hiçbir siyasinin öngöremediği ve açıklayamadığı Gezi Parkı ile başlayan olaylar, içimizde yaşattığımız kavganın dışavurumudur.

Dolayısıyla barışı getirecek söylem, erkek-kapitalizm-barbarlık egemen söylem değildir! İçine doğa aklı, içine kadın aklı, içine çocuk aklı müdahil olmadıkça, bizim olmayan yöntemler ile asla barışamayız. Çünkü barıştığımız kendi insanlığımız olacak. Bizi, yaşamlarımızı, hayallerimizi ve yarınlarımızı insanlıktan çıkartan bir söylem ve zihniyet ile aynı yöntemi kullanarak barışabilir miyiz?

İçimizde yaşattığımız o doğal kavganın dışavurumunu, en insan yanımızın ortaya çıkmasını hiçbir güç durduramaz.

Ne savaşlar, ne de barışlar... ❀

Rojava

Ne Bêxwedî ye!

TARİH KURTARSIN

resuller kendi kitaplarından sınıfta kaldıydı
bizim resul burak'a ters bindiydi
bir heval sınırın üstünü çizeriz der demez
çöle mürekkep damladı, kurutma kağıdı kalmadıydı
kankara'nın kumlara dadandığı malumun ilamıydı
yanlış usta barut havlayanları pek severdi
dağ sırasını savdıydı çöl fare doğurduydı
işsiz kalan düldül çölde boş başına dolaşıydı
insandan insan çıkınca hiç, rojava'dan katliam çıkınca çit kaldıydı
yüzünde dövme açmış annesinden dil emen kürt çocuk
gülme yaşına gelmeden öldürüldüydü
öldürme başına düşen harçlık miktarı arttırıldıydı
orada iki, üç daha fazla katliam açık ara öndeydi
elmalar cennete hurmalar cehenneme giderdi...

insan şaşar beşerdir, gelir geçer dediydik
tarihin altından nice sular geçti insan geçmediydi...

Sezai Sarıoğlu

ŞERÊ SÛRIYÊ; ROJA MEHŞERÊ

FERİD DEMİREL

Di destpêka şerê Sûriyeyê de hin hêz û dewletên ku hesabên wan li ser Rojhilata Navîn hebûn û dixwestin dîzayneke nû bidin herêmê, hêvî dikirin ku wê di demke kurt de Beşar Esad dev ji desthilatdariyê berde. Li Tûnisê, Misrê û Libiyayê piştî ku şer destpê kir di demke kurt de serokê van dewletan “teslîm” bibûn. Desthilatdarî li gor xwestekên hêz û dewletên xwedî hesab çêbibû. Ew hêz û dewlet li bendê bûn ku li Sûriyeyê jî wisa bibe. Ger ku Esad dev ji desthilatdariyê berda, wê ev xwesteka wan zûtir bi cih bihata.

Hêviyên kesên ku dixwestin Beşar Esad zû “teslîm” bibe, ji rewşa Sûriyeyê ya navxweyî û alîkariya hêzên derveyî piştgirî distand û digotin: Li Sûriyeyê elewî li desthilatdariyê ne. Piraniya Sûriyeyê sunî ne. Ger ku serhildanek li nav Sûriyeyê destpê bike û şerekî navxweyî derkeve desthilatdarî nikare xwe li ber vî şerî bigire. Hêzeke wan a leşkerî ya xurt jî nîn e. Muxalifan jî xwe li hev girtine û dixwazin ku Esad ji ser hûkim bikeve. Destekeke xurt ji derve çêbibe ev kar di çend mehan de wê bi dawî bibe. Nêrîna li Sûriyeyê bi vî esasî bû. Lê hesabê malê û Sûriyeyê li hev derneket.

Mînaka Misrê li ber çavan e. Li Misrê piştî ku re-

jîma serokatiya Husnî Mubarek rûxiya û Birayên Misilman (Îxwanul Muslimîn) hate ser desthilatdariyê. Dihate gotin ku êdî Misir wê ji şer dûr bikeve û aram be. Lê ev nêrîn bi ser neket. Çend roj berê bi derbeyek leşkerî Mursî û Birayên Misilman ji desthilatdariyê hatin dûr xistin. Ev rewşa ku li Misrê rû da dide xuyakirin ku di şerê li ser van welatan tê kirin de, ‘destê kê di bêrika kê de ye ne diyar e’. Hevkariya welat û hêzan li her dewleteke ku şer lê heye li gor berjewendiyên tê guhertin. Yê ku li Misrê yan li Libiyayê bi hev re tevdigerin li Sûriyeyê yan li Tûnisê li dij hev disekin. Yanî li van welatan sibê wê çî bibe nayê zanîn. Bûyerên ku li Misrê derketin holê, rola gelên Rojhilat (a Navîn) ku guhertinê dixwaze anî rojevê. Gel guhertinê dixwaze lê naxwaze ev guhertin tenê bi xwesteka hêz û dewletên ji derve be.

Ji ber ku berjewendiyên gelek welatan di Sûriyeyê de jî hene û di navbera van welatan de ji bo rewşa li dû Beşar Esad lihevkirinek tune ye şer nêzîkî sê salan e berdewam e. Ji ber pozîsyona Sûriyeyê ya jeo-stratejîk, rewşa wê ya civakî û olî wisa dixuye ku ev şer zû bi zû bi dawî jî nabe.

Nivîskar Hakan Aksay rewşa Sûriyeyê wiha vedi-bêje: Sûriye li Rojhilata Navîn li cihekî stratejîk e. Mi-rov dikare bibêje ku termînal, depoya neftê û cihekî girîng yê derbaseya herêmê ye. Navendeke girîng ya hevbirinê ya di navbera Behra Spî û welatên ereban de ye. Ev rastî bi tenê dihêle ku gelek hesab li ser Sûriyeyê bêne kirin.

A rastî şerê li Sûriyeyê ne tenê şerekî navxweyî ye. Her çiqas ku şer di pratîkê de di navbera rejîma Beas û muxalifan de derbas dibe jî di rastiye de şer di navbera hin blokên ku dixwazin di dîzaynkirina nû ya Rojhilata Navîn de bibin xwedî gotin de ye. Amerîka, Ewropa, Tirkîye, Qetar, Erebaştana Siûdî, Îsraîl û hin dewletên din li hêlekê disekin. Mûxalefeta ku ji gelek rêxistinên pêk hatiye li ser navê van dewletan şer dike. Li hêla din jî Rûsya, Îran, Çîn û yên din ku ew jî piştî Beşar Esad digirin hene. Şer di piş perde de di navbera van her dû blokan de berdewam e.

Ji ber vê rewşê jî şer, pevçûn û tevliheviya li Sûriyeyê mîna şerekî cihanê ye. Her çiqas weke her du şerên cihanê yê berê, gelek dewlet bi hev re bi awayekî çalak neketibin nava şer û li tevayê dinê şer belav nebibe jî, jî ber bandor û kiryar û biryaran, ev encam derdikeve holê. Li gor encama şer dê Rojhilata Navîn ji nû ve were dîzaynkirin. Şerê ku li Sûriyeyê rûdaye jî li gor vê dîzaynkirinê ye. Ango, em dikarin bi kurtasî bibêjin di destpêkê de serhildan serhildana Sûriyeyîyan bû, lê şerê a niha ne şerê wan e, ji bilî şerê Sûriyeyîyan, şerê gelek hêz, tevger û derdoran e.

Hesab û kitabên her dewletekê li ser Sûriyeyê û Rojhilata Navîn cuda cuda ne. Ev berjewendî ji hêlekê yê ekonomîk ji hêlekê yê olî û mezhebî, ji hêlekê jî yê polîtîk in. Nêrîna Amerîka û Ewropa di kiteyan de diguhere. Berjewendiyên Çînê yê ekonomîk in. Têkiliyên wê yê stratejîk ên bi Rûsya re dikin Çîn li Sûriyeyê bi Rûsya re tevbigere. Îran dixaze ku

dewletek desthilatdariya wê Elewî be li Sûriyeyê hukmê xwe berdewam bike û heyvika (hilal) Sûriyeyê jî bo belavbûna çanda Farisî wekî cihekî girîng dibîne. Qetar û Erebaştana Siûdî li dijî vê xwesteka Îranê dixwazin şîî ji rêvebiriyê dûr bikevin. Îsraîl naxwaze li herêmê hevkarê Îranê û dewletek ku parastina Hizbûllahê dike hebe. Lê ger ku Esad here, wê rewşeke çawa derkeve? Ya rast ji ber ku bersiva vê pirsê ne diyar e çûyina Esad jî dê ne hêsan be. Yê ku piştî Esad werin wê rewşeke çilo derxînin holê? Gelo wê berjewendiyên kîjan dewletan biparêzin? Gelo dibe ku rewşa Sûriyeyê bibe weke ya Misrê?

Têkiliya Tirkîyeyê û Sûriyeyê

Di nava van dewletan de ji ber cîrantiyê têkiliyê wan a dîrokî û her wisa ji ber ku li her du dewletan jî kurd dijîn têkiliyê Tirkîyeyê û Sûriyeyê ya girîng heye. Weke dewletên din, Tirkîye jî dixwaze li Rojhilata Navîn cihekî girîng bigire. Di vir de polîtîkaya neo-Osmaniyan derdikeve pêş. Di vê polîtîkayê de Tirkîye dixwaze di nava dewletên ereban de ala xwe bilind bike. Li herêmê hem dixwaze ji aliyê aborî ve, hem jî ji aliyê siyasî ve bibe xwedî gotin.

Di destpêka sedsala 20'an de, piştî Şerê Cihanê yê Yekemîn, Îngilîz û Fransiyayî bi peymanê Sykes-Picot Rojhilata Navîn ji nû ve dîzayn kirin û di vê dîzaynkirinê de Sûriye weke netew-dewlet avakirin. Piştî Şerê Cihanê yê Yekemîn, yanî di sala 1920'î de Sûriye bu mandata Fransa. Heta piştî Şerê Cihanê yê Duyemîn jî li Sûriyeyê desthilatdariya Fransiyayî berdewam kir. Her çiqas ku Sûriyeyê serxwebûna xwe di sala 1943'yan de bi dest xistibe jî hêzên Fransiyayî heta sala 1946'an li vir mane.

Vê demê, di navbera Tirkîye û Sûriyeyê de pirs-girêka herî mezin Antakya bû. Dîsa pirs-girêka avê di navbera her du dewletan de herdem di rojevê de bû.

Pirsgirêkek herî mezin jî pirsgirêka kurdan bû. Ji roja ku welatê kurdan bi peymanê Sykes-Picot di navbera her du dewletan de hate parvekirin heta niha, pirsgirêka kurdan her di rojevê de bû.

Piştî ku Serokê PKK'ê Abdullah Ocalan di sala 1998'an de ji Sûriyeyê derket û di 1999'an de kete destê Tirkîyeyê her du dewletên ku têkiliya wan ne baş bû xwestin ku ji xwe re rûpelekî nû vekin. Êdî serokên Sûriyeyê û Tirkîyeyê bibûn destbiraçên hev. Wezîrên her du dewletan bi hev re civîna wezîran pêk dianîn û gelek proje bi hev re dimeşandin. Erdogan di van salan de li Rojhilata Navîn di navbera ereban de weke padîşah dihate dîtin. Ji vê polîtîkayê re jî "polîtîkaya bê pirsgirêk ya bi cîranan re" dihate gotin. Lê piştî ku pêvajoya "Bihara Ereban" dest pê kir û li dewletên ereban şerê navxweyî derket û Erdogan li hember serokên van dewletan tevgeriya ev nêrîna li ser Erdogan hilweşiya. Heman tişt li Sûriyeyê jî pêk hat. Êdî Erdogan wekî kesekî "xêrnexwaz" hate binavkirin.

Şerê Sûriyeyê di çileyê sala 2011'an de destpê kir. Di 26'ê çileyê 2011'an de Hasan Ali Akleh xwe şewitand û hin xwepêşandan hatin li dar xistin. Lê 15'ê adara heman salê ku li dera xwepêşandan çêbûn û li Şam, Heleb, Hema, Himis û Lazqiyê jî gel rabû ser xwe weke dîroka fermî ya şerê Sûriyeyê tê hesabandin. Piştî ku rejîma Beas'ê li hember van xwepêşandan bi tundî tevgeriya êdî li Sûriyeyê rewşeke cuda derket holê. Di heman demê de têkiliya di navbera Tirkîye û Sûriyeyê de jî guherî. Ev têkilî ji hevkarîyeke dilsoz ber bi dijminatîyekê ve guherî bû. Êdî Erdogan û hikûmeta AKP'ê ji bo ku Beşar Esad ji desthilatdariyê bixe dixebitîn. Erdogan vê polîtîka xwe rasterast dimeşîne. Erdogan çî veşartî, çî jî eşkere destêkek mezin dide hêza li hember Esad şer dike.

Ev hesabên Tirkîyeyê û yên dewletên din ku li ser Sûriyeyê dikirin heta niha zêde pêk nehatine. Di sala sisiyan de mûxalifan tiştên ku hatibûn plankirin bi cih neanîne. Beşar Esad dev jî desthilatdariya xwe bernedaye. Digel vê yekê kurd jî li Sûriyeyê li du statûyekê digerin.

Şerê Sûriyeyê û kurd

Dewleta Tirk jî bo ku kurd jî li Sûriyeyê tiştêkî bi dest nexin di nava hewldanan de ye. Di demên dawî de tê îddiakirin ku hin rêxistinên weke Cehbetul Nusra jî raste rast destek dike ku li hember kurdan şer bikin. Ev rêxistin û yên weke wê li Rojava li ser navê misilmantîyê serê mirovan jêdikin, jinan weke xenîmetê ji xwe re dibin, dest danînin ser malên gel. Navê vî şerî jî dikin "cîhad". Her çiqas ku DYA û YE ev rêxistin weke rêxistineke terorî binav kiribe jî ji ber berjewendiyên xwe gelek caran li kiryarên wanî dijmirovî û dijhiqûqî dibuhurin.

Ev demeke bala kurdan bi giştî li ser Rojavayê Kurdistanê ye. Çawa ku dewletên global bala xwe

dane Sûriyeyê û li gor encamên şer pozîsyonên xwe di ber çavan re derbas dikin, kurdan jî bi taybetî berê xwe dane Rojava û li benda pêşketinên li vî parçeyî ne. Helbet vê rewşê têkilî û nîqaşên di navbera rêxistinên kurdan de careke din derxiste ser rûyê erdê. Nakociyên di navbera rêxistinên kurd de yên anakronîk in. Çareserkirina wan ne hêsan e. Lê di demeke ku li Rojava pêşketinên girîng ji bo kurdan çêdibin de, kurd bi hêviya ku van pirsgirêkan minîmîze bikin li hev dicivin. Di dîroka kurdan de belkî cara yekeymîn e wê kurd kongreyeke neteweyî li dar bixin. Dibe ku di vê kongreyê de ji bo yekitiya kurdan biryarên dîrokî bêne standin. Kurd bi giştî vê hêviyê diparêzin. Di vê demê de, ger ku yekitiyek çêbibe di nava kurdan de, wê li ser rewşê û encamê şerê Rojava çêbibe. Dema Kongre bi dawî bibe hêvî ew e ku biryarên girîng derkevin holê.

Di nava kurdan de Rojava weke birayê biçûk tê dîtin. Di nava her çar parçeyên Kurdistanê de yê herî biçûk e. Çi dema ku serê kurdên parçeyên din êşyaye kurdên Rojava bi hawara wan ve gihiştine. Her dem kurdên parçeyên din wir ji xwe re weke parastgeh dîtin. Ji dema avakirina Komara Tirkîyeyê û vir ve Kurdên Bakûr çî dema ku desthilatdariya komarê cih li wan teng kiriye berê xwe dane Rojava. Heman tişt jî bo Kurdên Başûr jî derbasdar e. Jixwe di navbera kurdên Rojava û kurdên Bakûr de têkiliyên malbatî jî hene. Kurdên ku bi taybet li herêma Cezîrê rûdinên xizmên kurdên li Mêrdîn, Riha û Dîlokê ne. Ji ber wê jî dema ku şer dest pê kir gelek ji van kurdan berê xwe dane malê xizmên xwe yên li Bakûr.

Di teoriya hin rêxistinên kurd de vî parçeyî jî bo çareserkirina pirsgirêka kurd cihekî muhîm negirtiye. Her dem bi çavê piştigiriya lojîstîk lê hatiye nêrîn. Lê piştî şerê Sûriyeyê ev nêrîn ji kokê ve hate guherîtin. Qedera kurdên Rojava dê bi giştî bandorê li ser qedera kurdan bike. Niha rêxistinên kurdan tev de ji bo ku li vî parçeyî jî xwe re cih bistînin di nava xebatekê de ne. Hin pevçûn jî ber vê jî derdikevin. Yanî kurd li Rojava tekoşîneke desthilatî, di navbera xwe de dimeşînin.

Helbet dewletên herêmî û global jî ji ber ku parçeyekî ji Sûriyeyê dibînin li ser Rojava hin planan çêdikin. Ji van dewletan ya herî balkeş bêgûman Tirkîye ye. Tirkîyeyê dixwest ku kurd di nava Konseya Netewî ya Sûriyeyê de cih bigirin û li hember Beşar Esad şer bikin. Lê kurdan ji destpêka şer ve xwestin ku herêmên xwe ji şer dûr bixin. Li gor gotina wan, li Sûriyeyê ne bi mûxalifan ne jî bi rejîme re tevdigerin. Li ser vê rewşê hate îddiakirin ku Kurdan li Sûriyeyê bi Esad re li hev kirin e. Esad jî herêmên kurdan vala kiriye da ku kurd bi hêsanî li wir xweserîyê ava bikin. Piştî ku Tirkîyeyê nikaribû kurdan bixe nava refê mûxalifan dest bi alikariya hin rêxistinên kir ku li hember hêzên kurdan şer bikin.

Bi desteka Tirkîyeyê êrîşî kurdan dikin

Hin rêxistinên li hember Beşar Esad di nava mûxalifan de şer dikirin, berê xwe dane herêmên kurdan. Li Rojava êrîşî kurdan kirin û xwestin herêmên wan bi dest bixin. Ji wê rojê û vir ve bi taybet li Serêkaniyê, Til Ebyed, Til Heran, Til Hasil, Til Temir û hin cihên din şer di navbera hêza ku ji kurdan pêk tê Yekîtiya Parastina Gel (YPG) û komê Cebhet'ul Nusra, Dewleta Îslami ya Iraq û Şam û yên din berdegam dike. Ji ber ku ev demeke li Tirkîyeyê di navbera PKK û dewletê de hevdiya hebûn û hêviya çareseriyê pirs-girêka kurd derketibû holê gelek kes li bendê bûn ku Tirkîyeyê çav ji bûyerên Rojava bigire. Piştî muxalifan berê xwe dane herêmên kurdan Cebhet'ul Ekrad (Eniya Kurdan) ku bi muxalifan re li hember rejîma Baasê şer dikir, bi YPGê re li hember muxalifan sekinî. Îro rengê şerê Sûriyeyê ji destpêka şer cudatir xuya dike. Şerê ku li Sûriyeyê rû da ye ji bo kurdan jî gelekî girîng e. Encama vî şerî wê pêşeroja kurdan bi awayekî raste rast diyar bike. Çawa ku me li jor da xuyakirin ku li ser Sûriyeyê hesab û kitabên gelek dewletan hene, ji bo Rojava jî heman tişt derbas dibe.

Rojnamevan Fehîm Taştekin li ser rewşa Rojava wisa dibêje: Kurd di Arafê de mabûn. Konseya Netewî ya Kurd ku Serokê Herêma Kurdistanê Mesûd Berzanî rêbertiya wê dikir nedikarî beşdarî Konseya Netewî ya Sûriyeyê ku pişre bû Koalîsyona Hêzên Şoreşger û Mûxalifên Sûriyeyê bibe. Baskê ku Partiya Yekîtiya Demokratîk (PYD) serkêşiya wê dike jî wek rêya sêyemîn ku dixwest şer ji Rojava dûr bixe peji-randibû. Ev rê li gor prensîbên bazdana ji şerkirina bi rejîmê re, bi dîrxistina Arteşa Sûriyeyê ya Azad ji herêma kurdan û gavên weke perwerdeya zimanê zikmakî ku ji bo xweseriyê bibin bingeh pêş ve diçû.

Polîtîkaya Tirkîyeyê di van demên dawîn de hin guhertinan di nava xwe de dihewîne. Taştekin derbarê wê guhertinê de van dîtinan tîne ziman: Di vê fitlone-

ka zehmet de Tirkîyeyê pewistî bi guhertina polîtîkaya xwe ya tundiyê dît. Hevdiya rêveberên MÎT û Wezareta Karên Derve ku li Stenbolê bi serokê PYD'ê Salih Mûslim re pêk hat, di çarçoveya wê guhertinê de ye. Her çiqas Salih Mûslim di wê demê de ji bo vekirina deriyê sînor ku alîkariya mirovahî tê de derbas bibe û tedbîrgirtina li hember El-Qaîde umitwar bixuye jî polîtîkaya Tirkîyeyê ya tundî hê berdegam dike. Şerê li Rojava çiqasî Tirkîyeyê dixwe tengasiyê PYD'ya ku dibêje ez bi Qaîde re şer dikim di

qada navnetewî ewqas meşrû dike. Rûsyayê di wê astê de, PYD vexwend konferansa ku wê li Cenevre çêbibe.

Hevdiya Tirkîyeyê ya bi Salih Mûslim re jî dide xuyakirin ku Tirkîye jî li gor hemû encamên muhtemel xwe amade dike. Dibe ku sibê li Sûriyeyê herêmek di bin desthilatdariya kurdan de ava bibe. Heta ji destê wê bê dê nehêle ev desthilatdarî bi ser bikeve. Lê dema bi ser ket jî wê bixwaze jê sûd wergire. Heman nêzikatî jî bo hemû dewletan derbasdar e.

Li Sûriyeyê û Rojava pêvajoyê berdegam e. Ji ber wê jî ji niha ve mirov nikare ji bo encama şer tiştêkî bibêje. Gelek pirs hene li holê ku bersiva wan ji a niha de zehmet e. Wek; dibe ku di dawîya şer de Sûriye weke destpêka sedsala 20'emîn bibe çend parçe? Gelo kurd dê karibin di nava Sûriyeya nû de bibin xwedî statûyekê? Yan jî mimkun e li Sûriyeyê rejîma Esad berdegam bike, bi hin guhertinan temenê xwe dirêj bike?

Di demeke kurt de mudaxelayek rasterast bi destê dewletên derve jî xuya nake. Wê demê bivênevî şerekî herêmî û cihanî dê derkeve.

Tê gotin ku li dinyayê şerê yekemîn ku di navbera Habîl û Kabîl de derketiye û di encamê de Habîl hatiye kûştin, li nav axa Sûriyeyê çêbûye. Dîsa li gor baweriyê ola Îslamê roja ku wê jiyan li ser rûyê erdê bi dawî bibe dê mirov tev li Şamê kom bibin. Li gor wê nêrînê mirov li meselê binêre dibe ku şerê li Sûriyeyê derketiye bibe sebebê dawîya dinyayê jî... ❀

ÇAVKANÎ:

- 1 David McDowall, Dîroka Kurdan ya Modern, Weşanên Doruk, İstanbul, 2004
- 2 Harriet Montgomery, Kurdên Sûriyeyê Gelekî Ku Hatiye Înkarkirin, Avesta, İstanbul, 2007
- 3 William H. McNeill, Dîroka Cihanî, Weşanên Imge, Ankara, 2007
- 4 www.bbc.co.uk/turkce
- 5 turkish.ruvr.ru
- 6 www.amerikaninsesi.com

taksim; hasretlerin, farklılıkların buluşup birbirine yaslandığı sığınak

GEZİ YENİ DEĞİL, ESKİ BİR KAVGA!

HAYDAR KARATAŞ

15 yaşında bir köy yerinden çıkmış İstanbul'a gelmiştim, oturduğum semt son derece muhafazakar bir yerdi, bu nedenle liseye gitmek için yanında kaldığım ağabeyimin en büyük korkusu, komşularımızın Alevi olduğumuzu öğrenmesiydi. İlk bir yıl bu semtin dışına neredeyse hiç çıkmadım. İstanbul, benim için, biri "hurra" dese harekete geçip kendisinden olmayanı parçalayacak bir canavara benziyordu.

Bir diğer ağabeyim askeri darbeye tutuklanmış Metris Cezaevinde yatıyordu. Salı günleri cezaevine ziyarete giderdik; ama bunu da gizledik.

O ilk yıl beni çok etkilemiştir. Karar verdim İstanbul'dan kaçacaktım. Dersim dağlarında hala dolaşan 12 Eylül darbesinden aranan devrimciler vardı ve bunların çoğu hapisteki ağabeyimi de tanıyorlardı, gidip onlara katılmayı düşünüyordum.

Hiç unutmam, bu bunalım yaşlarımda ağabe-

yimle didişip evi terk etmek için türlü mazeretler aramaya başladım. O'nun nasihatlerini kıyısından köşesinden deliyordum. Cezaevi kapılarında tanıştığım insanlar aracılığıyla, eve el altından dağıtılan sosyalist dergiler getirerek başladım bu işe. 1980 öncesi bir Ramazan ayında sigara içen komşusunu doğrayan, kısa boylu, kel, tıknaz komşumuzun oğlunun kulağına Tanrı'nın olmadığını fısıldadım.

Ve sonunda bu ağabeyimle münakaşa etmeyi başardım. Burada anlatmaya kalksam kıkır kıkır güleceğinize emin olduğum bir mevzuyu bahane ettim ve bu mahalleden kurtuldum.

Hiç unutmam, gecenin geç saatlerine kadar tartıştık. Başlangıçta o baskındı, bana sunduğu imkânlardan filan bahsetti, iyi bütün elbiseleri çıkardım, gizliden flörtleştiğim Hava adında bir kız arkadaşım vardı, onun hediye ettiği pantolon ve gömleği giydim.

Tek mal varlığım, yüzlerce şiirin yazıldığı deri kaplı bir ajanda defteriydi, bana göre dünya o mısralardaydı. Pablo Neruda, Nazım Hikmet, Ahmet Arif'in şiirlerinden sevdiğilerimi o deftere yazmıştım. Kara kaplı defterimi aldım.

Buraya kadar, ben gidiyorum, dedim.

'Yeni İstanbul'a kaçış...

Bana nasihatler veren o olgun adam gitti, yerine yalvaran küçücük bir çocuk geldi. Önce *o defter benim*, dedi. Bir yıldır boğuştuğum bu semtle boğuşuyormuşum gibi, aramızda bir defter çekişmesi başladı. Bir kardeşini daha kaybettiğini anladı o defter kavgasında ve defterden elini çekti. *Neden gidiyorsun* dedi, açıklaması yoktu elbet, hem de hiç yoktu. Anlayacağınız mevzu uzun... Neyse, merdivenlere yöneldim ve yeni İstanbul'a yürüdüm. Geceydi, hiç param yoktu, bildiğim hiç bir yer de yoktu...

Uludağ Üniversitesi'nde okuyan bir başka ağabeyim vardı, ancak bu muhafazakar semte nedense hiç gelmezdi. Laleli'de sonradan yakılan Tozbey Otel'de onun bir arkadaşı vardı, aklıma orası geldi. İyi de oraya nasıl gidecektim, önce yürümeyi düşündüm. Basinsitesi'ni, Bahçelievler'i arkada bıraktım, İncirli'de E5 yoluna çıktım. Bir minibüse bindim, param yok dedim. O zamanlar sanırım parası olmayan herkese bu gece minibüsçüleri kızar, ama arabalarına alırlardı. Benim dışımda üç müşterisi daha vardı. E5'in iki yakasında kısa etekli, bir erkekten daha uzun boylu güzel kadınlar gördüm, sanki bir rüyada gibiydim.

Son durak olan Aksaray'da indim ve Laleli'ye doğru yürüdüm. O zamanlar gündüz turistin kaynadığı Laleli ıssızdı. Korkarak otele girdim ve Nihat'ı sordum. Nihat tombik yüzü olan genç bir adamdı, beni hemen tanıdı, koşup ön tarafa geldi. Sanki çalıştığı yeri terk etmek istemiş gibi, acele bir ses tonuyla, *"Hele beş dakika bekle elbisemi değiştirip geliyorum,"* dedi. Onların kentimizin eşcinselleri olduğunu bilmiyordum. Bekledim ve Nihat'la Beyoğlu'nun yolunu tuttuk, Tarlabası'nın orada bir bekâr odası vardı, gece vakti Beyoğlu'na gelince, birden Dersim dağına düşmüş gibi bir ferahlık duydum. Anladım, meğer dağa çıkmaya gerek yokmuş, birbirine benzetmek için yarışan bu insan canavarına meydan okuyan Taksim'e çıkmak lazımmış.

1987'nin İstanbul'unda insanların birbirine Kürtçe seslendiğini ben ilk o gece duydum. İstanbul'da Müslümanlar dışında insanların yaşadığını fark ettim. Mesela ben Ermenilerin sadece mezarlarını bilirdim köyde, oradaydılar; sadece onlar mı, bir şehrin parayla satın almaya kalksa bulamayacağı bir zenginlik vardı. Bunların hepsi Taksim ve çevresinde birbirine yaslanmıştı.

Kuşatmanın göbeğindeki 'cumhuriyet'!

Bu yeni dünya benim o yaşlarım için çok büyüleyiciydi. Şaşıp kalmıştım, her tarafımın kuşatıldığı İstanbul'un göbeğinde kurtarılmış bir cumhuriyet vardı; Yahudiler, Çingeneler, Ermeniler, Eşcinseller, her renkten insan adeta kentin diğer yerlerinden kaçmış gibi burada birbirine sığınmıştı, umursamaz bir halde de direniyordu bu kuşatmaya.

İnsanların bu kadar rahat olmasına şaşıyordum, sanki İstanbul'un bu yakasında hiç gece olmuyor gibiydi, hep gündüz, hep ışıklı.

İstiklal Caddesi'nin arkasında izbe bir bara girdik. İşte orada oldu ne olduysa, orada yolda suskun olan Nihat'ın neden konuşmadığını anladım. Hatırladığım sigara dumanıydı. Bara yanaştı, adamın kulağına bir şey fısıldadı, genç adam bana baktı. Sigara dumanı altındaki karanlığa seslendi.

O gelen adam el etti. *"Gel gel"* diye sırtıma vurdu, *"ne öyle duruyorsun, çekinme!"* dedi. Beni alıp üç genç kadının ve bir başka adamın oturduğu bir masaya götürdü, sandalye çekti, otur dedi. Bu çocuğun burada ne işi var der gibi yüzüme baktılar. Adımı söylüyormuş gibi, *"Dersimlidir,"* dedi.

O masada oturan kadınlardan biri, elimde bir bu tarafa bir o tarafa çevirdiğim siyah kaplı deftere baktı güldü. *"Bunda ne var,"* dedi. Aldı, ilk sayfasında Yaşar Kemal'in İnce Mehmet romanının kapak resmini çizmiştim. Yüzü sigara dumanı içinde ışıldadı. Küçük bir çocuğu seviyormuş gibi, yanağına sıktı. Bu kadının da benim gibi bir karanlıktan çıktığını öğrendim, altı yıl önce girdiği hapisten meğer o gün çıkmış.

Taksim öyle bir yerdi, hasretlerin, farklılıkların buluşma yeri.

Unutmam gereken her şeyi, orada yeniden hatırlamam gerektiğini öğrendim.

Ve bu yeni dünyada büyümeye karar verdim.

Dünyanın bütün şehirlerinin bir Taksim'i var

Benim o evden ayrılışım, başıma binbir türlü bela getirdi, özlediğim Türkiye oydu ve bir daha o gece hazzına vardığım serbestliğin peşini bırakamadım. Başıma ilk polis copunu orada yedim, orada 12 Eylül cuntasına karşı ilk eylemi yaptık. Tabii hapisler, sürgünler, özlemler hep sürdü...

Hala yanağına sıkacak o genç kadını arıyorum, beni öyle sevecek bir kent, kucaklayan bir kardeşlik istiyor insan.

Dünyanın her önemli şehrinde Taksim gibi yerler var, iktidarların hiç sevmediği, muhafazakarların öcü gibi baktığı mekânlar oralar.

Yıllar sonra İsviçre'ye kaçınca, beni alan avukatım Zürih'in merkezinde bulunan Langstrasse bölgesindeki bürosuna getirdi, bir cafede oturdum, bana şehri anlattı, geldiğimiz yer aynen İstiklal Caddesi

gibi bir muhitti, hayat kadınları, eşcinseller, yabancılar kaynıyordu, hemen yanı başında ise Yahudi mahallesi başlıyordu. Gece gündüz canlı bir yer. Zürih kanton polisinin bütün işi bu bölgeyi zapturapt altına almaktı, ancak dördüncü bölge denen bu muhit ve çevresini çıkarın, atan kalbi çıkarılmış bir Zürih kalır geride. Bu mahallenin bütün sokakları orta yerinde bir meydanın olduğu Helvetiaplatz'a çıkar. İsviçre milli takımı bir futbol maçı mı kazandı, buraya dökülürler, oysa bu muhitin neredeyse tamamı yabancılardan oluşur, ancak İtalyanlar, Türk ve Kürtler, Araplar, hatta ırkçı grupların bütün derdi de bu meydana çıkmaktır. Tabii polis onlara yasaklamış, geldiklerinde kötülükler yapıyorlar!..

Yenilikçi fikirler bu dışlanmışlıktan çıktı...

Avrupa'nın pek çok kentini do-laştım, gittiğim her kentte, kent muhafazakarlarının burun kıvrarak baktığı ve o kentin tarihinde önemli bir yeri olan bu mahalleri ziyaret ettim. Mesela Paris'te Le Marais, Notre Dame'nin hemen dibinden başlayan bir Yahudi mahallesidir, yabancı boldur, bu semtte yer alan Rue des Rosiers caddesi Paris'in en renkli caddelerinden biridir, Notre Dame'den çıkıp kendinizi Peltzl da denen bu caddede bulunca birden nevriniz döner, Paris'in yıllardır en ünlü Gay Barları bu semttedir. Şöyle düşünün dünyanın en muhafazakar olan Yahudileri bin yıllardır kent tarihinde Çingene, Eşcinseller, yabancılar ve hayat kadınlarıyla aynı mahallerde otururlar. Neden dersiniz? Dünyamızı değiştirmek isteyen bütün yenilikçi fikirler de neredeyse, bu dışlanmışlık içinde yeşermiştir.

Mesela Londra'da Eaton College, Stamford Hill and Golders Gren mahalleleri keza gene öyledir. Berlin'e gittiğinizde Mitte bölgesi yıkılmış bir Yahudi kentidir. Bugün az sayıda Yahudi var Mitte'de, ancak II. Dünya Savaşı öncesi, hayat kadınları, bol sayıda Çingene bu mahallede yaşıyordu. Berlin duvarı yıkıldıktan sonra, mahallede farklı kimlikler yeniden birbirine sığındı ve o renkli doku bugün gene hayattadır.

Gelenekçilik ile özgürlüğün kavgası...

Yerim az olduğu için konuya gelecek olursak, demem şu: bu Gezi Parkı hikayesi bildiğiniz gibi değil. Bu kavga kentleşme ile başlamıştır.

Bir tarafta gelenekçi olan, büyük yığınlara daya-

nan kenar mahallerdeki muhafazakar gelenekçilikle, kent merkezlerinde mantarlanan, üreyen, özgürlükçü kent kültürünün çatışması bu.

'İzin ver gidelim Taksim'i ezelim' diyen kitle, sandığı gibi Erdoğan'ın ideolojik olarak yarattığı bir kitle filan da değil.

İstanbul'un ve yukarıda saydığım bu kentlerin tarihinde, muhafazakar yığınlar; her daim önlerine düşüp onları bu kentlerin meydanını basmaya götürececek bir general aradılar, zaman zaman inip bastılar bu semtleri ve yakıp yıktılar. Futbol maçları ve kimi ulusal bayramlarda bu semtlere akın eden devasa kitleler, bir savaş tatbikatı gibi, buraları 'basmanın' provasını yaptılar. Dünyanın her yerinde bu kentleri yönetmeye talip olan sağ parti adayları, birbirine yaslanmış bu farklılıkları hizaya getirme sözü verdiler.

Pera da Osmanlı'nın baş belası bir Gavur semtiydi!

Yukarıda saydığım bu şehirlerin meydanlarını anlatan uzun uzun kitaplar vardır. Ancak eğer söz konusu İstanbul'sa, ben İstanbul renkliliğinin tarihte Osmanlı Rus harbi olarak bilinen 1876 savaşı sonrası, İstanbul'un kültürünü üreten Taksim ve çevresinin, bu savaş yenilgisiyle yok edilme sürecine tabii tutulduğunu düşünürüm hep. Neden? (aslında Pera, Hasköy, Balat gibi semtlere bu savaş esnasında büyük saldırı ve yağmaların olduğunu anlatan, Ölü Kuşlar adında bir romanım da var. Dersim tartışmaları nedeniyle hala elde tutarım. O çalışmamda,

İstanbul'da bulunan batılı gezginlerin yazdıklarını okuyunca içimden hep bir ah çektim!

İstanbul tarihinde İslamlaşma, Taksim yani tarihi ismiyle Pera'yı kontrol altına almadan, İslam'ın İstanbul'da zafere ulaştığını kabul etmek istemiyor.

Farklı kimlikler neden rahatsız eder?

Anadolu'nun bütün, Ermeni, Rum, Yahudi mahalleri 20. Yüzyılın başında kontrol altına alındı, tarihi izler bu kentlerden silindi, yüzlerce kilisenin kulesine cami minaresi eklendi. Mesela 'Gavur' olarak tanımlanan İzmir'de bugün Rumların hayatından hiç bir iz kalmadı. Ege'nin köylerinde görülen eski Rum evlerinin, İzmir'e mimari yansması, onlarca kilise ile beraber silinmiştir.

İstanbul'da bugün hala ayakta olan, ancak camiye çevrilen 43 kilise vardır, bunların büyük çoğunluğu Taksim ve çevresindedir. İstanbul'un Şişli, Kurtuluş ve Feriköy çevresinde küçük bir Yahudi ve Ermeni cemaatinin varlığı keza, gene Taksim ve çevresinde birbirine sığınmış bu farklı kimlikler sayesinde.

Taksim, ya da Beyoğlu diyeceğimiz bu muhite saldırdı, zaman zaman *kentsel dönüşüm*, zaman zaman yeniden yapılandırma adı altında kentin silüetini değiştirme uğraşı aslında büyük bir tarihi arka planla ele alındığında anlaşılır gibi geliyor bana.

Boğazın altından tüp geçit döşerken, '*ecdadımızın rüyasını gerçekleştiriyoruz*' diyen Türkiye Başbakanı, Taksim ve çevresindeki kültürel dokuyu değiştirmek isterken de, ecdadının arzusunu hayata geçirmek istediğini söylerken de, ecdadın bu bölgeyi "gavurların üssü" olarak gördüğünü bilerek söyler. Muhafazakarlık yüz yıllardır, tek tipleştirmeyle gelişmişliği bir arada ele almaktadır. Burada Erdoğan deyince, sanılmasın modern cumhuriyet kuşağı olarak bize taşınan, modern Kemalistler bunun dışındadır, aksine muhafazakar sol ve ulusal sol da Taksim gibi semtlerden rahatsız oldu.

Sol gelenekten geldiğim için çokça tanık olmuştum. Kentlerin bu mekanlarına, aynı muhafazakar sağ politikacılar gibi, burun kıvrarak bakan, birbirine eleştiri getirirken, "*Beyoğlu barlarından çıkmıyor*" diyen, yüzlerce solcu bilirim...

Buradan bakarsak, Türkiye burjuvazisinin bir kesiminin neden Gezi Parkı'na sahip çıktığını da anlarız. Kent kültürü aslında tamamen, kentlerin bu mekanlarında birbirine sığınarak bir araya gelen farklı kimliklerin varlığı ile oluştu. Avrupa'da mutlakiyetçi rejimlere karşı, ilk loncalar farklı kimliklerin iç içe geçtiği bu semtlerde kuruldu. Türkiye'nin İstanbul burjuvazisi de Taksim ve Beyoğlu çevresinde, küçük atölye kültüründen çıkmıştır. Sonradan kente eklenen, devlet eliyle ve farklı yollarla zengin olan, Anadolu kökenli sermayedarların ilk kuşakları farklı yetiştirildi, Ali Koç'lar gibi değişik kültürler görmüş, farklı kent

kimlikleri içinde yetişmiş insanlar da, kültürel olarak bu semtlerin serbestliğine yakın hissetmişlerdir.

Ancak, 6-7 Eylül olaylarındaki Beyoğlu yağmalarına baktığımız zaman görülen şudur; lümpen, sonradan zengin olmuş burjuvazi ile, kent kültürüne dayanan ve kentsel kimliğin tarihi ile bir bütünlük gösteren burjuvazi arasında, başından beri süren gelen bir çatışma vardır.

Erdoğan'ın liderliğini yaptığı yeni Türkiye ile eski Türkiye arasındaki fark budur. Erdoğan, sonradan zenginleşen kesimin sözcülüğünü yapmaktadır. Sol'daki özgürlükçü sol ile, Anadolu'ya dayanan muhafazakar solun arasındaki yaşam ve düşünüş biçimindeki çelişkinin daha derini, bu iki zengin sınıf arasında yaşanmaktadır. İkisinde de para vardır, ancak birinin içinde yetiştiği eğlence kültürü, düğün, akraba ziyaretleri, diğeri doğum günü partileri, dünyanın başka bir yerine yolculuktan geliyor. Biri düğünlerde akrabaların gözlerine yakalanmadan, karşı cinse beğenisini kaçamak bakışlarla belli ederken, diğeri bu kontrolün dışındadır.

Bu iki zengin sınıf bir ihalede, ya da bir restorantta aynı masaya hayat biçimleri nedeniyle oturmak istememektedirler.

Bu sadece zengin sınıf arasında böyle değildir. Aynı katılığa olmamakla beraber, kent kökenli olan özgürlükçü sol, kenar semtlerde, içki içmeyi yasaklamaya kalkan, gene aile içi sosyal hayatının büyük bir kısmını bu düğün ve akraba ziyaretleriyle gideren muhafazakar salla sorunludur.

Farklı kesimleri aynı masada oturtmalı mıyız?

Burada mesele bu farklı kesimleri aynı masada oturtmak değildir, aksine bütün bunları bir şehri şehir yapan hayat olduğunu, birinin diğerini hedef alarak, onun yaşam alanını zapturapt altına alıp kendisine benzetmeye kalkmasına engel olmaktır.

Tabii bu kimliklerin hangisinin dışlayıcı, hangisinin kapsayıcı olduğu gibi pek çok soru var daha.

'Beyoğlu İstanbul'un Avrupa'sıdır'

Gezi Parkı meselesini hangi açıdan ele alırsak alalım, olayın sadece bir park meselesi olmadığı anlaşılır. Bu, Türkiye'nin çoğulcu, farklı kültürlerle beraber yaşama zorunluğu ile muhafazakarlık ve hatta İslamlaşma arasındaki kavgadır. 1874'de İstanbul'a giden İtalyan Gezgin Edmondo De Amicis'in Türkçe'ye "İstanbul" diye çevrilen 'Costantinopolis' adında bir kitabı vardır, o kitaptan bir alıntı ile bu yazıya hem son vereyim ve hem de bu kavganın tarihsel köklerine işaret edeyim.

Tabii, De Amicis'in bu enfes kitabı ne yazık ki Türkçe'ye 1980'li yıllarda Prof. Dr. Beynun Akyavaş tarafından çevrilmiş ve kitabın ana teması tamamen değiştirilmiştir. Kültür Bakanlığı yayın dizisi çerçevesinde Türkiye'de basılan kitabı Almanca çevirisi ile karşılaştı-

arak okurken, her satırda "eyvah" demekten kendimi alamadım. Kitabın daha 25. sayfasında, Almanca çevirisinde tamamen tersi olan bir bölüm geçer ki, insanın içi cız eder. "Eskiden tamamen Türk olan İstanbul, dört bir yandan, ... yavaş yavaş kendisini kemiren Hıristiyan mahallerinin tecavüzüne maruz kalmıştır..." der. Almanca çeviri de ise tersi yer alır! Ancak bu satırlara rağmen severek okuyacağınız bu kitabın 68. sayfası, Pera yani Beyoğlu, bu gün direnişin cereyan ettiği Gezi Parkı bölgesini anlatır.

Yıl 1874, De Amicis, Galata köprüsünden başlayarak Galata, İstiklal Caddesi ve Topçu kışlasına çıkar. Beraberindeki ressam arkadaşı sokakları bir bir çizer. Bugün Tarlabası olarak bilinen yerdeki devasa mezarlıktan yukarı çıkarken şöyle der: "Pera Avrupa kolonisinin West-End'idir, zarafet ve safa şehridir. Yürüdüğümüz yolun iki tarafında İngiliz ve Fransız konakları, şık kahveler, göz kamaştırıcı dükkanlar, tiyatrolar, konsolhaneler, kulüpler, sefaret konakları sıralanmış, bunların arasında bir kale gibi Beyoğlu..."

De Amicis dükkanlardan sonra, bura insanlarını da tarif eder:

"Rum, İtalyan ve Fransız kibarları, zengin tüccarlar, sefaret memurları, yabancı gemilerin zabıtları, sefir arabaları ve her milletten ne olduğu bilinmeyen, karışık suratlı insanlar (ne kadar benzer bu güne bu karışıklık) görülüyor. Türk erkekleri berber dükkanlarındaki balmumundan yapılmış bebekleri seyretmek için duruyorlar. Türk kadınları da ağızlarından sular akararak terzi camekanlarının önünde takılıp kalıyorlar. Avrupalı sokağın ortasında yüksek sesle konuşuyor, gülüyor, şakalaşıyor; Müslüman kendisini gurbette gibi görüyor ve başını İstanbul'daki kadar dik tutmuyor..."

De Amicis'in 1874 İstanbul gezi kitabının sayfalarında ilerleyelim. Beyoğlu'nu gezen Amicis'e eşlik eden ressamın şuraya bak demesiyle başını bir kitapçı vitrinine çevirir:

"Baktım ve vitrinde: La Dame aux Camelias, Madame Bovary, Mademoiselle Giraud ma Femme romanlarını gördüm," der.

Yüzlerce yıldır İstanbul'da süren bu manzara, İstanbul'da bugün değişmiş midir? İstanbul'un ortasında bir ada gibi görünen bu semte gelenler eskiden zenginlik görürlerdi, ancak bugün İstanbul'un zenginleri muhafazakar semtlerden çıkmasına rağmen, bu muhafazakarlığın zapt-u rapt altına almak istediği Taksim ve çevresidir. Yüz yıldır İstanbul'u yöneten ulusalcı modernite ve muhafazakar belediyeler, bu semtlerde büyük bir fakirlik yaratmalarına rağmen, bu çok kültürlülüğü yok edememenin öfkesini yaşamaktadırlar, aynı zamanda da hayrandırlar. Bu bir aşk ve nefret ilişkisi. İçinde yaşadığımız hayatın sıkıcı bir hayat olduğunu bu semtler bize gösterir.

Mutsuzluğumuzu göstereni, yıkmalıyız... ❀

KATJİMÊR ŞIKEST

katjimêr şikest, dîwan xalî

-dîwan xalî wêl û wêl

wey li dengê vê hêlê, li dengbêjê wiyalî

û ket zimanê zemên, nema hiltê

katjimêr şikest

dev kavil e -devê dengbêj

-bêhavil e, avê lê nerêj

wa ye olan e, şingeşinga şûran e li dîwana gulê

-bênimêj, bênimêj

gula ku kitim e -û nema vedibe ne dest, ne gul

mistê bişo, veşo dêv

-bêhna nifirran jê tê

wêl û wêl, ev ayîn netê

ev ayîn netê

cîncoq e şûşe, nakewe birîn

-birîn devê heft newalan

buxtan li avê nabe

ne min got; şikest katjimêr!..

yeqîn h.

ROJAVA, KÜRT ULUSAL KONGRESİ ve BARIŞ SÜRECİNE DAİR...

NECMETTİN SALAZ

Türkiye ve Kürdistan'da siyasetle uğraşan insanların büyük bölümünün gündeminde yukarıdaki üç başlık önemli yer tutuyor yaşadığımız günlerde.

Birinci Dünya Savaşı sonunda emperyalistlerce çizilen sınırlardan kaynaklı olarak bugünkü Suriye sınırları içinde kalan Batı Kürdistan'da, namı diğer Rojava'da PYD'nin, yine Kürtlerin de yoğun olarak yaşadığı Halep gibi Arap bölgelerinde ise Cepheto El Ekrad'ın (Kürt cephesi) önderliğinde yürütölen özgürlük savaşı önemli bir güç biriktirdi ve ölkede önemli ölçüde kontrol sağladı. Bunda, bölgedeki gelişmeleri iyi gözleyen Kürt özgürlük hareketinin, sıranın Suriye'ye de geleceğini erken keşfederek tedbirler almasının önemli payı var.

Başta Türkiye Hükümeti olmak üzere, Suudi Arabistan ve bazı Arap ölkeleri ile batılı ölkelerden destek alan el Kaide merkezli güçler ise bu özgürlük kalkışmasını bastırarak Kürt bölgesini de içine alacak bir İslam devleti kurabilmek; Alevi, Ermeni ve tüm diğere inanç ve ulusal kökenden grupları yok edebilmek için ellerinden geleni yapıyorlar.

Savaş cephesinde Kürt savaşçıları karşısında her gün onlarca kayıp veren bu çapulcu sürü, çoğunluğu uzak köyler ya da Arap bölgelerinde yaşayan Kürt sivilleri, kadın çoluk çocuk demeden esir alıyor, tecavüz edip öldürüyor, olmadı canlı kalkan olarak kullanıyor. Esir alınan, kaçırılan insanların mal varlıklarına ise savaş ganimeti fetvalarıyla el koyuyor.

İki belirsizlik...

Ancak ve özellikle son günlerdeki gözlemlerimizden hareketle diyebilirim ki, El Nusra ile iç ve güney kesimlerde Suriye ordusuna karşı savaşmakta olan ÖSO için son günler yaklaşıyor. Önemli zayıflıklar veriyorlar ve yaptıkları insanlık dışı eylemler göröldükçe de dış destekleri de azalıyor. Ama Rojava'ya dair, altının çizilmesi gereken iki büyük tehlikeden söz etmek gerekiyor:

Birincisi, Esad'ın ÖSO ile savaşını bitirdikten sonra Kürtlere karşı tavrının ne olacağı, iki ya da üç bölgeyi bir yapılanmayı kabul edip etmeyeceği, Kürtlerle savaşıp savaşmayacağı...

İkincisi, Savaş sonrasında kapalı kalan sınır kapılarından dolayı halkın insani ihtiyaçlarının karşılanması sorunu.

Bunlardan özellikle ilki şimdilerde pek konuşulmuyor ama Rojava'nın kaderinin belirleneceği esas dönem o zaman başlayacak gibi görünüyor. Zira tüm savaş olanaklarına sahip Esad ordusuyla girilecek bir savaş, sonuçta özgürlüğü getirecek ama alabildiğine uzun ve zayıfların bol olması kaçınılmaz bir savaş olacaktır.

Kürt tarihinin en önemli toplantısı

Tam da Rojava'da bu gelişmeler yaşanırken, ilk üçü (Ankara, Amed ve Brüksel'de) yapıp tamamlanan ve en önemlisi sayılan dördüncüsünün Hewler'de (Erbil) yapılacağı belli olan Kürt Ulusal Kongresi'nin ön çalışmaları hızla devam ediyor. Bu yazı kaleme alındığında, Kongre tarihi olarak 15 Eylül telâfuz ediliyordu.

Öncelikle, yakın ya da uzak fark etmez, Kürt tarihinde bu denli önemli bir toplantının olmadığını söylemek mümkün. Kürdistan'ın tek bir parçasındaki grupları bir araya getirmenin dahi deveye hendek atlatmaktan daha zor bir şey olduğunu düşünürsek, şimdi dört parçadan onlarca yapı ve yüzlerce kanaat önderini aynı çatı altında toplayacak ve geleceğe dair planların yapılacağı tarihi bir toplantı olacak. Delegeler ile birlikte bin insan, Kürt halkının dörde bölünmüş yurdunun kaderini ve geleceğini tartışacak

ve bu kongre bu başlıktaki çalışmalarını bir takvime bağlayarak sürdürecektir.

Kongre, öncelikli olarak dünyaya Kürt halkının artık bir statüsü olması gerektiğini, kırk milyonu aşkın nüfusuyla bir halkın artık statüsüz yaşayamayacağını, bıçağın kemiğe dayandığını duyuracak. Birleşmiş Milletler'e, Avrupa Birliği'ne ve benzer topluluklara mesajlar verilecek, temsil ve söz hakkı istenecek. Zorla birlikte yaşamaya mecbur kılındığı halklara da, bu mecburiyetin artık sonunun geldiği, eşit ve birlikte yaşama hakkının olduğunu, bu sağlanmazsa Kürtlerin artık alternatifsiz olmadıkları duyurulacak.

Daha ve en önemlisi, her parçadaki Kürt yapılar öncelikle kendi içlerinde, ardından da diğer parçadaki yapılarla bir koordinasyon ve yakınlaşma içinde olacaklar... İlerleyen süre içerisinde oluşacak komisyonlar aracılığıyla dile, kültüre, sanatsal faaliyetlere dair ortak işler planlanacak...

Bir aksilik olmaz da konferans başlarsa, yukarıda hepsini saymadığımız ve Kürtler ile dostları adına kulağa hoş gelen birçok iyi iş başlamış olacak.

'Buyur buradan yak'!

Kürdistan'ın iki cenahında bu gelişmeler olurken, otuz yıllık savaşın ardından barışın konuşulduğu bir diğer parçasındaki damağımıza çalınan bir parmak bal, bu aralar yine zehir tadına bürünmeye başladı...

Onca yıllık savaşın ve kırk bin civarındaki can kaybının ardından Kürtler, sadece insan gibi, yani eşit statüde yaşayacakları bir yeni düzenleme yapılması koşuluyla barışa razı oldular. Adlarıyla anılmak... Ana dilleriyle eğitim alabilmek... Yerel yönetimlerde düzenleme... Zindanda olmamak... gibi, oldukça makul istekler...

İktidar çevreleri, başlangıçta, bütün bunlara olumlu baktığını, bu kez, yani dokuzuncu ateşkesten sonra sağlanan konsensüsü iyi değerlendireceğini ve "bu işi bu kez çözeceğini" duyurdu.

Ancak gelin görün ki, işin birinci aşamasında Kürtler, üzerlerine düşeni yapmışken hükümet cephesinden hiçbir girişim gelmedi. Verilen en basit sözler bile tutulmadı. Ada ile yapılması gereken görüşmeler bir türlü düzen tutmadı. KCK'li tutsakları bırakın salıvermeyi, peş peşe ve insan ömrünün yetmeyeceği cezalar yağdırılmaya başlandı. Anayasa komisyonlarında yapılması gereken düzenlemeler yapılmadı. Her şey bir oyalama taktiğinin parçaları haline dönüştürüldü.

Sonuçta, Başbakan son Bursa konuşmasında ağzındaki baklayı çıkarıverdi:

Türkçeden başka bir dil eğitim dili olarak kullanılamazdı. Bu, ülkeyi bölmeye götürürdü... Genel af diye bir şey söz konusu bile olamazdı ve devlet cinayet işleyenleri affedemezdi... Seçim barajının kaldırılması ülkedeki siyasi istikrarı bozardı ve yeniden koalisyon dönemlerine geri dönülürdü...

Bizim orada, yani Van'da bir söz vardır: 'Buyur buradan yak'... Bu söz bir işin yokuşa sürüldüğü durumlarda söylenir. Evet, hadi şimdi buyur buradan yak vaziyeti geldi dayandı kapıya.

Peki, ana dilde eğitim olmayacaksa, tutsaklar içerde kalmayı sürdürecektir, baraj düşmeyecek ve anayasada beklenen değişiklikler olmayacaksa, koca bir toplum ve özgürleşme uğruna kırk bin insanını şehit vermiş bir yapıya ne diyeceksiniz "barışı" sürdürmek adına.

Hangi mantıkla ve neye karşılık sürecek bu "barış"? Naçizane fikrim, Başbakan ve ekibi bu noktada olacak ve tavrında ısrar edecekse, ne yazık ki ülkenin kuzeyinde yeniden silah seslerinin duyulması an meselesi. Üstelik bölgedeki gelişmeler de düşünülürse, sadece dağlarda kalmayacak, şehirlere sığıracak büyük bedellere, büyük yıkımlara ve kopuşlara sebep olacak bir savaşın başlangıcı olacak bu silah sesleri.

Eğer akli selim hakim olmazsa iktidara, dediğim dedik çaldığım düdüğü denilecekse, bu kez başlayacak savaşın ardından, bizden sonraki kuşak birlikte yaşamayı değil, komşuluk ilişkilerimizi konuşacak... ❁

NÊRÎNEK LI SER EZMÛNA ROMANÊ

OMER DILSOZ

Berî behsa cudahiya naverok û formê bikim, girîng dibînîm ku xalekê li vê derê destnîşan bîkim da ku mebesta min ji romanivîsiyê bête fêmkirin. Berî her tiştî ez dixwazim bêjim ku roman bo min karekî sereke yê jiyana min e. Xwedan girîngîyeke stratejîk e bo min. Her romana ku li nik min peyda dibe, xwedan çîrok û serhatiyekê ye. Ez hema çi gava bêhna min teng dibe, tiştek dikeve serê min ranabim rahêjim pêûsê û bibêjim, “bêhna min çikiya ca ez romanekê binivîsim.” Nexêr, romankarî ji bo min gelek gelek ji vê biwêdetir e. Projeyek e. Ez li gorî konseptekê wan pir kûr dirêsim, zirav diraçînim û hûr hûr dihûnim. Her niqteya wê xwedan wate û girîngiyekê ye û di çarçoveya planekê de têtê danîn. Her romana min di wexta xwe de li gorî bernameyekê hatiye danîn û di çarçoveya konseptekê de durist bûye. Roman bi ya dilê min ve, dahênana hizrekê ye. Helbet, tevn, karakter, dem û metafûrên di romanê de têne bikaranîn, form û şewazên wê girîng in, lê bi min tiştê romanê bilind dike û sînoran dibezîne, dahênana wê ya hizrî ye ku heke şiyabe di vî warî de qelpek li tabûyên heyî xistibe û ramanekê nû li xwe peya kiribe ku tîjkekê bide ser asoya hizirkirina gerdûnî û tiştekî li genca hizrî ya mirovahiyê zêde bike, wê demê ez dişem bêjim min tiştek kiriye.

Roman têjika hizirdanên nû ye

Mebesta min ev e, bala xwe bidinê; kengî li Rûsya pêla sosyalîzmê geşe da û weke diyardeyeke nû li doşkê mirovahiyê çok veda, hingê ji vî welatî bircên romanê bilind bûn û cîhan vegirt. Her wisa ronansa Frensî tîrêjika romanê li vî welatî biriqand û xwe gihand berpalên hemû cîhanê. Roman, ne tenê têjika cîhana sermiyanî û pîşesaziyê ye, her weha roman têjika hizirdanên nû ye û barhîlgîra şoreşên nû ye jî. Di vê derê de ez dixwazim bêjim, kengî hizra ‘şoreşa Kurdistanê’ ku em wek ‘Şoreşa Kurdî’ bi nav bikin, rengê ji xwe re peyda kir û hişekî tomerî di civaka xwe de durist kir, şoreşa kurdî ya civakî wek ramandaneke nû bi ser ket, hingê em dişên romaneke kurdî ya ku berê hemû cîhanê bikeve ser bibînin. Li gorî min, ev yek nêzik e jî.

Her weha ez bêm ser mijara form û naveroka romanên xwe.

Ev roman (herbiska zer) ji aliyê formê ve ji yên dîtir cudatir e. Di vê de forma vebêj/gêrawe du cure formên bi ser zarê kesê yekem “ez” û “min” û forma vegotina bi ser zarê kesê/a sêyem “ew”, “wî/wê” di nav hev de û pêkve hatine bikaranîn. Ango em hem bi çavê kesê sêyem bûyerê û çarçoveya wê ya giştî û fireh dibînin hem jî bi vebêjiya kesê yekem ango bi forma “ez û min”ê berfirehiya dîmenê, flaşback û paşxaneyê wê dibînin.

Yanî bi forma kesê sêyem em dest bi vedîtina tabloya giştî dibin û piştî bi forma yekem a bi ser zarê çend pehlewanên romanê weke ku li belgefilmekê temaşe bikin, tîjka kameraya vebêjer dikeve ser kakil û nepeniyên pêşhatan.

Weke naverok jî Berbiska Zer her du aliyên bûyereke bêyî ku xwe nêzî yekê bike û piştî wê bigire, rastiya 'ewên di nav şerî de ne' radixe ber çavên me. Bêyî ku ji serî ve hukmî lê deyne ku ev alî reş ev alî spî ye; bara pirtir bi perspektîveke belekane ya tîkel bi spî û reşiyê; li ser felsefeya dualîzm û diyalektîka qencî û xirabî, ronahî û tariyê bûyer hatine hêlengrandin. Yanî hemî qencî di heman demê de xirabî jî digel xwe dihewîne û heçî ronahî û tarî ye jî di nav êkudu de ne û pêkve bi balanseke diyalektîk kirde û diyardayan durist dikan.

Ji ber hindê Berbiska Zer bi wêrekî şiyaye xwe bigihîne kevneşekerekî komando ku di salên 1990î de li Bakurê Kurdistanê û ger û geşteke li wijdana wî ya 'reş' bike û ji wî çavî ve rastiya doza Kurdistanê bîne ber çavan. Di heman wextê de lêqewmîyên trajediyê ku ji kiryarên wan leşkeran pêk hatine jî bi çavekî zelal û ronî xwe raberî me dike. Berbiska Zer bûyer polîtîze nekiriye lê rastî dualî, cotleyanî bi perspektîfa "her kesê, her layenî rastiya wî cuda û xweserî xwe ye" berê xwe daye mijarê.

Wek çîrok jî li welatê hestiyar li giyanên berze-kirî digere û Kurdistana ku her bihosta wê goristanekê komî ye li ber me vedike û me têdixê hundirê wê... Em li welatê hestiyar li giyanên bêserûşûnkirî û çîrok û evînen di nivîyê re mane di flaşbacka xewn û travmayan de, di hatûçûyinên di navbera demê nêz û dûr de dibînin.

Û zimanê romanê...

Heçî ziman e, ew sînorên hizir û xeyalkirinê destnîşan dike. Roman jî ji çîrokeke dirêj bi wêdetir xeyalkirin û avakirina hizrekê ye ku bînehişa wê civakê li ser durist bûbe. Ziman û tixûbên derbirîna wê bo romanekê xwê û av e. Çu carê romaneke baş bi zimanekî jar û lawaz, bi vebêjiyê sist û nesaz, bi fêhengeke sêsed peyvî durist nabe; Roman teqillêdana zimanî ye. Bezandîna sînorên zimanê rojane ye û pêkanîna zimanekî bilind û pehtî ye ku sînorên vebêjiya wî zimanî vede û asoyên xeyal û hizra wî firehtir bike.

Ji ber hindê ez dişem bêjim ku roman ji nû ve ristîna zimanekî ye jî. Romanivîsekî ku neşetî bi peyv û gotinên zimanekî melevaniyê bike, neşetî ji kaniya wî ya boş têhniya xwe bişikêne ew roman bê stûng e û çêdibe ku hema di gavê de hilweşe.

Wek serencam...

Her ziman serhatiya axa xwe dinivîse. Ziman û ax wek goşt û hestî ne; Pêkve hene û pêkve hebûnê durist dikan. Ziman, kod û şifreyên jêrhişa me ya dîrokî

ne ku êş û cengên wê dîrokê li xwe dihewîne. Hebûn bi zimanekî teşe digire û bi peyvên wî zimanî jî aşkere dibe û tete ber çav.

Gerîla û pêşmerge hebûneke vê axê ye, her weha hebûneke vî zimanî ye û dîroka vê axê pê durist dibe. Aliyê kurd ê liv û bizavdar e. Aliyê kurd ê raperî û serkêşa ye. Aliyê kurd ê êşyayî û arayî ye. Aliyê kurd ê qalibşikên e; berfîn û bilbizêkek e destê biharê ye ku rûyê befira stûr a hezar salî qeşemgirtî diqelêşe. Ev aliyê kurd ê hewar e. An jî hawara kurdan e. Helbet heke tu bi Kurdî binivîsî tu neşey çavên xwe li vê hewarê kor, guhên xwe lê kerr û zimanê xwe lê lal bikî. Tu çend jê birevî jî tu di nav de yî.

Min got, roman ber dilê min encama projeyekê ye; Ger weha bit, ev proje li ser serhatiyên vê axa ez lê dijîm û bi zimanê wê diaxivim tete raçandin.

Em civakeke bindest in. Tenê parçeyekî welatê me piçekî bêhna azadiyê seh kiriye, hê jî sê parçeyên Kurdistanê bi her du çavan xwîn digrîn. Ma çêdibe em van rondikan nebînin.

Romana me heke guhê xwe li nalîna binê zindanên zordestan bel neke, heke qehremaniya gerîlayan nebîne ew roman dê çawa bikaribe ji guhanên kurdî bidoşe. Çi ko ev şerê ku li ser vê axê berdeyam e, ne tenê şer e, her weha bi xwe re kultûr û ramanekê jî peyda dike, kesayetê kevin diherifîne û çandekê nû, nasnameyek kurdî yê nû durist dike; Roman, mecbûr e bibe şahidê van helkeftan nexwe dê aliyekî wê leng bimîne.

Gava li cihekî her roj darbest bo mala babê bêne guhastin tu rabî behsa pervank û pelatîngan bikî û di romana xwe de bikevî pey xemên dinyayên belek, tu yê nikaribî ruhê kurdî zêft bikî û behsa danana hişekî bo vî miletî bikî.

Nivîsîn di heman demê de berpirsariyêke rewşenbîrî ya li ser xem û êşên rastiya civakê jî weke bar datîne ber mirovî.

Ez neşem wê xiyaretê li ziman û axa xwe bikim.

Ji ber hindê jî palewanên romanên min, Kurdê îro ne; Kurdistana heyî ye û êş û janên wê ne. Helbet weke proje di romanê de riyên rizgarî û ronahiyê jî li ser felsefeya azadîxwaziye jî, ku ev yek xwe di giyanê karakteran de nîşan dide, tene berdestkirin.

Bi kurt û kurmancî, ez romanê we têdigihim ku jiyan bi hemû rengên xwe ve tê de hebe. Dêdê min ê nivîsê em in, civaka me ye û xemên wê ne. Gava bo zimanên dîtir hate wergerandin, ew bikaribin xwe tê de bibînin, qenebe hinekî civaka kurd pê binasin.

Dawiyê, roman rengvedana mejî û hiş û pêzanînen nivîskarî ye; her tiştê wê ji wî dawerivî ye. Tu radibî xwe parçe parçe dikî û li nav romanê belav dikî. Tu car dibî qencê xwe, di heman demê de xirabê xwe, tu dibî kujer û car jî dibî leheng... ango xwe dişewitîni û xweliya xwe bi ser berhemê belav dikî. ✨

ANKARA'NIN DERSİM ŞİFRESİ 'HAYAT'!

NEVZAT ONARAN

Ankara ağzında 'Hayata Dönüş' aslında hayattan kopartmaktı.

2000 yılı aralık ayında hükümet emriyle birçok cezaevinde yapılan 'Hayata Dönüş' operasyonu, devrimci tutsaklardan onlarca öldürüldü, yüzlercesi de sakat bırakıldı... Devrimci tutsaklar 'Hayata Dönüş'le, hayattan kopartıldı.

2000'deki 'Hayata dönüş'le bir kez daha anlaşıldı ki devlet ağzında 'hayat', imhanın şifresiydi...

İlk kez de olmuyordu...

Devlet, 'Hayata Dönüş'ten 62 yıl önce 1938'de bir operasyona değil, doğrudan binlerce insanın askeri güçlerce öldürülmesi harekâtına da 'hayat' demişti.

3. Ordu Müfettişi Orgeneral Kâzım Orbay'ın, sabah akşam Başbakan Celal Bayar'a gönderdiği telgraflarda ortaya çıktı ki, Dersim'de yapılan 1938 askeri operasyonun adı, 'Hayat Harekât'ı...

Dersim, 1926'dan itibaren hep Ankara'nın hedefindeydi. Önce vilayet Dersim yok edildi, ardından hazırlanan pek çok raporla operasyonlar gündeme getirildi.

1935 yılına kadar sınırlı düzeyde gerçekleştirilen operasyonlar yetersiz görüldü ve devletin 'tunç

eli' Dersimlileri 'ıslah edecek ve medenileştirecek' gerekçesiyle önce Tunçeli vilayeti kuruldu ve idamı infaz yetkisine sahip müfettişlik yani 'olağanüstü hal valisi' idaresi oluşturuldu; Korgeneral Abdullah Alpdoğan da, Tunçeli Valisi ve 4. Umumi Müfettiş olarak atandı.

1936 ve 1937 yıllarında sürdürülen imha harekâtının ve kendi ayağıyla gidip devlete teslim olan Seyid Rıza'nın idam edilmesinin ardından, Dersim özelinde operasyonlar özellikle 1938 yılı yazında yoğunlaştırıldı... Binlerce Dersimli'nin öldürülmesine neden olan kırım harekâtı 10-17 Ağustos 1938 ve 6-16 Eylül 1938 tarihlerinde yapılmış olsa da, Genelkurmay'a göre Dersim 1936 başından itibaren fiilen askeri operasyon bölgesidir.

'Temizlemenin' şifresi

Genelkurmay II. Başkanı Orgeneral Asım Gündüz'ün, bizzat Başbakanlığa gönderdiği 2 Temmuz 1938 tarihli telgrafın hitap kısmı Türkçe yanlışlarıyla birlikte aynen şöyledir:

“hayat, makina başında, bu telin isası mucibi mesuliyettir, takiben başvekil celal bayar”¹

Genelkurmay'dan Orgeneral Asım Gündüz'ün yazdığı 'Hayat [Harekâtı]', 3. Ordu Müfettişi Orgeneral Kâzım Orbay'ın bizzat operasyon mıntikasından Başbakan'a gönderdiği ve Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde bulabildiğimiz bir kaç hariç telgrafların hepsinde yazılıydı. Orgeneral Kâzım Orbay'ın bazıları daktilo ve bazıları da elle yazılmış olan telgraf metinlerinin hitap veya adres kısmını Türkçe yanlışlarıyla birlikte aynen aktarıyorum:

- 12.8.1938 gün ve 9 sayılı sabah raporu:
“hayat, hareket, başvekalet ankara”²
- 13.8.1938 gün ve 11 sayılı sabah raporu:
“hayat sayı 145 başvekil Celal bayar”³
- 14.8.1938 gün ve 13 sayılı sabah raporu:
“hayat... başvekalet”⁴
- 14.8.1938 gün ve 14 sayılı akşam raporu:
“başvekil Celal Bayar (hayat)”⁵
- 15.8.1938 gün ve 15 sayılı sabah raporu:
“hayat, başvekil Celal bayar”⁶
- 15.8.1938 gün ve 16 sayılı akşam raporu:
“hayat hareket, başvekil Celal bayar”⁷
- 16.8.1938 gün ve 17 sayılı sabah raporu:
“Başvekalet hayat”⁸
- 16.8.1938 gün ve 18 sayılı akşam raporu:
“harekat, hayat başvekil”⁹
- 8.9.1938 gün ve 36 sayılı akşam raporu:
“hayat başvekalet Ankara”¹⁰
- 9.9.1938 gün (telgrafta 9.9.938 yazıldığı halde, arşivde kayıt tarihi: 3.10.1938) ve 40 sayılı rapor:
“başvekalet (harekat. Hayat)”¹¹
- 10.9.1938 gün ve 39/12.331 sayılı sabah raporu:
“hayat hareket başvekalet Ankara”¹²
- 12.9.1938 gün ve 44 sayılı akşam raporu:
“hayat başvekalet”¹³
- 14.9.1938 gün ve 47 sayılı sabah raporu:
“hayat haeket baş vekalet ankara”¹⁴
- 14.9.1938 gün ve 48 sayılı akşam raporu:
“hayat ankara baş vekalet”¹⁵

Telgraflarda Başvekaletten önce veya sonra bazen sadece 'hayat' ve bazen de 'hayat hareket' şeklinde yazılmasının ortaya koyduğu gerçek, dönemin Başvekil'i yani Başbakanı Celal Bayar'a, gönderilen telgrafın 'Hayat Harekâtı' hakkında olduğunu göstermek içindir.

Bunun ifadesi şudur: Dersim'de binlerin öldürülmesi ve sürülmesiyle sonuçlanan 3. Ordu birliklerinin yaptığı askeri operasyonun Ankara'daki resmi adı 'Hayat Harekâtı'tır.

Anlaşılan o ki 'hayat' Dersim'i Dersimliden 'temizlemenin' bir şifresiydi.

Yaşam hakkıyla bu denli alay edilmesi dahi, zalimliğin boyutunu ortaya koymaktadır.

14 bin mi, 22 bin mi?

Askeriyenin 'Hayat Harekâtı'yla, Dersim'de hayatlar sonlandırıldı.

3. Ordu Müfettişi Orgeneral Kâzım Orbay'ın 13 Ağustos 1938 tarih ile 12 sayılı akşam raporundaki ifadesiyle 276 haydut imha edilmiş ve mağaralar bombalanmıştır.¹⁶

Hatta değişik şekillerde olsa da bir biçimde 'Hayat Harekâtı' yazılan telgraflarda 14 Ağustos 1938 tarihli 13 sayılı sabah raporunda, 134 hayduttun ve 15 Ağustos 1938 tarihli 15 sayılı sabah raporunda, 444 hayduttun ve 16.8.1938 tarihli 17 sayılı sabah raporunda, 579 hayduttun imha edildiği yazılmıştır.¹⁷

3. Ordu'ya bağlı 7'inci, 8'inci ve 9'uncu Kolordu tarafından 10-17 Ağustos 1938 ve 6-16 Eylül 1938 tarihlerinde yapılan 'Hayat Harekâtı'yla, haydut olarak nitelendirilen 7.954 Dersimli¹⁸ öldürülmüştür.

Resmi açıklamaya göre, 17 günde öldürülen 8 bin kişi, TC vatandaşı Dersimli'dir...

Oysa Türk Kurtuluş Savaşında 1920'den İzmir'in Yunan işgalinden kurtarıldığı 9 Eylül 1922'ye kadar, 2.542'si Büyük Taarruz'da olmak üzere 9.167 kişi şehit olmuştur.¹⁹

Yani 1920-1922'deki milli mücadelede 9,2 bin şehit. Bu halde Dersim'de devletin yaptığına bakarken, yok vergi vermediler, yok askere gitmediler, yok medeni değildiler gibi saçma sapan gerekçe ileri sürülemez...

Gözler bu kadar kör ve kulaklar bu kadar sağır olamaz!..

Biraz vicdan...

'Hayat Harekâtı'yla sonlandırılan hayatlar dâhil, Dâhiliye Vekili yani İçişleri Bakanı Faik Öztrak'ın Başvekalet'e gönderdiği 1.11.1939 tarihli yazıya göre, 13.806 Dersimli öldürüldü ve 199 güvenlik gücü şehit oldu.²⁰

Doğaldır ki böylesi resmi bilgiler, her zaman tartışmalıdır.

1939 yılı Kasım ayı başına kadar Dersim'de öldürülmüş olanların 14 bine yaklaştığı bilgisi aslında resmi bir iddiadır. İddiadır, çünkü 1938 Dersim kırımını Meclis gündemine getiren Dersimli Haydar Kang, dilekçesinde 22 bin Dersimli'nin öldürüldüğünü yazmış ve bunu, hükümet ve Genelkurmay Başkanlığı da yalanlamamıştır.

1938'de hiçbir suçu olmayan 70 yaşındaki anası dâhil ailesinden 12 kişinin öldürüldüğünü belirten, İstanbul Sultahahmet'te yaşayan Dersimli Haydar Kang, 26.9.1949 tarihli dilekçesiyle TBMM Başkanlığına başvurdu.

Haydar Kang'ın talebini aynen kısaltarak ve maddeleştirerek aktarıyorum:

“1- Maddi ve manevi ziyanın tazmin ettirilmesi...

2- öldürülen 12 mazlum gibi bizim de yok edilerek feryadımızın susturulmasıyla bu facia kapanmış olur.”

Haydar Kang, başvurusunun takipçisi oldu ve daha sonra yine Meclis Başkanlığı ile Tunçeli Vekiline ve Adalet Bakanlığına olmak üzere üç dilekçe daha yazdı. Kang, Meclis Başkanlığına yazdığı, dilekçe suretinde yani kopyasında tarih tam belli değil 1950 sonu veya 1951 başındaki ikinci dilekçesinde kendi ailesinden 12 kişi dâhil 22 bin Dersimli'nin öldürüldüğünü yazdı. Başbakanlık, Adalet Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı arasında yazışma sonunda Başbakanlığın, TBMM Dilekçe Komisyonu Başkanlığına gönderdiği 24.3.1953 tarihli evrakına göre, Haydar Kang'a yapılacak bir şeyin olmadığı resmen bildirilmiştir.²¹

Haydar Kang'a veya dilekçesiyle ilgili resmi kurumlar arası yazışmada öldürülen Dersimli nüfus toplamı 22 bin değil de resmen 14 bin civarında olduğu hiçbir şekilde belirtilmemiş olması dikkat çekicidir.

Dersimliler sadece öldürülmedi, evi, tarlası, dağı ve taşı da yakıldı.²²

Birçok Dersimli de, asırlardır anasının ve babasının yaşadığı toprağından kopartıldı...

1939 yazına kadar resmi kayda göre 15 bin Dersimli de sürüldü.²³

TC vatandaşı Dersimliler, 'medenileştirmek' için yapılan askeri operasyonla hem öldürüldü hem de sürüldü...

Bu da, medenileştirmede bir Ankara kriteridir!..

Kayıp nüfus

Resmi kayıtlara göre 14 bin Dersimli'nin öldürüldüğü ve 15 bin Dersimli'nin sürüldüğü kayıtlara geçmiş olsa da, bir de kayıp nüfus vakası vardır. Dağın taşın bombalandığı, mağaraların ve ormanların yakıldığı bir anda, kayıp nüfus vakası Dersim'in bir gerçeğidir.

Nitekim 1945 yılında Dersim'le ilgili bir rapora göre, 1945'teki genel nüfus sayımıyla kayıtlı nüfus arasında 18.153 farkın varlığı²⁴ sadece Dersimli'nin öteye beriye gitmesiyle açıklanamaz. Bu, kayıp nüfus gerçeğinin resmi ifadesidir. Ki kayıp nüfus gerçeği devletin birçok raporunda da gündeme gelmiştir.

Çemişgezek Kaymakamı Hıfzı Tüz'un 17.8.1943 tarihli raporunda, kazanın nüfusu sayımda 15.447 ve kayıtlı nüfusunsu 19.770 olduğu belirtilerek, 4.323 farkın gerekçesi şöyle açıklandı:

*"Kaza nüfus istatistikinin de tetkikinden anlaşıldığı veçhile, hâlen mevcut nüfusla mukayyit (kayıtlı) nüfus arasında çok fark vardır. Bu fark, garba nakledilip henüz nakil muameleleri ikmal edilmeyen (bitirilmeyen) ve hareketi askeriye sırasında gayip olanların tesbit ve kayıtları terkin edilmeyenlerin (silinmeyenlerin) kayden sağ görünmelerinden ileri gelmektedir."*²⁵

Benzer kayıp nüfustan 1943 Nazımiye raporunda da bahsedilmiştir.²⁶

Resmen yazıldığı gibi 18-20 bin kayıp nüfus gerçeği dikkate alındığında, Dersim'deki insani kaybın boyutu ortaya çıkmakta ve en iyimser ifadeyle resmi rakam ikiye katlanmaktadır.

Anlaşılan o ki ölen ve sürülen Dersimliler'le ilgili resmi rakamlar, yaşanan kırımın sadece bir kısmıdır!..

'Ermeniler gibi kıracaklar...'

Dersim'de varlığı tespit edilen birkaç Ermeni de öncelikle sürüldü.

Dâhiliye Vekâletine gelen ve 13.9.1933'de vekâletten Başvekâlete gönderilen 6 Eylül 1933 tarihli Dersim asayiş raporu 13 maddedir.

Ovacık ve aşiretler hakkında bilgi verildikten sonra, raporun 13'üncü maddesi aynen şöyledir:

*"İcraat yapılan üç aşiret mıntıkasında yalnız Aşağı Abbas aşiretinin Zimbik köyü mezralarında müteferrik (dağımk) bir surette 10 hane Ermeni bulunduğu tespit edilmiş ve bunlardan 7 erkek Hozat'a nakledilmiş ve 7 kadınla 9 çocuk yerlerinde bırakılmıştır. Bunlar da mahsullerini topladıktan sonra Ermeniler hakkındaki mukarreratı sabıka veçhile (geçmiş karar sebebiyle) hep birlikte Elâziz'e sevkonulacaklardır."*²⁷

Ermeniler'in durumu hep yakından izlenmiştir.

Birinci Umumi Müfettişi Hilmi'nin 6.9.1933 tarih ve 19/80 sayılı şifresinde, Dersim'in bazı mntıklarında Ermeniler'in bulunmadığı belirtilirse de, "Dersim Alevileri'nin bu Ermeniler'e kız verdikleri söyleniyor" tespiti de yapılmıştır.²⁸

Ankara'nın Dersim'e yönelik operasyon ve harekâtı, Dersimliler'de çok değil 20 yıl önce komşuları Ermeniler'in neler yaşadığını hatırlatmıştır.

6.4.1937'de Başvekâlete gönderilen şifrenin 5'inci maddesinde, Dersimliler'in "Hükümet karakolları içimize sokacak, silahlarımızı aldıktan sonra bizi sürececek ve Ermeniler gibi kıracak"²⁹ şeklinde propaganda yapıldığına dikkat çekilmiştir.

Dersimliler, gerçekte ne yapılmak istendiğini görmüş ve bu da, devletin raporlarında aynen kaleme alınmıştır.

Dersimliler'in korktuğu başına gelmiş, on binlercesi öldürülmüş ve sürülmüştür!

Genelkurmay ve ATASE

Bugün sadece bir kaç telgraf metninde okuduğumuz 'Hayat Harekât' adı, elbette ki Başbakanlık, İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Genelkurmay Başkanlığı'nın kasalarında gizlenen belgelerde de yazılmış olmalıdır.

Mayıs 2013 itibariyle Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde (BCA) yaptığım araştırmada gördüm ki, sisteme yüklenen ve inceleme imkânı bulunan belgelerle ilgili bilgisayara 'Dersim' yazıp arama yapıldığında gelen dosya sayısı sadece 260'dır. Orgeneral

T. C.

NAFIA VEKÂLETİ
R. T. T. U.M.

Devlet telgraf muhaberatından
dolayı mes'uliyet kabul etmez.

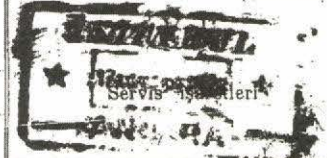
TELGRAF

(No : 231/2)

Adres :

= hareket . hayat -

- basvekile -

ILK MERKEZ 3517 hozat 424 17.8 0216 resmi = ORTA MERKEZ ALINDIĞI İMZA

1-7 kor a 41 tumen birliklerin aksam durumu soyledir 41 sivari alayi-
sivacikta 93 alay turusmekte 2 alay kalosan deresi kuzeyinde 41 tumen
karargahi ve bagli birlikleri turusmek bolgesinde b bezik ormanlarini
tarayan mufreze haydutlara rastlamamistir pah nahiyesinden kaamak istiyen
bir haydut imha edilmistir nazmiyenin camurik koyunden kaamak istiyen bir
haydut 14 sivari alayi tarafindan imha edilmistir pertek kazasi bolgesinde
ile gecen 41 demnanli imha edilmiş ve 16 tufekle 16 tabanca alınmistir 8 kor
a 12 tumen tarama yaparak kozluca bolgesine varmistir yasakbolge icindeki ve

Kâzım Orbay'ın gönderdiği telgraflar da bu belgeler arasında yer aldı.

Bu da göstermektedir ki, AKP lideri ve Başbakan Recep T. Erdoğan'ın 2011 yılı sonunda Dersim'le ilgili yaptığı konuşmasında ve sonrasında tekrar ettiği, Dersim belgelerini açıklamaya yönelik ifadeleri sadece sözde kalmıştır.

Çünkü açıklanmış olan dosya sayısı sadece 260'dır.

Resmen özür dilemekten, suçluların yargılanmasına ve zararın tazminine kadar kırımın 'yarasını sarmak' amacıyla devletin yapacaklarıyla ilgili tek adım atılmazken, vilayet adı Dersim olarak dahi değiştirilmemiştir...

İsmi değiştirilmesiyle ilgili verilmiş pek çok önerenin olmasına rağmen, Erdoğan ne bekliyor?

Aslında Dersim'le ilgili genel olarak devletin geçmişe yönelik icraatının belgelerini incelemek imkânsızdır. Çünkü Dersim'deki kırımı bizzat icra eden İçişleri Bakanlığının arşivinden tek belgeyi okumak mümkün olmamıştır. Sadece İçişleri Bakanlığının değil, polis teşkilatı Emniyet Genel Müdürlüğü'nün arşivi de açık değildir. Ayrıca Genelkurmay Başkanlığı'nın arşivi de açık değildir. Bugün arşivde sadece Başbakanlık ve Cumhurbaşkanlığı arşivinde 'gizliliği kaldırılan' sınırlı belgeleri incelemek mümkün olmaktadır.

Hatta Genelkurmay Başkanlığı'nın sadece Cumhuriyet dönemi değil, Osmanlı dönemi harp tarihi belgelerinin yer aldığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE) arşivi de bugüne kadar açılmış değildir. Özel izinliler dışında hiçbir kimseye ATASE'nin tek bir belgesi dahi gösterilmemiştir. Bundan dolayı bugüne kadar, MİT'in önceli olan Teşkilât-ı Mahsusa'nın tek sayfa evrakını inceleme imkânı olmamıştır.

Bir asır geçti, bu arşivin açılması için ne bekleniyor ya da neden korkuluyor?!

Genelkurmay Başkanlığı ATASE arşivini açıklamamışsa da, TBMM Dilekçe Komisyonu'nun talebi üzerine Dersim'le ilgili 46 bin sayfa belgeyi³⁰ gönderdi. Bugüne kadar Genelkurmay'ın devletin belgelerinin arşivinin kurumu Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'ne vermemiş olup, TBMM Dilekçe Komisyonu'nun talebi üzerine göndermiş olması hayli ilginç olsa da elbette sonuç çok önemlidir.

Umarım kısa zamanda tasnifi yapılır da araştırma yapma imkânı bulunur.

Bugünün İttihatçıları

Ben, 'Türk ve Sünni' kimliğine göre 'öteki'ni tasfiye yani asimile etmeye yönelik politikalar, 1910'larda İttihatçılar tarafından temellendirildi ve

1920'lerden itibaren Kemalistler tarafından uygulanmaya geldi...

İttihatçıların şekillendirdiği 'Türkçü ve merkeziyetçi politikalar' 1933'de haykırılan '*Ne mutlu Türküm diyene!*' sloganıyla zirve yaptı...

1915'lerde Ermeniler, sürgünle ve 1915 ile 1920'lerde Rumlar, sürgün ve mübadeleyle tasfiye edildi...

1920'ler sonrasında Kürtleri tasfiyeye yönelik devlet icraatı süre geldi...

1938 Dersim kırımını...

1990'larda binlerce köyden milyonlarca Kürdün sürülmesi...

İttihat ve Terakki'nin belirlediği 'Türk ve Sünni' politik kimlik, 1920'lerde devleti yeniden yapılandıran CHP'den ve bugün liberallerin cilaladığı AKP'ye kadar tüm sistem partilerin değişmez ana karakterini oluşturmuştur.

Kürtlerin demokratik vatandaşlık talebine karşı 'barış' söylemiyle birlikte AKP'nin, Roboski katliamındaki tavrı ve Somali'ye yardımı devlet olarak örgütlerken, Rojova'ya gidecek üç-dört kamyon yardım konvoyunu Ceylanpınar'da darma dağın ettirmesi, İmralı'da görüşme yapacak heyeti belirleme 'havası' ve barış müzakeresini hep perdelemesi, bana, 1908-1915 arasında Taşnaklar'la seçim ittifakı yapan, Ermeniler'in demokratik vatandaşlık talebini birlikte çözeceğini yıllarca dilinden düşürmeyen, 1914'de imzaladığı antlaşmayı yırtan ve Ermeni soykırımını icra eden İttihat ve Terakki'yi hatırlattı...

Zaten 2009 barış söylemi sırasında ve sonrasında, Erdoğan'ın pek çok kez açıkladığı gibi KCK operasyonlarıyla ovada siyaset yapan Kürtlerin örgütlü varlığı hedeflenmişti...

Hrant Dink'i ve Hristiyanları öldüren teşkilatın üstüne gidilmemesi, Roboski katliamında iki yıldır emri verenin ortaya çıkartılmaması, Sivas'da 33 'canımız'ın yakılması davasının zaman aşımına uğratılması, Deniz Feneri davasının resmen engellenmesi, Boğaz'da 3'üncü köprüye 'Yavuz Sultan' denilmesi, Taksim Komünü eylemliliğinin polis devleti icrasıyla bastırılması, TC vatandaşı Hristiyanlara ve Musevilerle kamuda istihdam kapısının açılmaması ve Suriye Kürtlerinin imhası için faşist El-Nusra'nın fiilen desteklenmesi Türkiye'nin ne denli barış ortamında olduğunun ve demokratikleştirilme[me]diğinin birer göstergesidir...

Bundan dolayı Kürtlerin demokratik vatandaşlık talebiyle ilgili görüşmede AKP'nin bütün planını, 2014'deki iki seçime göre yaptığı anlaşılmaktadır...

Bu zihniyet egemenliğinde Ergenekon Davası, devletin şifreli kodlarının ortaya konduğu bir şeffaflık ortamı yaratmamıştır...

Peki, böyle bir şeffaflığın yaratılması hedeflenmiş

midir? Hiç şüphesiz hedeflenmediği için dava bu hale getirilmiş ve yargılama da bu yönde yapılmıştır...

1943'de Van-Özalp'de 33 Kürt'ün kurşuna dizilmesi davasında Orgeneral Mustafa Muğlalı'nın "vurun" emrini verdiğini kabul etmesi gibi³¹, yüzlerce generalin ve subayın yargılandığı Ergenekon ve Balıyoz gibi davalarda, bir fiille ilgili tek bir 'kabullenme' dahi yapılmamış olması, hem davalarla ilgili soruşturmayı hem de baştan neyin hedeflendiğini düşünmeyi zorunlu kılmaktadır...

Vatandaşına 'öteki' gözüyle bakan devlet kodları parçalanmadığı sürece, sadece demokrasi oyunu sahnelemiş olmaktadır!

Asırlık geçmiş bunun hikâyesidir! ☀

KAYNAKÇA:

(Endnotes)

- 1 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon: 30.10.0.0, Kutu: 72, Dosya gömleği: 470, Sıra: 8.
- 2 BCA, Fon: 030.10.0.0, Kutu: 111, Dosya gömleği: 749, Sıra: 1.
- 3 BCA, Fon: 030.10.0.0, Kutu: 111, Dosya gömleği: 749, Sıra: 4.
- 4 BCA, Fon: 030.10.0.0, Kutu: 111, Dosya gömleği: 749, Sıra: 6.
- 5 BCA, Fon: 030.10.0.0, Kutu: 111, Dosya gömleği: 749, Sıra: 7.
- 6 BCA, Fon: 030.10.0.0, Kutu: 111, Dosya gömleği: 749, Sıra: 8.
- 7 BCA, Fon: 030.10.0.0, Kutu: 111, Dosya gömleği: 749, Sıra: 9.
- 8 BCA, Fon: 030.10.0.0, Kutu: 111, Dosya gömleği: 749, Sıra: 10.
- 9 BCA, Fon: 030.10.0.0, Kutu: 111, Dosya gömleği: 749, Sıra: 11.
- 10 BCA, Fon: 030.10.0.0, Kutu: 111, Dosya gömleği: 750, Sıra: 28.
- 11 BCA, Fon: 030.10.0.0, Kutu: 111, Dosya gömleği: 750, Sıra: 27.
- 12 BCA, Fon: 030.10.0.0, Kutu: 111, Dosya gömleği: 750, Sıra: 29.
- 13 BCA, Fon: 030.10.0.0, Kutu: 111, Dosya gömleği: 750, Sıra: 38.
- 14 BCA, Fon: 030.10.0.0, Kutu: 111, Dosya gömleği: 750, Sıra: 41.
- 15 BCA, Fon: 030.10.0.0, Kutu: 111, Dosya gömleği: 750, Sıra: 42.
- 16 BCA, Fon: 030.10.0.0, Kutu: 111, Dosya gömleği: 749, Sıra: 5.
- 17 BCA, Fon: 030.10.0.0, Kutu: 111, Dosya gömleği: 749, Sıra: 6 ve 8 ve 10.
- 18 Reşat Hallı, Türkiye Cumhuriyetinde Ayaklanmalar (1924-1938), Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, Genelkurmay Basımevi, Ankara-1972, sf. 478.
- 19 Sabahattin Selek, Milli Mücadele, Ulusal Kurtuluş Savaşı, Örgün Yayınlar, İkinci Baskı, İstanbul-1982, Ek: 19, Milli Mücadele Kaç Cane Mal Oldu?
- 20 BCA, Fon: 030.10.0.0, Kutu: 111, Dosya gömleği: 751, Sıra: 30, sf. 2.
- 21 BCA, Fon: 030.10.0.0, Kutu: 112, Dosya gömleği: 755, Sıra: 18, sf. 1-25.
- 22 BCA, Fon: 030.10.0.0, Kutu: 111, Dosya gömleği: 751, Sıra: 30 ve 31; BCA, Fon: 030.10.0.0, Kutu: 72, Dosya gömleği: 471, Sıra: 6.
- 23 BCA, Fon: 030.18.01.02, Kutu: 87, Dosya gömleği: 51, Sıra: 6.
- 24 Tarih Vakfı-Necmeddin Sahir Silan Arşivi-4, Dersim Harekâtı ve Cumhuriyet Bürokrasisi (1936-190), Derleyenter: Tuba Akekmeççi, Muazzez Pervan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul-2011, sf. 471.
- 25 Tarih Vakfı-Necmeddin Sahir Silan Arşivi-4, age, sf. 186-187.
- 26 Tarih Vakfı-Necmeddin Sahir Silan Arşivi-4, age, sf. 281-283.
- 27 BCA, Fon: 030.10.0.0, Kutu: 110, Dosya gömleği: 741, Sıra: 17, sf. 3.
- 28 BCA, Fon: 030.10.0.0, Kutu: 110, Dosya gömleği: 741, Sıra: 17, sf. 11.
- 29 BCA, Fon: 030.10.0.0, Kutu: 111, Dosya gömleği: 743, Sıra: 18.
- 30 <http://www.cnnturk.com/2013/turkiye/06/30/dersim.belgelerinin.tamami.tbmmde/713603.0/>
- 31 İsmail Beşikçi, Orgeneral Muğlalı Olayı, Otuzüç Kurşun, Belge Yayınları, İstanbul-1991.

LEHÎ

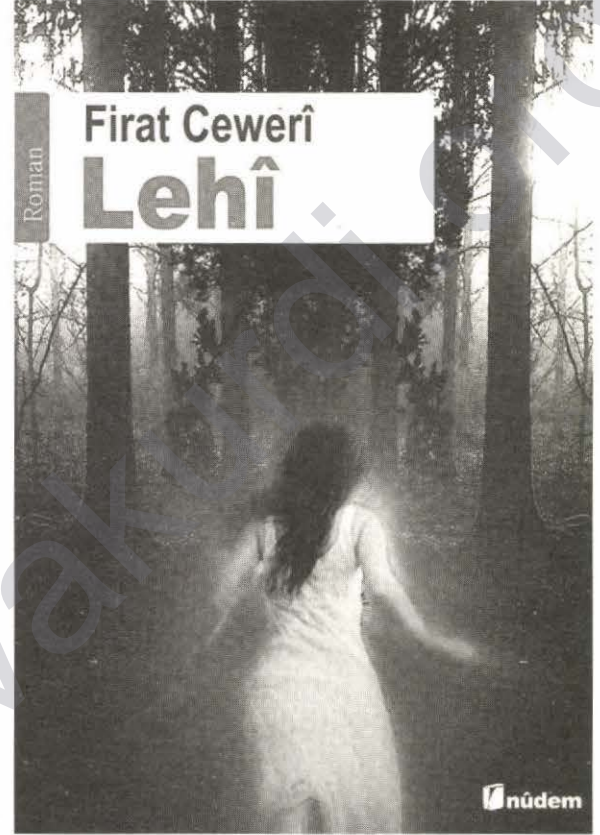
FUNDA YAĞLI

“...ömür varımsızdır güne
Ve sabah nasılsa bakirdir kirlenmek için
Ve nabzını tutar bir deli gecenin
Ve her yolculuk vazgeçmektir bir şeyden
Öyleyse uzaaak ellerini geleyim
Sana varana değin”

Selim Temo

Özlemin mevsimi kıştır; kavuşmanın zamanı ise belirsiz. İnsan, nereye giderse gitsin kollarını açıp, en kapsayıcı haliyle kucaklamaya çalışır kendisini. O anlarda ansızın beliriverir gözün ucuna ilişen kırılğan umut. Eli uzanmaz belki insanın geçmişinin karanlığında kalan parçalı haline. Dokunsa kırılıverecek sanır yaşadıklarının ardında biriken ve bazen bir kapının kenarında oturarak beklediği o gelmeyen düşlerin. En karamsar halin temize çekildiği yer olur bir ağacın gölgesinde serinler gibi durup beklemek. Giden dönmez, beklenen gelmez. Hayatın o bitimsiz gibi görünür devamlılığa gebe akışkanlığı saatleri kovalar. Ömür denen şey zamanı biriktirir, kederin ortasından, yoğunlukla gölgeli mutluluklar eşliğinde. Hayat, parmağımızın ucunda tuttuğumuz hüznü bekleyişlerle bu zamanı durdurmaya çalışır, öylece... Özlem, sürgüne düştüğünde dünyaya uzaktır, kavuşma insana vardığında hayata yakın. Yaşananlar, suretini parça parça bırakır. Daha fazla ne bırakayım sana ardımda diye sorarsa hayat, insan: “bir parça benden kalsın, bir parça hayattan, sonrası geniş maviliğin içinde kanat çırpın kuşların özgürlüğü gibi serin ve güzel olsun” deyiverir birden.

İşte, zaman, böyle anları en beklenmedik durağında bir romanın sayfaları arasında kalır. Cümleler nefesin değdiği yerdeki buğu olur. Sayfalar birbirini takip ettikçe o buğu silinir, ardında sesiyle, sözüyle, varlığıyla kahramanlar çıkarır ruhlarındaki onulmaz yaralar, acılar ve hüznü. Uzun bir yolun bittiği yerde içe yerleşen taşlar birer birer yol kenarına bırakılır. Sonra, geriye dönüp bakılmak istenmediğinden midir bilinmez, usulca hareketlenir yüreğin durarak bilmeyen yolcusu ve yeni bir yola düşen oluverir. Birbirinin devamı iki romanı okumak ve kahramanların örselenerek ve yorularak geçtikleri yola serpiştirdikleri hayatı toplamak zordur. Hele ki ilk kitabın son cümlesi ile kendi içinizde kurduğunuz dünyanın kapısının tamamen kapandığı hissi, yazarın hayatın devamlılığını esas alan, yaşama inatçı tavrıyla henüz tanışmadıysa bir yanlıgıdan başka bir şey değildir.

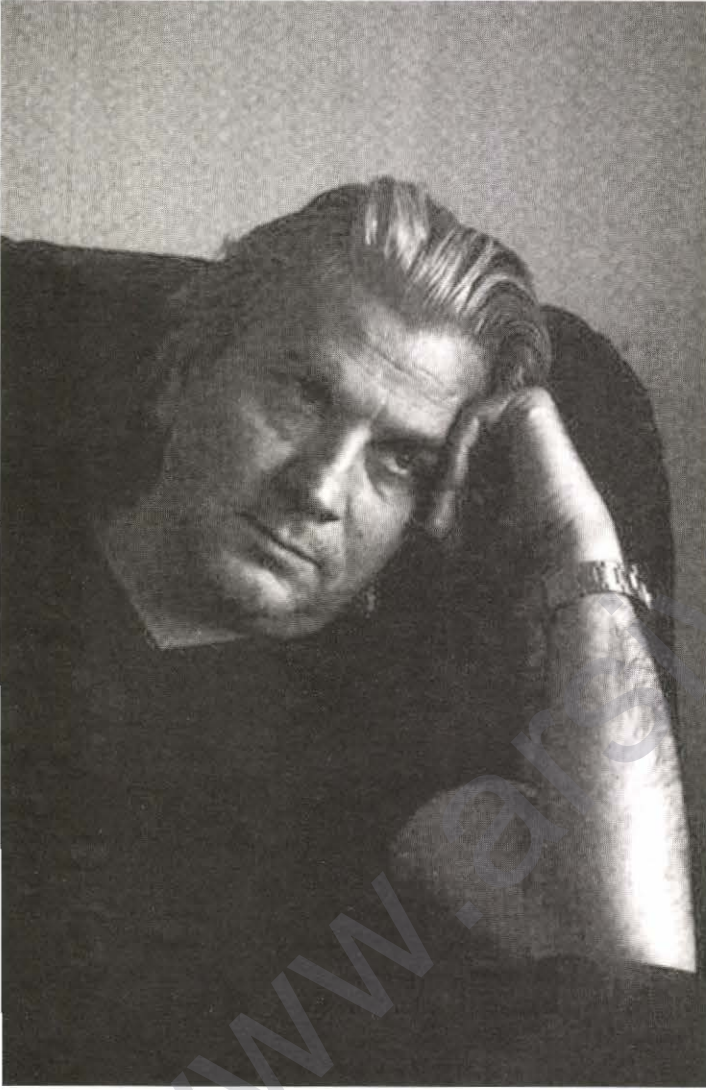

Bir ormanın karanlığında kaybolmak...

Kürt edebiyatının önemli isimlerinden Firat Cewerî'nin Everest Yayınları'ndan sonbaharda Türkçe ilk baskısı yapılacak olan ve *Birini Öldüreceğim* romanının devamı *Lehî*, bitimsiz bir arayışı, örselenmiş hayatları savuran hoyrat rüzgârın sesine yoldaş ederek usulca sızdırıyor ilk romanın bittiği son cümlelerin yoluna. İki romanın birbirine içkin örgüsü, yazarın karakterler üzerinden inşa ettiği yapıyı yine koruyarak “*insan olmaya*” ait bütün hezeyanları ve çatışmaları detaylandırıyor. Yazar'ın, Temo'nun ve Diana'nın ilk romandaki çıktıkları yolculuk, *Lehî*'de yağmur sonrası güneşi arayanların telaşı olup yerleşiyor kelimelere.

Cewerî'nin *Lehî*'de, o sele kattığı yağmur damlalarının her biri, kendi duruluğunu ve dinginliği koruyor. Cümleleri imgeyle sıkmadan, kelimeleri yoğun anlamlarla birbirine bağlamadan, olduğu kadar sade ve kimi yerlerde naif bir dokunuşla “*duygu*” dediğimiz yaşam toplamını ustalıkla biçimlendiriyor.

Bir romanın sahiciliği ve inandırıcılığı her ne kadar edebiyat kuramlarıyla anlatılmaya çalışılırsa çalışılsın asıl olan, kitabın kapağını kapattıktan sonra aynaya baktığımızda yüzünüzde bıraktığı iz, aklınıza attığı ince bir çentiktir. İlk romandaki karakter odaklı bir bakış, Lehî'de izleğini karakterlerin hem ruhuna hem sözlerine hem de davranışlarına kolayca eklemiyor. Ceweri'nin siz romanı okurken kalemin-den damlattıkları, toplumsal bağlamı içinde insanın

tek başına yaşadığını hissettiği yıkıntıların, hayal kırıklıklarının, acıların, özleyişlerin, kısırılmışlık duygusunun ve iç'e dönüş hallerinin aslında çoğul bir görüntünün sureti olduğunu gösterip boşlukları size tamamlatarak harmalanması ile siyah bir nokta oluyor.

Roman, anlattıklarının yoğunluğu ve karakterlerine yüklediği anlam ile sizi Yazar'ın yanına gidip omzuna dokunmanız, sonra Lehî'ye uğrayıp elinden

tutmanız ve Temo'yu karanlık dehlizlerinden çıkarmanız için özgürlük yolunun dik yokuşlarla dolu kaldırımlarında yürütüyor. İlk romanda Diana, hayata ve yaşadıklarına ait hüzünlü hissedişlerini Lehî'yle uzak bir ülkeye taşıırken, Diyarbakır'ın surlarından yükselen ama kimselere duyuramadığı çılgınlığını kırık aşklara, öğrendiği yeni dile, tanıştığı farklı insanlara ve tabii ki Yazar'a emanet ediyor. Öte yandan ilk romanın başlangıcı, Temo'nun gördüğü rüya sonrası birini öldürme arayışına, Lehî'de, korku, ölüm, duvarların arasına hapsedilen mevsimlerin solukluğu, hiç yaşanmamış aşkların ve dokunul(a)mayan bedenlerin yok olan berraklığını katıyor.

Geleceği hayal üzerine kurmak...

Ceweri'nin kahramanları bölüm bölüm anlatıldığı başlangıçların her bir sayfasındaki başlıklar, romanın içinden alınmış cümleler gibi görülsede başlı başına her üçünün önceki romanla ilerleyen hayatlarına can suyu katan ilk sözleri oluyor. "Bilme"nin ağır geldiği anlarda, insanın kaçacağı yer kalmadığında kolaylıkla yaptığı gibi Yazar, Temo ve Lehî'nin zamanın yaralarından kaçmak için kendi tenhalıklarına uğradıkları yerler, üçünün birbirleriyle çatışmalı, huzursuz sessizliği ile kesişiyor. Temo, aslında Yazar'ın kitaplar ve yazıyla tanımlanan hayatından mutsuzluğunu terk ederek Lehî'ye sığındığı yerdeki keskinliğin bıçak sırtı; Lehî'nin de yeni hayatına alışmak ve hayal ettiğini sakladığı bitimsiz bir aşka ulaşmak için kendi ruhunda verdiği çabanın kanattığı yara oluyor. Temo, Yazar ve Lehî'nin hayatlarından söküp atmak istedikleri kurşunun griliğinde kalıyor; çünkü "zaman bütün yaraları iyileştirmiyor".

Yazar ve Lehî'nin, ortadan ikiye ayrılmış bir narın içinden dökülen kırmızı tanecikler gibi birbirlerinin yüreğine dokunan parçaları, aşka ait başlı başına bir buyruk olan şehveti, şevkatle kaplıyor gibi dursa da ansızın fırtınaya tutulacak gözlerinin ve ellerinin birleşeceği yere koyu bir bulut bırakıyor. Roman, rüyayı gerçeğe taşıyıp taşımayacağı pek bilinmeyen son sözle Lehî'yi ormanın derinliklerine bırakırken, hüzünden örülmüş ince tülü üçüncü bir romanla aralayıp aralamayacağını, ağaçların savrulan dalları arasında gizli tutuyor. Lehî, Kürtçe yazılmış bir roman olarak Kürt okuyucusuna gizlerini çoktan verdi. Türk okuyucusunun da bu gizleri kilitli olduğu yerden çıkaracak anahtarı eline almasına az bir zaman kalmışken, tıpkı romanda Yazar'ın yaptığı gibi Lehî'ye dokunmak, "geleceği hayal üzerine kurmak" olacak. Okuyunca, "hayat böyle bir şeydir, tesadüfler üzerine kurulmuş" demeniz için. Ya sonra... ❁

fundaygl@gmail.com

DOSYA

ÇÖZÜM SÜRECİNDE KÜRDİSTAN'DA SERMAYE HAREKETLERİ

- M. Ender Öndeş
- Sedat Yılmaz
- Özgür Müftüoğlu
- Azize Aslan
- Nazan Üstündağ

> Çözüm sürecinde AKP hükümetinin bölgeye yönelik yatırım politikaları ile birlikte, Irak ve Suriye Kürdistan'ına ilişkin politikaları, nasıl değerlendirilmelidir?

> TÜSİAD ve diğer sermaye örgütlerinin Irak, Suriye ve Türkiye Kürdistan'ına ilişkin yatırım projelerinin arka planı nedir?

> Kürt burjuvaları, hükümetin politikaları ve büyük sermaye örgütlerinin girişimlerini nasıl değerlendiriyor?

> Kürt sermayesinin bölgeye yönelik yatırımlara ilişkin siyasi ve ekonomik tavrı ile Kürt ulusal hareketinin tutumu arasında nasıl bir etkileşim seyri gelişebilir?

> Kürt hareketi içinde ekoloji ve emek perspektifinden bakanlar, hükümetin ve sermayenin Kürdistan'a yönelik neoliberal politikalarını nasıl değerlendiriyor?

Özgür Müftüoğlu: Kürt sorununun çözüm sürecini Türkiye'de bir demokrasi, bir insanlık sorununun çözümü olarak değerlendiren yaklaşımın yanı sıra, süreci daha fazla kâr elde etmenin fırsatı olarak gören bir yaklaşım da mevcut. Cumhuriyet'in 90 yıldır izlediği bölgesel ayrımcılık ve 30 yıllık çatışma sürecinin neticesinde bugün Kürdistan olarak tariflendirdiğimiz bölge, gerek doğası gerekse emek gücü bakımından kapitalizmle henüz tam olarak tanışmamış durumda. Diğer bir ifadeyle, yatırımlar için bakir bir alan. Bilindiği gibi sermaye, özellikle küreselleşmeyi de içeren neoliberal dönemde yatırım için doğal kaynakların bol, emeğin örgütsüz ve ucuz olduğu böyle bakir alanları tercih ediyor. 'Çözüm süreci' ve silahların susmasıyla birlikte Kürdistan bölgesine yönelik sermaye hareketleri de yoğunlaşmış durumda. Bir taraftan sermaye örgütleri, diğer taraftan hükümet, bölgede yatırımların arttırılmasının çözüm sürecine katkı sağlayacağını da içeren açıklamalar yapıyor. Biz de bu gelişmeler ışığında "Çözüm sürecinde Kürdistan'da sermaye hareketleri" konusunu tartışmaya açmak istedik.

Çözüm sürecinde Kürdistan'da sermaye hareketlerini şu sorular çerçevesinde açabileceğimizi düşünüyorum. Birinci olarak çözüm sürecinde AKP hükümetinin bölgeye yönelik yatırım politikaları ile birlikte, Irak ve Suriye Kürdistan'ına ilişkin politikaları, nasıl değerlendirilmelidir? İkinci olarak, TÜSİAD ve diğer sermaye örgütlerinin Irak, Suriye

ve Türkiye Kürdistan'ına ilişkin yatırım projelerinin arka planı nedir? Üçüncüsü, Kürt sermayesi hükümetin politikaları ve sermaye örgütlerinin girişimlerini nasıl değerlendiriyor? Buna bir de Kürt sermayesinin bölgeye yönelik yatırımlara ilişkin tavrının Kürt ulusal hareketi üzerindeki etkisinin nasıl olacağını da eklemek gerekecektir. Son olarak ise Kürt hareketi içinde ekoloji ve emek perspektifinden bakanların, hükümetin ve sermayenin Kürdistan'a yönelik politikalarını nasıl değerlendirdiğini ele almamızın iyi olacağını düşünüyorum.

AKP hükümetinin çözüm süreci ve Kürdistan bölgesine yönelik yatırımlar konusunda Başbakan'ın bir meclis grup konuşmasındaki, "neden Diyarbakır Paris olmasın?" sözleri oldukça anlamlı. Başbakan bu konuşmasında Nisan 2012'de çıkarttıkları teşvik sistemiyle birlikte Kürdistan'ın bir kısmını kapsayan 6. Yatırım Teşvik Bölgesinde son bir yıl içinde yatırım miktarı 5,5 milyar, istihdam ise 22 bin artmış. Newroz'un hemen öncesinde yapılan bu konuşmanın Kürt'lere yönelik bir mesaj amacı taşıdığını tahmin etmek zor değil. Siz bu mesaj çerçevesinde, hükümetin Kürdistan bölgesine yatırım politikalarını nasıl değerlendirirsiniz? Güney'e dair de bir durum değerlendirmesiyle birlikte...

Sedat Yılmaz: Kürdistan'ın dört parçasından bakarak özetlemeye çalışayım. Öcalan'ın Kürt ve Kürdistan gerçekliğine ilişkin bir değerlendirmesini anımsatarak başlamak istiyorum. Diyor ki: "Eğer

kapitalizmin gerçek yüzünü kavrayacak ve ortaya çıkaracaksa Newyork, Londra'ya değil, Diyarbakır, Erbil, Kamışlo, Mahabbad, hattına bakalım. Bu hat-ta emperyalizmin nasıl 'böl parçala yönet' mantığı yürüttüğünü görmek mümkün." Dolayısıyla, Kürdis-tan'ın parçalanmasıyla birlikte siyasal özgürlüğünün elinden alınarak halkının üretimin dışında bırakıldığı bir tarihsel gelişmeden bahsediyoruz. Bu parçalanmış halk, 100 yıl sonra, Kürt özgürlük hareketinin deyi-miyle bir anka kuşu gibi kendisini yenileyerek tarih sahnesine çıkıyor. Dört parçanın birbirine benzeyen paralelliklerinden biridir; Kürdistan parçalanırken, iktisadi hayatın dışına çıkarılmış, üretim yapılmamış, sermaye birikimi imkânı da yaratılmamıştır. 90'lı yil-lara kadar Saddam rejiminde Güney Kürdistan'daki siyasal yapılanmaların şikâyetleri de benzerdi. 90'lı yıllarda, ABD'nin açtığı alanla birlikte - ki Güney Kürdistan'daki halk hareketinin, peşmergenin mü-cadelesini inkar etme anlamında demiyorum- girdiği yeniden yapılanma döneminde Kürdistan Hükümeti, "Biz iktisadi olarak, piyasa ekonomisine uyacağız." dedi ve bütün dünyaya ilan etti bunu. Ondan sonra emperyal ve çevredeki alt emperyal ülkeler rahatladılar. Türkiye'nin de büyük bir karşı çıkışı vardı, "orada Kürtler nasıl bir özgürlük elde ederler ?" diye. Ama bu piyasa ekonomisi tercihinin ardından bir yumu-şama ve kabul söz konusu oldu. Ne oldu peki ders-niz? BAAS rejimi altında, bütün ambargoya rağmen, kendi yaşamını idame ettirmek için tarımla, hayvan-cılıkla, ufak tefek şeylerle geçimini sağlayan oradaki Kürtler; rejim yıkıldıktan sonra tarımı, hayvancılığı, bütün ekonomik yaşamını yitirdi. Arap ülkelerinden aşına kültürün de etkisiyle "tembelleşme" yaşandı ve petrol gelirlerinin üzerine oturmaya başladılar. Emek sarf etmeyecekleri işlere yöneldiler. Nasıl dersenez; Güney Kürdistan'daki nüfusun yüzde 65-70'i polis ve jandarma işi yapıyor. Kıyı terk edip, köyleri boşlatıp kentlere yöneldiler. Ve dolayısıyla Arap ülkelerindeki benzer modelleri örnek aldılar. Güney Kürdistan eko-nomik olarak Birleşik Arap Emirlikleri vb. modelini hedefleyen bir proje ortaya koydu.

Bu süre içinde şu durumu görüyoruz: Alt emper-

Sedat Yılmaz

yal rejimler, iktisadi hayatın dışına çıkarırken Kürtle-ri aynı zamanda nitelikli emek gücünden de yoksun bıraktılar. Bir nevi eli, kolu, bacağı kesilmiş bir vücut gibi, sürekli birileri tarafından beslenen durumunda-dır. Türkiye'de öğrenci başına verilen 30- 35 liralık "susturma payı", rüşvet, sadaka denilen yardımlar gibi. Suriye'deki Kürtler, BAAS rejimlerinde kimlik-siz bırakıldı ama gıdası da kapısının önüne konuldu. Bugün Kürt özgürlük hareketinin en büyük sorun-larından biri de bu. Tamam, özgürlük, özerklik elde ediyoruz ama nerede ekmek? Bu ekmek, çalışarak, üreterek değil, BAAS rejimlerinin uyguladığı o besle-me mantığının sürdürülmesi ile mi kazanılacak?

Yine, Güney Kürdistan'da böyle niteliksiz iş gücü de ortaya çıkınca bir sermaye akışını teşvik ettiler. Neo liberal politikaların uygulandığı diğer ülkelerde olduğu gibi, uluslar arası tekel ve şirketleri çağırdılar ve vergisiz bir alan açtılar onlara. Güney Kürdis-tan'da bulunan tekelci şirketlerin nitelikli iş gücü-nün tamamı dışarıdan getirilmiştir. Halk ise polis ve peşmerge olarak emek sarf etmeden para kazanıyor ya da eğitim, sağlık alanlarında kamu çalışanı olarak istihdam söz konusu... Güney Kürdistan'ın nüfusu 4 milyon, Çin'in nüfusu 1 milyar ama Güney Kürdis-tan'ın bakan sayısı Çin'den fazladır!

Güney, akvaryumda hapsolmuş balık gibi

Özgür Müftüoğlu: Bürokrasi yani...

Sedat Yılmaz: Evet. Sanayileşmeden, otomotiv sektörü gibi katma değeri yüksek yatırım alanları yok denecek kadar az. Peki ne var? İnşaat, turizm v.b iş-ler var. Bunları kim yapıyor dersenez, Bangladeşliler, Afrika ülkelerinden gelen göçmenler yapıyor. Yani bugün Türkiye'de nasıl en iyi işleri, entelektüel emek gerektiren işleri Türkler, onun altındaki işleri Kürtler ve daha alttakileri göçmenler yapıyorsa; orada da en alttakiler göçmenler. Mesela, bürokrasinin tamamın-da temizlik işlerini göçmen kadınlar yapmaktadır ve bu çok acı bir durumdur. Türkiye'den gidenler için ise, yine nitelikli işleri ırkçı ve faşist yapılanmaların götürdüğü kadrolar yapıyor. Türkiye, boşuna "Gü-ney Kürdistan bir Dubai gibi olmalı" demiyor. Tıpkı Diyarbakır'ın Paris olmasını istemesi gibi... Neden Dubai diyor? Kendisini Britanya yerine koyarak söy-lüyor. Orası Dubai olurken, Türkiye Britanya ola-caktı. Türkiye'den giden yoğun bir Türk sermayesi var. Bankacılık, inşaat sektörü... İnşaat sektörünün başında gelen OYAK'tır. Maalesef bugün Güney Kür-distan'da faaliyet gösteren OYAK Türkiye'nin askeri gücünün, militarist yapısının beslendiği kaynaklar-dan biridir. OYAK, Güney Kürdistan'da kazandıkları ile Kandil'de, Gabbar'da, Şırnak'ta bomba yağdırıyor. Kürtten kazanıyor, Kürdü bombalıyor.

Sermayedarların içinde başka kimler var? Kürt sermayesi falan filan, hikâye... Orada bir yerel olarak

beslenen Barzani aşireti ve onun çevresindeki bürokratik yapısı... Türkiye'den giden Kürt sermayesi ise taşeron sermayedir. Alt işverendir. Kirli ve pis işleri yaparlar. Güney Kürdistan, MHP, CHP, AKP'nin beyaz Türk sermayesi ile ilişkili, ortaklaşa konumlandığı, birlikte hayat sürdürdüğü, para kazandığı bir alandır. Bu söylediklerim açık ve belgelidir. MHP, Kürt varlığını hazmetmiyor falan olsa da, yarın iktidar olsalar en çok iş yapacak onlar olacaktır.

Güney Kürdistan bütçesinin yüzde 54-75 arası memur maaşlarıdır, 2006 rakamlarına göre. İstatistiksel bir çalışma olmadığı için şimdiki rakamları bilmiyoruz. Yaklaşık 4 milyon olan nüfusun 1,1 milyonu memurdur! Kısaca özetlersek; Güney Kürdistan hükümetinin kendisinin yarattığı bir ekonomiden bahsetmek mümkün değildir. Petrol ürünleri ihraç eder ama tüm ihtiyaçlarını ithal ederek sağlar. Bir model oluşturamamış ve alternatifsiz kalmıştır. Kendi halkını da yardımlarla susturmaya çalışan bir siyasal iktidardan bahsediyoruz. Bugün siyaseten sıkışmışsa, bunun en büyük nedeni kendi ekonomik bağımsızlığını yaratamamış olmasıdır. Akvaryumda hapsedilmiş bir balık gibidir. Sürekli, petrol karşılığında mamasını, yemini bekleyen bir pozisyondadır. Barzani: *"Benim, peşmergelerimle birlikte iki binayı birden yıkacak bir gücüm vardı, şimdi bir binayı yapamıyorum."* diyor. Bu niteliksiz iş gücüne işaret eder. 20 yıllık bir deneyimden bahsediyoruz ama 20 yılda kendi nitelikli iş gücünü, sanayisini, ekonomisini ve alternatifini yaratamamış bir konumdadır. Güney Kürdistan'ın durumu bu...

Suriye Kürdistan'ı ise henüz yolun başında. Büyük bir savaşın ve yıkımın içindedir. Suriye Kürdistan'ı PKK'nin ağırlığının olduğu bir bölge. Bu bölge şu an varlık savaşı veriyor. Bu savaşın ardından nasıl bir ekonomik çözüm var, var mı? Var, onu da konuşmaya devam ederiz. Ben çok konuştum galiba, sorunuzun esas kısmını sonraya bırakayım şimdilik...

Kuzey, çulsuzların hareketidir!

M. Ender Öndeş: Çok ayrıntıya girmeden, çözüm süreci bir defa iradi bir planlama sonucunda ortaya çıkmadı. Uzunca bir süre başka şeyler denendi, KCK tutuklamaları yapıldı, her şey yapıldı ve belli bir yere geldi anlaşıldı ki bu böyle gitmiyor. İşin ekonomik planı da -Paris gibi laflar edilse de- aslında çok uzun süredir tasarlanmış bir şey falan değildir. Dolayısıyla Başbakanın söyledikleri, Paris ya da yatırımlar konusunda, çok anlamlı da değil.

Şöyle bakmak lazım bence: Kapitalizm rasyonel

bir şey değildir, kapitalistlerin iradesine bağlı bir şey de değildir. Yoksa böyle baktığımızda, söz gelimi Rahmi Koç olsam ben, sade bir insan olarak yedi sü-laleme yeter bir para var ortada, yatırım bütün gün valla hiçbir iş yapmam. Ama bunu yapamazlar. Çark dönmek zorundadır ve siz yatamazsınız. Dolayısıyla kapitalistin bir yerde yatırım yapması söz konusu olduğu zaman; bir, çürümüş bir ülke midir orası, ona bakarlar. Çünkü çürümüş ülkelerde devletle bağlantılar daha kolaydır ve işte o tatlı kârların da kolaylıkla yapıldığı yerlerdir. İki, emeğin ne kadar ucuz olduğuna bakarlar. O yüzden, kapitalist, bir ülke veya bir bölgeye *"ben iş sağlayayım insanlara"* diyerek gitmez. Yani evliya falan değildir. Başbakan söyleyebilir ama problem şu: Az önce Sedat söyledi, Güney'le bu bölgeyi hatta Suriye'yi bile karıştırmamak gerekiyor. Sedat'ı tamamlamak için söyleyeyim, Filistin'deki Abbas yönetimine çok benzeyen bir düzen var Güney

M. Ender Öndeş

Kürdistan'da. Ki böyle düzenleri ya Hamas ya da PKK gibi bir başka faktör devirir. Çünkü o kadar yolsuzluktan, o kadar rüşvet, dalavereden sonra ortaya bir hoşnutsuzluk çıkar ve memnuniyetsizlik de bir yerde patlar.

Oysa Kuzey'in farkı şu: Birincisi, çok daha fazla Türkiye'ye yayılmış bir nüfus var. İkincisi, Kuzey'deki siyasi hareket, deyim yerindeyse -bu onlar için bence talihtir- "çulsuzlardan" gelen bir harekettir. Yani çok kocaman aşiretlerden, Barzan aşireti gibi, değil de bildiğin kadastro memurlarından, emekçi-yoksul insanların çocuklarının yarattığı bir harekettir. Bu rengini, zaman zaman eleştiriliyor olsa da, koruyabilen bir harekettir.

Güneydeki yatırımlar vs. ile Kuzeyi birbirine karıştırmak çok doğru olmaz. Aynı şey değil ve aynı siyasal ortam da yok. Zaten belki konuşuruz ama Kürt hareketi Kuzey'deki bir KDP'leşme eğilimi gösterir-

se, ekonomik bakımından da her bakımdan da kendisine yazık eder. Rojava'daki sorun da zaten bu aslında. Çünkü Rojava'da bir Barzani yok! Yani öyle bir kategori yok. Orası daha fazla Kuzey'deki harekete, onun konseptine bağlı bir yoldan gidiyor.

Özetle, söylemek istediğim şey şu, birinci maddeyle ilgili: Paris, Çin, Pekin gibi laflar edilebilir ortalıkta ama yatırım denilen şey başka bir şeydir. Basit bir örnek vereyim. Bir bölgede ekolojik bilinç hiç yoksa istediğiniz yere istediğiniz şeyi yaparsınız, varsa ama problem yaşarsınız. İstanbul'un 70'li yıllarda direnişleri ile anılan efsane fabrikaları şimdi Bozhöyük'te, Birecik'te. Bozhöyük'teki, "Allah razı olsun, iş bulduk" ortamı başka, İstanbul çok başka bir şeydir. Kürdistan da başka bir şeydir. Çok kolay olmayabilir oraya taşıdığımızda. Bir kapitalist yatırım yapacağı zaman 40 tane şeyi hesaplar. Yolu, ulaşımı...

Özgür Müftüoğlu: *Siz hükümetin Ortadoğu'da ve Kürdistan bölgesinde izlediği politikanın ardında yeni yatırım fırsatlarını içeren iktisadi bir arka planın olmadığını mu düşünüyorsunuz? Yoksa amaçlanan Yeni Osmanlılık gibi siyasi ağırlıklı hedeflere ulaşmak mıdır sadece?*

M. Ender Öndeş: Çok engin bir bilgiye sahip değilim doğrusu, ama bildiğim kadarıyla daha çok siyasal bir şey var. Bölgede oyuncu olmak, kendince orada yeni Osmanlılık mı ne diyorlarsa artık, orada Davutoğlu'nun "derinlikleri" var! Ama dediğim gibi, orada da basit bir ortam yok. Rojava'dan bugün gelen fotoğrafları görseydiniz, ele geçirilen özgürleştirilen kentlerin güvenliğini sağlayan silahlı kadınlar vardı. İstiklal caddesinden gitmiş gibiler. O insanlarla kolay değildir işiniz orada. Onların öyle kolayca ücretli köleliği, Bangladeş'te olduğu gibi, hayvan gibi davranılmasını kabullenmeleri zor. Kendi kaderini tayin etmek için eline silah alıp kentlerde dövüşen 17 yaşındaki kız çocuklarına daha sonra "gelin bakalım şu tekstil atölyesinin köşesinde seni üç kuruşa çalıştırıyorum" dediniz mi çok kolay olmaz. Çok uzatmayayım, Kürt sermayesini tartışırız yine, ben genel olarak 30 yıldır tasarlanmış bir ekonomik plan olduğunu zannetmiyorum. Bu bir daralma sonucu ortaya çıkmış bir tablo. Ama kapitalizm genel olarak kapalı bölgeden hoşlanmaz. Kapalı bölge çatışmalıdır, güvenliği yoktur sermayenin. İster ki sakin olsun ortalık. Para yatırılsın oraya falan. Ama bu bile kapitalizme fazlasıyla rasyonalite yüklemektir. Denirdi her zaman, ben geçmişte hatırlarım, "ben kapitalist olsam çözüm isterdim. Niye? Para kazanırdım işte ." İyi de silahtan da para kazanıyor sermaye. Öyle bir rasyonalite yok yani. Genel olarak tatlı görünebilir bazı şeyler. Kaya gazından tutun da bölgedeki işsizler ordusu yağlı bir kapıdır aslında bir yerden baktığınızda... Düşünün, Batman'da insanların yüzde 80'inden fazlası derin bir

yoksulluk yaşıyor. Böyle görünebilir ancak öyle çok da kolay olmaz. Onu söylemeye çalışıyorum. Netice itibarıyla AKP'nin, sermayenin vardır bir planı ama bu plan gerçekliğe uygulandığında Güney'deki gibi sonuçlar vermeyebilir.

İki tarafın iki ayrı çözüm süreci var

Özgür Müftüoğlu: *Çözüm süreci ve çatışma ortamının sona ermesiyle beraber köyü boşaltıldığı için ya da göçe zorlananların geriye döneceğini düşünüyor musunuz? Eğer böylesine tersine bir dönüş yaşanursa tarım ve hayvancılık ekonomiyeye katkı yapacak bir düzeye erişebilir mi?*

M. Ender Öndeş: Bu, ekonomiden çok, hayatla ilgili bir şey... Yani, kişisel kanaattim, -Kürdistan'ın içerisindeki göçü, yani köyden Diyarbakır'a, Batman'a gelenleri kastetmiyorum- metropollere gelmiş kesimin önemli bir bölümünün geri dönmekte zorlanacağını düşünüyorum. Kültürel ve sosyal olarak, çocukların okul durumları gibi nedenlerle... Esas olarak köylerden örneğin Mersin'e, Adana'ya gelenler için düşünürsek, bu göçün geriye dönmesi de çok zor görünüyor. Şöyle güçlükleri var: Ortalığın tarumar olduğu bir dönem yaşanmış; bu dönem içinde tarım ve hayvancılık tarumar olmuş, hatta kalanlar açısından da tarumar olmuş. Kalanlar da koruculuk gibi başka parasal kaynaklara yönelmişler. Şimdi devlet zaten salmış ipin ucunu, çok yoğun bir geri dönüşün koşulları yok. Koşulları ancak orada ekonomik alanlar yaratmakla mümkündür ki o da çok problemlidir iş. Laf meclisten dışarı, Kürdistan'da şu anda bana verseler iktidarı almam! Ne yapacağını bilemezsin o kadar insanla... Nereye yerleştireceksin? Çok zor bir iş...

Özgür Müftüoğlu: *Göçe zorlanan Kürtler yaşamlarını sürdürebilmek için, başta mevsimlik işler olmak üzere, Türkiye'nin diğer bölgelerinde ucuz işgücü olarak çalışmak zorunda kaldı. Eğer geri dönüşler yaşanursa sermaye, Kürtleri ucuz işgücü olarak kullanma olanağını kaybedebilecektir. Bölgesel asgari ücret ve diğer teşvikleri, sermayenin bu kaybını telafi etmek yani Kürtleri ucuz işgücü olarak çalıştırmamanın devamını sağlayacak bir politika olarak değerlendirilebilir miyiz?*

M. Ender Öndeş: Çözüm süreci diye adlandırılan şeyin ne olduğuna bakmak gerekiyor. İki tarafın iki tane çözüm süreci var aslında. Hem Kürt tarafının hem de Türkiye Cumhuriyetinin... Kürt tarafı çözüm sürecine kendi yüklediği anlamı gerçekleştirirse; orada komünler, kooperatifler, toprağın yeniden işlenmesi var. Karşı tarafın çözümü ise daha pratik! Beladan kurtulmak, ortamın rahatlaması, yatırımların yapılması vs... Dolayısıyla şöyle bir şey de yok bu süreçte. Örneğin Kolombiya, madde madde tartış

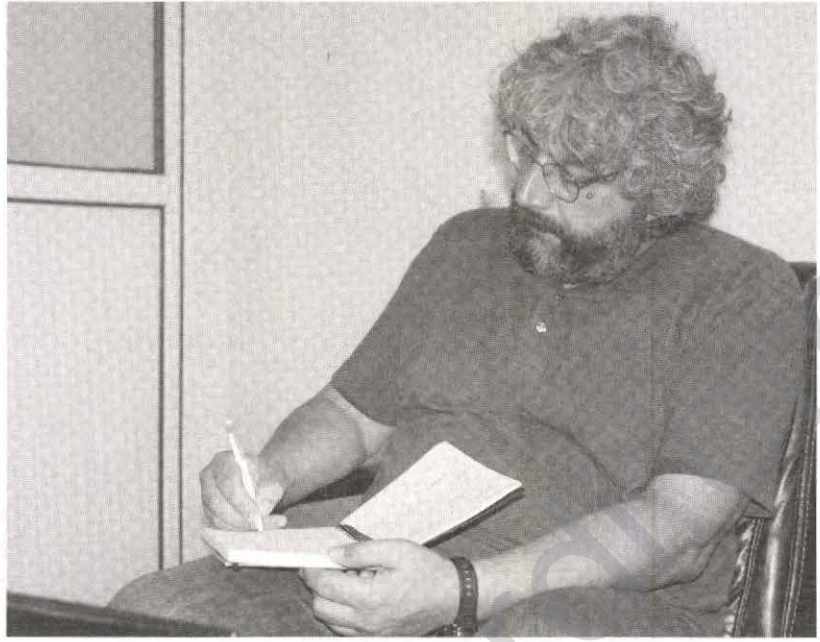
şarak, olacak olmayacak diye yürütüyor süreci. Türk cephesinde ise dövüşe dövüşe oluyor her şey. Öcalan'la yapılmış gizli kapaklı, hiç kimselerin bilmediği bir anlaşma falan da yok. Öcalan'ın çözüm sürecinden anladığı var, karşı tarafın anladığı var. Öcalan'ın çözüm sürecinden anladığı şey caddelerde sokaklarda dövüşe dövüşe karşı tarafa dayatılan bir şey...

İki tarafın bölgenin ekonomisine, kalkınmasına bakışı da birbirinden farklı. Biri diyor ki, şunlar çekilsin, ortadan pürüzler kalsın, ben barajlar yapayım, maden çıkarayım falan... Öbürü de diyor ki, benim memleketim burası, ben değişik bir sistemle -tartışabiliriz onu- kendi ekonomik kaynaklarımı kendim kullanacağım. Bana sorarsanız, bu uzun süre sokaklarda kavgası devam edecek bir şey gibi görünüyor. Geri dönüş, tarım işçilerinin başka yerlere gitmek yerine Kürdistan'da ekonomiye katılabilmesi gibi, yakın süreçte bir mucizeyle gerçekleşecek bir şey değil. Ayrıca birinci projeye göre, ya köle işçi olacaklar (zaten köle işçiler), Adapazarı'nda yaptıklarını Kürdistan'da yapacaklar; ya da başka bir ekonomik düzende kendi topraklarında kendi kaynaklarıyla, kooperatiflerle, neyse işte o projeler, orada çalışacaklar. İkisi de yarının işi gibi görünmüyor, çünkü iki tarafın çözümü kendine çözüm şu anda...

Kürt burjuvazisi Özgürlük Hareketinin karşısındadır

Özgür Müftüoğlu: *Türkiye'de sosyalistlerin bir bölümü Kürtlerin siyasal ve kültürel hakları için yürüttükleri mücadeleyi desteklemekle birlikte, çözüm sürecinde bir takım kaygılarının olduğunu sıkça dile getiriyorlar. Bu kaygıların temelinde, "Türk burjuvazisiyle işbirliği yapan Kürt burjuvazisinin etkisiyle Kürt halk hareketinin neoliberal politikalar çerçevesinde emekçilerin ve doğanın sömürüsünü kabullenebileceği" düşüncesi yatmakta. Siz bu kaygıları nasıl değerlendiriyorsunuz? Gerçekten de Kürt burjuvazisi hareket üzerinde belirleyici bir etkiye sahip midir? Bu meseleyi Türkiye dışındaki Kürt bölgeleriyle birlikte değerlendirirseniz sevinirim.*

Sedat Yılmaz: Kürt ve Kürdistan dediğimizde 100-150 yıllık bir problemden ve bunun getirdiği çeşitli sorunlardan bahsediyoruz. Bu sorunun içerisinde sosyal, siyasal, iktisadi açıdan parçalanmış, her parçada farklılaşmış bir gerçeklik var. Bugün ne oldu,

Özgür Müftüoğlu

ne olacak diye dayatıp da çözüm sürecinin karşılığını istemek, Kürt ve Kürdistan gerçekliğini bilememek demek biraz da. Bir de ayrıca kapitalizm gibi sürekli kendisini yenileyen, revize eden, kurumsallaşan, iktidarlaşan bir sistemden bahsediyoruz. Eee Kürtler siz ne yapacaksınız? Dört parça bir ülkeden, 100 yıla varan bir sorun ve tamamen iktisadi yaşamın dışına itilmiş bir halk...

Şimdi Kürtlerin ve Türk devletinin karşılıklı bir çözüm mantığı ve projeleri var. Kürt hareketi tamamen parçalanmış yok edilmiş bir kimliği var ederken, bir teori ile ortaya çıkmadı. Önce köleciliğe isyan etti, bir pratik ortaya koydu. Teori bu 30, 40 yıllık pratik süreç içerisinde ortaya çıktı. Haksızlığa, sömürüye, zulme, din kisvesi üzerinden kurulmuş baskıya, kadına yönelik baskılara, ağanın şeyhin feodal, bütünüyle kurumsallaşmış sömürü mekanizmasına... karşı isyan edilmiş, silaha başvurulmuştur. Teorisini de pratik içerisinde oturtmuştur. Teorisini oluştururken birikimden parça parça bir şeyler almış ama en önemlisi de toplumuyla, coğrafyasıyla, halk gerçekliği ile birlikte, kendi halk önderliğini yaratmıştır.

Bugün Kürtlerin, sermayenin politikalarına karşı bir projesi var mıdır? Elbette... Kurumsallaşmış bir iktisadi, sosyal projesi olmamakla birlikte ortaya koyduğu bir çözüm vardır. Demokratik özerklik, demokratik ulus ve en üstte demokratik konfederalizm dediği bir proje... Bu şartlar altında bunu hayata geçirmek isteyen bir hareketten bahsediyoruz. Kolay mıdır? Çok zordur. 100 yıldır Kürdistan'ın nüfusunun çok büyük bir bölümü Kürdistan'ın dışındadır. Sağlık, eğitim, alt yapı gibi sorunların çözümlenmemesiyle ilgilidir. Diyelim ki Şırnak'ın çevresinde, on beş köyü bir araya getirip bir komün oluşturacağız. Bu insanların yol, eğitim sağlık gibi

kamusal hizmetleri aynı hızla sunulacak mı, sunulmayacak mı? Bütün bunlar sağlanabiliyorsa, bugün Bağcılarda, Esenlerde, Gazi'deki tekstil atölyelerinde, silikozis tozuyla ölüme mahkum edilmiş Kürdün kendi coğrafyasında yaşamayı kabul etmeyeceği söylenemez. Bu sürece bağlı bir şeydir. Ama Kürt önce kendi üzerindeki devlet baskısını, attığı her adımı yasaklayan, kelepçeleyen uygulamaları ortadan kaldırmak istiyor. Bunu bir kaldırılım, ondan sonra fikirse fikir, projeyse projeyi konuşalım.

Kürt burjuvazisi, Türkiye burjuvazisiyle eklenmiş, onun taşeronluğunu yapmış mı? Yapmış. Kürt kimliğini inkar ederek, kendini reddederek bütünleşmiş. Red ve inkâr üzerinden her türlü yol, kapı Kürt burjuvazisine açıktır. Bu haliyle, Kürt özgürlük hareketinin karşısındadır Kürt burjuvazisi. Güney'de de böyledir. Diğer parçalardaki bütün siyasal yapılanmalarla karşılaştırarak söylediğimiz şey, Kürt özgürlük hareketinin hiçbir kadrosunun, -legal siyasal alandaki parlamenter rejime bulaşmış sol ya da sağ liberal "sınırlı" kişilerden bahsetmiyorum- Kürt özgürlük hareketinin lokomotifi olan, onu yürüten hiçbir kadrosunun mülkü, sermayesi, ticarethanesi yoktur. Canı ile bir yaşamı ortaya koyuyor ve bunu karşılıksız yapıyor. Buna karşın, Kürt burjuvazisi bugüne kadar Kürt özgürlük hareketinin karşısında konumlanmadı mı? Konumlandı. Hizbullah, liberal geçinenler, Kürdüm ama sermayedarım diye ortada duran kesimler... Bir örnek vereyim, savaşın en yoğun olduğu seçimlerden birinde, Kürt özgürlük hareketinin aday göstermediği aşiret sahibi kişiler kendi kendine aday oldular. Komik oylar aldılar.

Şimdi Kürt özgürlük hareketi derken, Kürdistan'ın özgürleşmesi noktasında salt bir işçi sınıfından yola çıkarak bunun özgürlüğünü sağlayacağız, iktidarını kuracağız demiyoruz. Ekolojik, demokratik, cinsiyet özgürlükçü bir paradigma ortaya koyuyoruz. Bunu Türkiye için de söyleyebiliriz. Bugün kentsel dönüşümün mağdurlarını, yoksullaştırılmış varoş çeperlerine sürülmüş halk yığınlarını, LGBT bireylerinin taleplerini, kadın üzerindeki şiddeti nereye koyacağız? Kürt özgürlük hareketi, herkesi mücadeleye ortak olacağı, kendisini var edeceği ve özgürleştireceği bir projeden bahsediyor. Hal böyleyken, 'orta sınıf' Kürt halk hareketi içinde ne yapabilir? Zaman zaman iş birliği yapmıştır, ihanete de uğratmıştır. 2004'te Osman Öcalan'ların kopuşu, sağ liberal Kürt siyasetinin kopuşudur mesela. Büyük bir komplodur. Kesilmiş atılmıştır.

Hatırlayalım, ilk kurşunu Türkiye Cumhuriyetine sıkıyor PKK, Bucak aşiretine sıkıyor. Bu kadar güçlü ve hareketin lokomotifi olan bir siyasal yapılanma, bu barış ve çözüm sürecine karşı nasıl bir tutum alır? Açıkçası, orta sınıfı dışlayan bir projeden bahsetmiyorum. Demokratik özerklikten kasıt, mülkiyeti red-

detmek değil, sınırlandırmaktır. Milyonlarca insan açken, birilerinin, tek başına fabrika zinciri kuracağı bir projeden bahsetmiyoruz. Ona yaşam hakkı tanıyoruz ama sınırlarını belirliyoruz. Bu yaşam hakkını tanıırken, bir sınıfın diğer sınıf üzerinde tekel kurmasına, hegemonya kurmasına izin verilmeyecek. Çözüm sürecinde bu orta sınıflar ne yapabilir? Bir şey yapamaz. Çünkü Kürt özgürlük hareketi, Ender Abi'nin de dediği gibi, çulsuzdur!

İnsansız çözümleme tarzı!

M. Ender Öndeş: Ben de bir şeyler eklemek istiyorum.

Özgür Müftüoğlu: *Buyrun lütfen.*

M. Ender Öndeş: İlkesel olarak bir şey söylemek lazım: Ezilen ulusun özgürlük arzusu, bu ezilen ulusun nasıl bir sistem kuracağı endişesine bağlı olarak değerlendirilemez. Ben Hindistan halkının İngiliz egemenliğinden kurtulmasını talep ederken örneğin, Hindistan halkı kurtulduğu zaman ne yapacak kaygısıyla yaklaşmam, prensip olarak. İkincisi, çok endişeli olanların bir bölümün endişeleri anlaşılabilir. Ama aşırı endişeli olanların, Kürt hareketini iyi tanımadıklarını düşünüyorum. Uzaktan tanıdıklarını ve jeopolitik bir yaklaşıma sahip olduklarını düşünüyorum. Jeopolitik uzmanlar çoktur bizde! Uzaktan haritaya bakmak... Newroz günü örneğin, Kazlıçeşme'de Abdi İpeççi'nin önünde durursanız, yayan yapıldak gelen insanları görürseniz, Kürt hareketinin başka bir şey olduğunu anlayabilirsiniz belki.

Ben Kürt hareketinin şu andaki paradigmasının çoğu ile hem fikir de değilim; o ayrı bir şey ama çok iyi tanıyorum ve kadrolarını biliyorum. Doğrusu, iyi tanımak, hem kadro yapısını, hem de zeminini iyi tanımak bir önsel güven sağlar bana. Çünkü Kürt hareketi de amiyane tabirle söyleyeyim, saf değildir. Mandela rejiminin kendi maden işçilerini nasıl kurşunladığını görecektir kadar zekâyâ sahiptir. Sadece bayrakla bu işin olmayacağını, bayrağın altında çocuklar tiner kokluyorsa bu bayrağın da bir anlamının olmadığını bilirler. Maden ve petrol şirketlerinin oyuncağı olup kendi insanlarına kurşun sıkarak hale gelmek istemiyorsanız, şu ya da bu şekilde bir yolunu bulursun. Bu paradigmaların tamamı, Öcalan'ın paradigmaları dahil, denemeye muhtaç şeylerdir. Siz sonuçta bunu hayata uygularsınız ve görürsünüz. Yani oluyor mu olmuyor mu, neresi aksıyor, ne hayata ters düşüyor, ne uyum sağlıyor?.. Ama şu çok ucuz bir değerlendirme olur: Kürtler çözüm sürecinde anlaşılıyorlar ve sermayedarların oyuncağı olacaklar!?! Piyon olacaklar!

Kürt hareketinin gerçekliği böyle değil. Böyle yaparlarsa zaten 30 yıldır yaptıklarının tamamına çok yazık etmiş olurlar. Ben, dediğim gibi, bu paradigmaların -Marksizm'den gelen biri olarak- çoğuna

katılmayabilirim ama yapıyı tanıyorum az çok. Dikili ağacı olmayanlardan oluşan bir yapıdır, dayandığı zemin de öyledir. Kürt burjuvazisi vardır, yoktur; o ayrı bir tartışma. Çoğunlukla devlet ihalelerinden pay alan bir kesim vardır; çoğu yerde de bu güçler kendi varlıklarını ortaya koymak isterler. Bu defa, başka bir zeminde, başka bir çatışma çıkar ortaya. Ama *Kürtler anlaşıyorlar ve kendilerini hem Ortadoğu'nun yeni Osmanlı politikasının hem de sermayedarların oyuncağı haline getirecekler* demek, çok ucuz bir yaklaşım. Özür dileyerek söylüyorum, televizyonlardaki asker, stratejik, jeopolitik uzmanların sol versiyonluğu bu. Deyim yerindeyse, insanız hava aracı vardır ya, bu da insanız çözümleme tarzıdır. Yani sen Karayılan'ı hiç tanıyorsan, köydeki, Batman'daki Ahmet'i hiç tanıyorsan ve onunla birlikte yaşamamışsan, ne düşündüğünü, özgürlükten ne anladığını, nasıl bir özgür dünya istediğini anlamıyorsan bunu söyleyebilirsin... Haa kötü bir yere varabilir mi? Varabilir de, vardığında da kendisine yazık etmiş olur.

Sol, kendi kimliğini, kişiliğini kasmamalı

Özgür Müftüoğlu: Peki bu noktada Türkiye'deki sınıf hareketi ve çevre hareketinin Kürtlerin mücadelesine olumlu-olumsuz etkisi, katkısı nasıl olur sizce?

M. Ender Öndeş: Türkiye'deki işçi sınıfı hareketi çok karmaşık bir yapıya sahip... Çeşitli ideolojik etkilenimlerin altında yürüyor ve bana sorarsanız, Türkiye devrimci hareketi de toparlanabilmiş, kendi 15 Ağustos'unu yaratabilmiş değil. Dolayısıyla ne düşündüğünden öteye, etkisi sınırlı... Kürt hareketi ile bir denkliği yok. İki ayrı kanalın belli bir denkliği olsa her iki taraf da birbirini etkiler, değiştirir, dönüştürür. Çok yoğun bir etkisi olacağını zannetmiyorum ama kuşkucu yaklaşımlardan kendimizi kurtarmalıyız. Türkiye devrimci hareketi adına söyleyemem tabii ama Kürt hareketinin paradigmalarına, hatta onun temeline katılmasak da, 'bir ulusal hareket, onun önderliğinin nereye varmak istediği ile desteklenmez, ezilen ulus olduğu için desteklenir' prensibini kavrayamazsak, aradaki açığı açılır ve o zaman da karşılıklı bir yarardan, etkileşimden söz edemeyiz.

Özgür Müftüoğlu: Türkiye'de dört başı mamur bir sınıf hareketi olmadığı aşikâr. Keşke olsaydı, o zaman Kürtlerin özgürlük mücadelesi de bundan yararlanabilirdi. Ama tüm eksikliklerine rağmen Kürt hareketinin önümüzdeki süreçte Türkiye'deki sol-sosyalistlerle birlikte yola devam edeceği yönünde bir tablo ortaya çıkıyor, yanılıyor muyum?

M. Ender Öndeş: Ben toplamda, Türkiye devrimci mücadelesinin başka bir çıkışı olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla bu çıkışı saygılı bir mesafe ile yürütülebilir. İlle de Kürt hareketi ile dip dibe, kola kola olunmayabilir. Kendi kişiliğini, kimliğini, özgün

projesini kastığını düşünüyorum Türkiye devrimci hareketinin. Bu kötü niyetten kaynaklanan bir şey değil. Kürt hareketinin de kasmak gibi bir niyeti yok. Ben öyle siyasi hareketler görüyorum ki Türkiye'de, Kürtlerle dayanışma partisi gibiler. Bunun için partiye gerek yok, İHD'de de yapılabilir bu dayanışma. Bu çok daraltıcı bir yere doğru çekebiliyor.

Özgür Müftüoğlu: Ama bu arada Kürtlerin işçi sınıfının önemli bir parçası haline geldiğini de düşünürsek, bir sınıf partisinin Kürt meselesinden uzak duramayacağını da belirtmek gerekiyor sanırım.

M. Ender Öndeş: Nasıl işçi sınıfı ve taşeron işçi sınıfı özellikle Kürtleştiyse zaman içerisinde, buradan gelen Türkiye devrimci hareketinin parçaları da bu nüfus üzerinden yükseldi. Bana sorarsanız üzücü bir şekilde daraldı, başka toplulukları daha az kapsar hale geldi. Dolayısıyla, Kürt hareketi ile etkileşim de, içerden bir etkileşim olmaya başladı. Diyelim geçmişte, Dev Yol Karadeniz'de var olan bir hareketti. O dönemi yaşasak şimdi, Karadeniz ile Kürtlerin bak ne güzel bir kombinasyonu derdik. Başka nüfus topluluklarını katabilen bir renklilik vardı ortada. Bu renklilik, devrimci hareketin zayıflamasıyla birlikte azaldıkça, Kürtlerle olan etkileşimde kendi kimliği kendi kişiliğinin oturması problemi daha çok ortaya çıkmaya başladı.

Sedat Yılmaz: 70'lere kadar olan ve Kürt vurgusu hemen hemen yok sayan yaklaşımlarda da, bugün, şöyle olacaksınız, böyle olacaksınız gibi hep akıl verenlerde de şöyle bir problem yaşanıyor: Kürtler ne düşünüyor sorusu hep gözden kaçırıldı. Kürt hareketi şunu açık bir şekilde söylüyor: Biz Kürdistanı harekete geçirebiliyoruz, anında reaksiyon verebiliyoruz, eksik kalan yön Türkiye tarafıdır. Bunu Türkiye devrimci hareketinin, işçi hareketinin yapması gerekiyor; kendi politik duruşunu ortaya koy! Gezi'de ortaya çıkan reaksiyonun çok daha güçlüsünü yapmış olabilseydik bugüne kadar, ortak mücadeleyle bu rejimi zorlayacak bir mekanizmadan bahsedecektik şimdi. Birlikte hareket etme olanaklarının örnekleri de var. KESK, TEKEL direnişi, birlikte hareketin nasıl bir yapı ortaya çıkarabileceğinin örnekleridir.

Daha 10 gün önce Sabri Ok'un bir açıklaması var: Bugün Rojava'nın iktisadi alanda nasıl bir pozisyon aldığı, nelerin yapılabileceği konusunda hareket olarak fikre, güç katmaya ihtiyacımız var. Projesi, fikri olan buyursun gelsin, yapmak istediklerini birlikte yapalım diyor. Rojava'da, örneğin doktor ihtiyacı var. Türkiye sol hareketinden hangisi çıktı da yıllardır birlikte yaşadığım bir halka katkım olsun diye gidip gönüllü olarak el verdi? Yok, eleştiri var, akıl var. Varsa bir katkı, ayrıca buyurun alan açık. Kürt hareketinin eksikliği yok mu? 15 yıldır belediyeler yönetiyor, düşmanıyla benzeşme yok mu? Bunları da ayrıca tartışabiliriz.

Bir örnektir, Petrol İş sendikası Meclis'te geçen TPAO'nun özelleştirilmesi yasası nedeniyle bir açıklama yapmıştı; TPAO uluslararası tekelere açılıyor diye... Buna itiraz etti. Güzel. Peki TPAO, Türkiye dışında Güney Kürdistan'da çalışıyor. Bugüne kadar Petrol İş neden hiç sormadı, orada neler yapıyorsunuz diye? Biz emperyal bir güç olalım, büyük olalım, TPAO orada kazansın ki Aliğa'da fazla versin diye... Ama SHELL gelirse, dur bir dakika... Bu tutarsızlıktır. Buraya gelen çok uluslu şirkete, sömürgeci, hegemonik durumuna karşı çıktığı kadar kendi tekeli, 'ulusal' burjuvazini de deşifre etmezsen, Kürtlerle birlikte hareket edelim, mücadele edelim sözlerinin de pek inandırıcılığı olmaz.

Özgür Müftüoğlu: Evet, Türkiye'de sendikaların milliyetçi bir çizgide kaldığı çok açıktır.

M. Ender Öndeş: Kürt hareketi ile dayanışmanın ya da onları etkilemenin, yanlış görüyorsak doğruya doğru yöneltmenin en sağlam yolunun Kürt hareketi ile çok fazla dayanışmak değil devrimci hareketi ayağa kaldırmak olduğunu düşünüyorum. Hep akıl verenlerin elinden gelse Arjantin devrimci hareketine de akıl verecek! Ben bir toplantıda hatırlıyorum, biri kalktı Chavez'in hemen devrilmesi ve işçi sınıfının yönetimi ele alması gerektiğini söyledi! O başka bir hastalık türü. Ama yapmak istediğin şey her neyse, paradigmaları mı beğenmiyorsunuz, etkilemek, değiştirmek mi istiyorsunuz, bunu yapabilmeyen yolu Türkiye devrimci hareketini, sendikal hareketi ayağa kaldırmak ve kendi rotasına oturtmak olduğunu düşünüyorum. Oradan baktığımızda ancak doğru bir ilişkinin çıkabileceğine inanıyorum.

Bir de şunu konuşmadık hocam, arada onu atlamak gerekiyor. Çözüm süreci, bir demokratikleşme süreci olarak da ifade ediliyor aynı zamanda. Fakat Neoliberalizm demokrasiyle yan yana durmayan bir şey...

Neoliberal sermaye, demokrasiyle aynı anda gelmez

M. Ender Öndeş: 12 Eylül önemli değildir. 24 Ocak'a bakmak lazım. Neoliberalizm neyi sever? İş yasalarının sistemsizliğini, sigorta sisteminin yokluğunu... 60 tane imza alıyoruz bir fabrika kurmak için derler. ÇED raporları, ekoloji, Mimar odaları gibi arıza çıkaracak "süprütüleri" sevmez... Neoliberalizm bir çapul düzenidir. Dolayısıyla Kürt hareketinin demokratikleşme talebi ile neo liberalizm, AKP'yi geçiyor, CHP de olsa fark etmez, kendi zemin ihtiyaçları zaten bir başka çatışma içerisindedir. Kavgaya sokakta olacak derken bu bitmez tükenmez kavgadır. Çünkü adam bir yerde baraj yapmaya niyetlendiğinde pürüz istemiyor, para kazanmak istiyor. Beri yanda da insanlar *ya bir dakika dur bakalım, ne yapıyorsun*

sen burada diyor. Örneğin çok acı bir şey söyleyeyim, ekoloji karşıtı projelerin son 10 yılda en kolay uygulanabildiği yer Kürdistan'dır, Karadeniz değildir. Çünkü telaştan ne yaptığını bilmiyordu insanlar. Telaştan, işsizlikten, sıkıntıdan insanlar neyin ne olduğunu anlayamadılar. Öcalan yıllarca söylediği halde ekoloji mücadelesinin pratiğini Türkiye cephesindeki küpeli, uzun saçlı o Gezi parkı çocuklarından öğrendiler. Bu iyi bir şey, kötü bir şey değil. Ama bu ekolojik yaklaşım ya da ne bileyim işte güvenceli çalışma talebi falan geliştikçe, o demokratikleşme paketi dediğimiz şey gümbürtüye gider.

Şimdi mesela anayasa komisyonunda anadil konusu çok tartışılıyor ama BDP'nin anayasa önerisinde şöyle bir madde var: *Kıyılar, akarsular, ormanlar, dereler kamunun malıdır, satılamaz*. Bence en önemli madde bu... Anadilden de önemli. O nasıl geçecek? Yani Türkiye o maddeleri yedi içti, yönetmeliklere dolanarak. Hiçbir kıyıya otel yapılamaz aslında. 1982 Anayasasına göre de yapamazsınız. Şimdi Kürdistan, Kürt halkı bu kıyidan dolanmaya izin verecek mi? Kürt siyasetçileri bazen, sermayesi de gelsin diyor... Ama öyle değil manzara... Onu diyen ses başka, *'bir dakika, bu işler öyle olmaz'* diyen bir lokomotif var, onun sesi de başka... Belki de bu ayrı sesler arasında da bir çatışmadan bahsedebiliriz ilerde. Belki bu ayrı sesler de Kürtlerin kendi içerisinde tartışacaklar, çatışacaklar. Yatırımlar filan... Hem neoliberal sermaye hem de demokrasi aynı anda gelmez. Ya biri gelir, ya öbürü gelir.

Ya batmak, ya da deneye deneye yol bulmak!

Özgür Müftüoğlu: Kürt hareketinin nerdeyse sınıfsız bir toplum kurması beklentisi var doğrusu. Oysa dünyanın, Ortadoğu'nun, Türkiye'nin içinde bulunduğu koşullarda bu beklentinin bir gerçekliği olamaz. Dolayısıyla Kürt ulusal hareketi içinde sınıf çelişkilerinin olması doğaldır. Burada önemli olan sınıf çelişkileri içinde halkın çok büyük kesimini oluşturan emekçilerin nasıl daha güçlü olacağı galiba.

M. Ender Öndeş: Filistin, buna çok iyi bir örnektir. Arafat ile başlayan merkezi Filistin ile Abbas ile başlayan yönetime bakarsak, "çulsuzlar" dediğimiz eğilimden, Filistin kamplarından koştukça, yolsuzluğa saplandı ve battıkça battı. Filistin'deki devrimci örgütlenmeler de zayıf kalınca Arapların da desteği ile ortaya Hamas çıktı. Kürt hareketinin önünde çok açık bir örnek... Güney Afrika'ya kadar gitmeye gerek yok. Ya bayrağınız olur ama bayrağın altında rüşvetler elden ele geçer ve rezil bir toplum haline gelirsiniz, eninde sonunda devrilirsiniz; ya da başka bir yoldan gidirsiniz, denersiniz, yanılırsınız. Adı sosyalizm olur, demokratik özerklik olur, kooperatifler olur, ne olursa olsun denersiniz, uymazsa hayata, kenarından köşesinden yeni formülasyonlar uygularsınız. Ama

birincide kesin batarsınız! İkincide deneye deneye, zaman zaman halkla karşılaşıp karşılaşıp, bazen çatışarak, bir yol bulursunuz.

Deniliyor ki ne yapacak Kürtler? Muğlaktır, doğru... Bu özerklik hangi kitapta yazıyor? Haklı bir sorudur. Ama birinci yol Barzani'nin, Hamas'ın yoludur, berbat bir noktaya gidersiniz. Bence bu tartışmanın özeti budur. Neyi tercih edeceksiniz? Sizin kitlenizin özgürlükten sadece bayrağı talep edip etmediği ile ilgilidir. Efsaneler bile o kadar hızla itibar kaybederler ki...

Su yolunu bulur!

Sedat Yılmaz: Ekoloji konusunda birkaç şey söylemek istiyorum. Demokratik özerklik içinde ortaya konan şu tespit de var: Kürt toplumu sanayi çöplüğüne dönmeyi reddeden, organik tarımı esas alan, doğayla barışık bir yaşamı öngörüyor. Bu konudaki son *ne karakol, ne baraj, ne de HES'inizi istiyoruz* çağrısına baktığımızda, Kürdistan'ın her şehrinde bir yürüyüşle karşılaşıyoruz. Bunu dillendiren, karşı koyan bir mekanizmadan bahsediyoruz. Bu Kürt siyasi hareketinin lokomotifinin çağrışı ile oluyor. Emek noktasında; Manisa'da geçen yıl örgütsüz, sendikasıız tarım işçilerinin grevi; Hakkâri'de fırın işçilerinin grevi... Tarım işçilerinin kurultayı da örneklerdendir. Hatta bunu sadece işçi sınıfı olarak değil, bu insanları toprakla nasıl yeniden üretime kazandıracamız tartışmaları da yürütülüyor. Çözüm süreci ile birlikte bunlar da tartışılıyor.

M. Ender Öndeş: Ben de bir şey eklemek istiyorum. Hem Türkiye'de hem de Kürdistan'da sendikalar çok siyaset yapıyorlar, az sendikacılık yapıyorlar. Türkiye'de başka nedenlerle... Sendika alan çalışmasıdır. Koşturmak gerekir. Ama daha fazla siyaset yapıyorlar, basın açıklaması yapıyorlar falan. Kürdistan'da da bu var, ancak mecburiyetten... Örneğin KESK, anadili daha fazla önemsiyor. Ya da Petrol İş... Şu anda sendikacılık yapmıyorlar, mahalle bakkalı sokakta ne

yapıyorsa sendikacı da aynı şeyi yapıyor. Bu gerçek sendikacılık falan değil. Belli süreçlerde sınıf ilişkileri birbirine karışabiliyor. Ben burada bir eyleme katılmışım. Ulucan'lardan iki gün sonra... Alındım. Hücredeyim. Çocuklar diyor ki: "Ali abi de şimdi gelmiştir." Neymiş dedim. Atölyenin sahibi, bunları eyleme katılsınlar diye bırakmış ama "akşam sipariş var gelin" demiş. Bu hiçbir kitapta yazmaz. Marksizm'de böyle bir şey yok. Adam muhtemelen Alevi. Kürdistan'da da böyle şeyler çok yaşandı. Patron ile işçi sokakta birlikte taş atıyor. Dolayısıyla şimdi ayrışacak. Çok ümitsiz olmamak lazım... Su yolunu bulur.

Özgür Müftüoğlu: *Katıldığımız için çok teşekkür ediyorum. Gerçi biz bu yuvarlak masayı daha geniş katılımlı olarak planlamıştık ama bir takım aksilikler nedeniyle bazı arkadaşlarımız burada olamadılar. Onlardan görüşlerini makale olarak almaya çalışacağız. Bu aksaklıklara karşın, sizlerin katılımıyla oldukça doyurucu bir tartışma yaptığımızı düşünüyorum.*

Konuştuklarımızı çok kısaca özetlemem gerekirse: Her şeyden önce Irak Kürdistanında ve son olarak Suriye'de Rojava'da yaşanan gelişmelerden sonra Kürt meselesini artık sadece Türkiye sınırları içerisinde konuşmanın yetersiz kalacağı açıkça ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla çözüm süreci de Kürdistan'da sermaye hareketleri de ortaya çıkan bu yeni tablo üzerinden ele alınmalıdır ki biz de bunu yapmaya çalıştık. Bu bağlamda Güney Kürdistan'da sınıf ilişkileri, sermayenin ve emekçilerin durumunun Kuzey'den ne denli farklı olduğunun vurgulanması son derece önemlidir. Öte yandan, Türkiye'de Kürt özgürlük hareketinin ortaya çıktığından itibaren burjuvaziyle, egemen sınıflarla arasında mesafe koymuş olmasının da çözüm sürecine dair değerlendirmelerde dikkate alınması gerektiği özellikle vurgulanmalıdır. Türkiye sol hareketi ile Kürt hareketi arasındaki ilişkiler ve çözüm sürecinde kapitalizmden kaynaklanan çelişkiler ve çatışmalar önümüzdeki süreçte daha çokça tartışılacaktır.

MÜZAKERE SÜRECİNE KAPİTALİST BİRİKİM ÇERÇEVESİNDE BAKMAK

AZİZE ASLAN

Abdullah Öcalan'ın 2013 Newroz'una gönderdiği mektup ve ardından 25 Nisan'da PKK'nin "Öcalan'ın iradesinin arkasındayız" diyerek başlattığı tarihi süreç ve bu sürecin 3 temel aşamasından biri olan geri çekilme süreci devam etmekte. Kürt halkı hem Öcalan'dan gelen mesajı hem de PKK'nin kararını tüm tereddütlerine rağmen sahiplendi. Günlerce sosyal medyada karşılaştığım arkası dönük yürüyen gerilla fotoğrafları henüz aklımdayken gittiğim Amed (Diyarbakir)'de daha öncelerde solumadığım bir hava soludum. İnsanların yaşamaya, gezmeye, dolaşmaya, gülmeye başladığını gördüm. Üniformalı polislerin azaldığı, panzerlerin, tomaların sokak başlarını tutmadığı Amed sokaklarında isyanın azaldığı ama huzurun arttığını hissettim. İnsanlar konsere gidiyor, Süslüklü Han'da şarap içip belki de ilk kez siyasetten değil de aşklarından konuşuyorlardı. Kentin ve insanların bu halinden keyif almamak mümkün değil elbette, ancak zaman zaman Amed sıcaklığının ve sürecin rahavetine kapılıp unutsam da aklımda şu soru dönüp duruyordu: Ne olmuştu da 2012 Newroz'unu zulme dönüştüren AKP hükümeti 2013 Newroz'unun bayram havasında kutlanmasına izin vermişti? Bu soruya elbette çeşitli cevaplar verilebilir ya da cevapların toplamı sorunun tek cevabı olabilir. Ben bu soruya sermaye birikim dinamikleri ve kapitalist ilişkiler çerçevesinde bir cevabın verilmesinin zaruri olduğunu düşünüyorum. Zira "barış süreci", "çözüm süreci" yahut benim de tercih ettiğim gibi "müzakere süreci" denilen bu hassas süreç nihayetine ulaşırsa sermayeye hareket edebileceği 'güvenli' ve 'serbest' bir coğrafya sunmuş olacak.

Kapitalist Türkiye'nin Oluşumunda Kürtler

Türkiye Cumhuriyeti'nin üzerine inşa edildiği "tek dil, tek din, tek millet, tek bayrak" anlayışı ve üniter-merkezi devlet yapısı, Türkiye'nin Doğu'sunu yani Kürt illerini yapısal bir "geri kalmışlığa/bırakılmışlığa" mahkûm etmiştir. Özellikle 1989 yılından bu yana Kürt illerinde hüküm süren savaş koşulları sebebiyle boşaltılan köyler, yakılan tarlalar, yasaklanan yayla ve mera alanları bölgede ekonomik etkinliği bitme noktasına getirerek Kürtleri Batı'ya doğru göçe zorlamıştır. Bu durum, bölgenin, insan kaynağını da kaybetmesi anlamına gelmektedir. Göçle Batı'ya gelen Kürtler Türkiye ekonomisi açısından "neo-liberal" süreç olarak adlandırılan dönemin "ucuz emek gücü" gir-

disi olarak işlev görmüşlerdir.¹ Nitekim Türkiye "neo-liberal" politikaları başarıyla uygulamış ve içe yönelik sermaye birikim döneminde devlet eliyle olgunlaştırılan sermaye yine devletin müdahaleleriyle uluslararası kapitalizmle eklemlenmiştir. 1980 sonrasında emek yoğun sektörler itibariyle gerçekleşen bu eşitsiz eklemlenme günümüz koşullarında kimi sektörler için tıkanma noktasına geldi. Özellikle tekstil sektöründe "ucuz işgücü maliyetleri" ile yükselen Çin, Hindistan, Bangladeş gibi ülkelerle uluslar arası piyasalarda rekabet edilebilirlik en az onlar kadar "ucuz" olmayı gerektirmektedir. İşte tam da bu noktada Türkiye'nin kapitalistleşme sürecinde Kürtlere tarihsel ama değişmeyen bir rol biçilmektedir.

Bugüne kadar zorunlu göçlerle gittikleri batı illerinde etnik kimliklerinden ötürü ucuz, esnek, örgütsüz emek gücü haline gelen Kürtler, bugün artık biz-zat kendi coğrafyalarında da bu sömürü koşullarına maruz bırakılmak istenmektedir. Bunun en görünür örneği kısa bir süre öncesine kadar hükümet ve işveren örgütleri tarafından tartışılan Bölgesel (Yerel) Asgari Ücret uygulamasıdır. Temel mantığı bölgelarası ücretlerin yasal düzenleme ile farklılaştırılmasına dayanan Bölgesel Asgari Ücret, hükümet temsilcileri tarafından sıkça dile getirilmişse de Türkiye söz konusu bu düzenlemenin yapılabileceği sosyo-politik ortama henüz sahip olamamıştır. Bu çerçevede uygulamaya konan son teşvik programı, sermayenin bu yönlü taleplerini karşılamak adına ücretleri bölge-rarası fiili anlamda farklılaştırılmıştır.

6 Nisan 2012 tarihinde Başbakan tarafından açıklanan son teşvik planı incelendiğinde "en geri" olarak tanımlanan 15 ilin Kürt illeri olduğu görülür. 6. Bölge olarak ifade edilen bu 15 il, teşvik haritasında² bir blok olarak bir arada görülmekte. Sadece bu fotoğraf bile Türkiye'nin yıllardır sürdürmekte olduğu "kalkınma" "gelişme" politikalarının bölgede herhangi bir iyileşme yaratmadığını, aksine diğer illerle olan eşitsiz-gelişim makasını daha da açtığını göstermektedir. Kürt illerine yönelik devlet politikaları izlendiğinde, iktisadi bir uygulama olarak öne çıkarılan teşvik sisteminin aynı zamanda politik bir müdahale aracı olarak da kullanılmak istendiğini; Kürt coğrafyasını tarihinden, kimliğinden kısacası tüm sosyal

¹ Bu konuda daha ayrıntılı bir analiz için bkz: Azize Aslan "Türkiye'nin Kapitalistleşme Sürecinde Kürtler" SAV-Almanak 2012.

² Hazine Bakanlığı <http://www.hazine.gov.tr/irj/go/km/docs/documents/Hazine%20Web/Mevzuat/Yeni%20Te%C5%9Fvik%20Sistemi/%C4%B0nteraktif%20Harita.html> Erişim: 27 Mayıs 2012

varoluş hallerinden uzaklaştırarak Kürtlerin kimlik, statü gibi taleplerini bertaraf etmek üzere organize edildiği görülebilir. 2012 Teşvik Sisteminin bu bağlamını görebilmek için ayrıntılı bir analize tabi tutulması gerekmektedir, ancak böyle bir analiz bu yazının sınırlarını aşmaktadır.

Teşvik sisteminde destek unsurlarının tamamının kullanıldığı tek bölge Kürt illerinin işaret edildiği 6. Bölgedir. Gelişmişlik bakımından “en geri” olan 6. Bölge uygulamaların nicelikselliği bakımından ise “en avantajlı” bölge olarak öne çıkarılmaktadır. Diğer illerden farklı olarak 6. Bölge illerine yatırım gerçekleştiren sermayedar 10 yıl süreyle Gelir Vergisi Stopajı ve Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği alabilecektir. Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği'nden de 10 yıl süreyle [Yatırımların Organize Sanayi Bölgelerine (OSB) yapılması durumunda 12 yıl süreyle] muaf kılınacak sermayedar için işçilik maliyetleri Net Asgari Ücret düzeyine inmiş olacak. Bu anlamıyla sermaye sınıfı talep ettiği Bölgesel Asgari Ücrete kavuşmuş olacak. Bu hesaba göre bu bölgede yatırım yapan bir sermayedar için bir işçinin maliyeti net 634,64 lira olacak. Yani 410,01 lirası devlet tarafından üstlenilmiş olacak.

Ayrıca bu destek sistemi kapsamındaki bölgesel teşvik sisteminden yararlanılacak yatırım konuları sektörel olarak il bazında yeniden düzenlenmiştir. Teşvik planı sunum metninde genişletilen bu sektörlerden tek tek bahsedilmemiş ancak Bakan Çağlayan'ın katıldığı bir toplantıda “Her sektöre destek vermeyeceğiz, yalnız özellikle emek yoğun sektörler için destek vereceğiz.” demiştir. Yani batı illerindeki üretim maliyetleri ile uluslararası piyasalarda rekabet gücünü kaybeden tekstil gibi emek-yoğun sektörler hem kira, hem de işçilik maliyetlerinin ucuz olduğu Kürt illerine kaydırılacaktır. Yatırımların artması suretiyle istihdam olanaklarının artacağı ve artan istihdamın “terörün panzehiri” olacağı ve bölgeye *kalkınma, gelişme, huzur, refah ve barış getireceği* ifade edilmektedir.

Bu bağlamda, tekstil sektörünün hareketini incelemeye çalıştığım yüksek lisans tez çalışmamda³ Kürt illeri içerisinde tekstil sektörü için öne çıkan ilin Batman olduğunu gözlemlerim. 2011 yılı Aralık ayı içerisinde Batman Tekstil-Kent'te işçi ve işverenlerle yaptığım görüşmeler sonucunda ulaştığım en önemli bulgu, boşaltılan TEKEL hangarlarında açılan tekstil atölyelerinin alt-sözleşme ilişkileriyle batıdaki büyük firmalara fason iş yaptıkları. Bir diğeri, hükümet yetkilerinin bahsettiği ya da öngördüğü gibi büyük firmaların yatırımlarını Batman'a kaydırmadığıydı. Daha önce İstanbul'un merdiven altı atölyelerinde yapılan kesim-dikim- paketleme

işleri Batman'da Kürtler tarafından açılan atölyelere yollamaya başlanmıştı. Büyük ölçekli olan Batman'daki atölyelerde işçilik maliyetlerinin düşük olmasının yanında istihdam kapasiteleri geniş olduğundan siparişler kısa sürede gerçekleştiriliyor. Bu “hız” günümüz kapitalist birikim koşulları için oldukça önemli. İşletmelerin tamamı sipariş usulü çalışıyor, bu nedenle atölyelerde iş devamlılığı söz konusu değil. Bazen 300 kişiyle, bazen 100 kişiyle çalışabiliyor atölye. İşçiler ne zaman işten çıkartılacaklarını, yeniden ne zaman işe çağırılacaklarını bilmeden, sigortasız- güvencesiz çalışıyorlar. İşsizliğin resmi rakamlarla yüzde 11,8 olduğu Batman'da ortalama 300-400 liraya çalışan işçilerin, ücret pazarlığı yapmaları sözkonusu bile değil. Öyle ki, düşük ücret düzeyi, uzun, ağır ve güvencesiz çalışma koşullarına “hiç yoktan iyidir” diye “razı” olunuyor. Özellikle kadınlar için çalışma koşulunu belirleyen birinci öncelik işveren ya da işçilerden biriyle arasındaki akrabalık bağı. Görüşmelerde bulunduğumuz Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA) yetkilisinin de belirttiği ve benim de gözlemlediğim gibi Kürt olmayan bir işverenin Kürt işçileri çalıştırmayacağıdır. Bu nedenle Türk bir işveren Batman'da ya da diğer Kürt illerinde ancak bir Kürtle ortaklık kurarsa yatırım gerçekleştirebilir. LCW, Zara, Mango ve daha pek çok ünlü ve pahalı markanın üretimini yapan Batman'daki işletmeler hammadde kaynaklarına erişemedikleri gibi pazarlama kanallarına da sahip değiller. Kârın bölüşümü aşamasında çatışma yaratan bu durum Batı'daki ana firmalar ile Batman'daki fason firmalar arasında katı bir bağımlılık ilişkisi yaratıyor.

Bitirirken...

Yapılan çalışma sonucunda görülmüştür ki, Batı illerindeki ana firma bağımlılık ilişkisi üzerinden Batman'daki fason firmayı sömürüyor, Batman'daki fason firma ise akrabalık, ulusdaşlık bağları üzerinden Kürt işçilerini sömürüyor. “Terör” bahane edilerek tarihsel geri bırakılmışlığın, işsizliğin çaresizliği ile sömürü koşulları oluşturuluyor. Böylelikle sermayeye ucuz-esnek-örgütsüz bir coğrafya tahsis edilmiş oluyor. Bu nedenle bugün ilerlemekte olan müzakere süreci, Kürt halkının kararlı mücadelesinin zorunlu bir karşılığı olmakla birlikte kapitalist birikim sürecinin de zorunluluğudur. 2009'da başlattığı “Açılım süreci”nden umduğunu bulamayan devlet daha sonrasında operasyonlara, tutuklamalara tam anlamıyla bir siyasi soykırıma başvurmuş, yasaklamalarla birlikte Bölgede şiddet ve savaş yeniden tırmanmıştır. İnkâr-imha politikasının Kürt Hareketi üzerinde işe yaramayacağını yeniden tecrübe eden devlet yine klasik bakış açısıyla iktisadi gerekçelere dayattığı “Kürt Sorununu” bu kez de sömürü koşulları ile çözeceğini düşünmektedir. 2012 Newroz'undaki zulüm ile 2013 Newroz'undaki bayram havasını biraz da buradan bakıp değerlendirmek ve sadece müzakere sürecinin değil sonrasında örülecek barış sürecinin de şimdiden gözlemcisi olmak gerekmektedir.

1 Ekonomi Bakanlığı, 2012 Teşvik Sistemi Sunum Metni
2 Zafer Çağlayan, İşsizlik Ve Bölgesel Gelir Dağılımı Eşitsizliğiyle Mücadele İçin “Yerel Asgari Ücret” Uygulaması, Ankara: Ankara Sanayi Odası (ASO), Haziran 2005.
3 Azize Aslan, Azgelişmişlik ve Kalkınma Sorunsalı Kışkıncısında: Sermayenin Mekânsal Örgütlenişi ve Batman Örneği, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012

çözüm süreci bağlamında

KÜRDİSTAN'DA EKONOMİK İLİŞKİLERİN YENİDEN DÜZENLENMESİ

NAZAN ÜSTÜNDAĞ

Çözüm Süreci

Türkiye ile PKK arasında Ocak ayında başlamış olan barış/çözüm süreci bugünlerde zorlu bir aşamadan geçiyor. Hükümetin halihazırda Kürtlerin hiçbir beklentisini karşılamamış olması ve hem KCK hem BDP yöneticilerinin sürecin dönemeçleri olarak 1 Eylül ve 15 Ekim tarihlerini telaffuz etmesi; bu tarihlere kadar hükümetin demokratikleşme ve çözüm geliştirme yolunda gerekli adımları atmaması, bir takvim çıkarmaması ve konu ile ilgili çalışacak kurumlar oluşturulmaması halinde Abdullah Öcalan'ın süreçten çekileceğinin söylenmesi, toplumun endişelerini artırıyor.

Açıkçası sürecin kolay geçeceğini düşünmemiştik. Türkiye'nin kimi muhalif kesimlerinin "Kürtler ve Türkler anlaştı" yönündeki korkularını, anlamakla beraber paylaşmamıştık. Bunun sebeplerinin başında AKP hükümetinin evrensel kriterlere uygun bir barış geliştirme iradesinden uzak gözükmesiydi. Sürecin şeffaflıktan uzak olması, süreci yasal garantiye kavuşturacak hiç bir adım atılmaması ve ısrarla tarafların sürece eşit katılımını engelleyecek şekilde Abdullah Öcalan'ın tecridinin sürdürülmesi, Türkiye'deki barış/çözüm sürecini benzerlerinden farklılaştırıyordu. Üstelik gene dünya barış deneyimlerinde artık neredeyse rutine bağlanmış kurumsallaşmalar ve reformlar Türkiye'de ısrarla gündem dışı tutuluyordu.

Dünyada çatışmaların çözüme kavuşturulduğu örneklerde iki paralel düzenleme gerçekleşir. Bunlardan birincisi *egemenliğin paylaşımı*, ki bu genellikle anayasanın yeniden yazılması ve çatışmış tarafların iradelerinin anayasada temsil edilmesi ile mümkün oluyor. Ayrıca yerel özerkliklerin oluşturulması ve siyasi temsil karşısındaki engellerin kaldırılması da egemenliğin paylaşımında önemli bir rol oynuyor.

Çözümün gerçekleşmesi için gerekli olan ikinci mesele ise *toplumsal barışın* sağlanması ya da barışın toplumsallaşması. Barışın toplumsallaşması konusunda hem devlete hem de sivil topluma önemli sorumluluklar düşüyor. Burada şu an için konumuz hükümetin "atmadığı adımlar" olduğuna göre devletle sınırlı kalalım: Toplumsal barış konusunda devlete düşen en önemli sorumluluk geçmiş suçların ortaya çıkarılması ve yargılanması. "Geçmişle yüzleşme"

ismi de verilen bu süreç hakikat komisyonları ile sağlanıyor. Yine dünya örneklerinde toplumsal barışın sağlanması çerçevesinde bu "geçmişle yüzleşme" sürecine "güvenlik reformu" eşlik ediyor. Güvenlik reformu insanlığa karşı suç işlememiş silahlı gerillaların eve dönmesini sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılmasını içeriyor. Aynı zamanda devlet güvenlik güçlerinin sayısının azaltılması, karakolların bir kısmının kapatılması, güvenlik güçlerinin etnik ve cinsiyet duyarlı eğitimlerden geçmeleri ve yerel halkın katılımının sağlandığı güvenlik birimlerinin kurulması da bu reformların parçası olabiliyor.

Tüm bunlar göz önüne alındığında, AKP'nin nasıl bir çözüm düşlediğini anlamak hakikaten zor. Şu an itibarıyla güvenlik reformu şöyle dursun, bölgede kalekolların inşasına hız verildiği, gerillanın çekilmesi ile birlikte güvenlik güçlerinin bölgede "fazlasıyla rahat" bir varoluşa kavuşarak sivil halkı- özellikle kadınları- rahatsız ettiği biliniyor. Korucu sayısı artırılıyor; örneğin Dersim'de kadın korucular işe alınıyor. Aynı şekilde, geçmişle yüzleşme ile ilgili de hiç bir adım atılmıyor. Başbakan Erdoğan affın gündemde olmadığını söylüyor. Bir zamanlar Şırnak'ta, Silopi'de, Diyarbakır'da valilik yapmış Hüseyin Avni Mutlu'nun İstanbul valisi olup, Gezi olaylarındaki trajedilere sebebiyet veren baş aktörler arasında yer almasının örneklediği gibi, AKP, 1990'ların kirli savaşının hakikatlerini ortaya çıkartmaktansa o dönem kurulmuş yapılara ve o dönem mülki amirlik yapmış kişilere sırtını dayıyor. Bir zamanlar kendinin de haksızlığa uğramış olmasını ve bugün iktidara gelmesi ni, geçmişle yüzleşme için yeterli sayıyor.

Tüm bunlar gösteriyor ki AKP'nin barışın toplumsallaşmasından anladığı, şu an itibarıyla, Başbakanın "Benim Kürt kardeşim" demesinden ibaret. Akil İnsanlar Heyeti aslında barışın toplumsallaştırılması amacıyla kurulmuş bir mekanizmaydı. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan, Akil İnsanlar Heyeti'ni Güney Afrika türü bir Barış Komisyonu olarak önermişti. Ancak AKP'nin elinde heyet, çözümü kolaylaştırıcı bir mekanizma olmak yerine; çözümün sınırlarını meşrulaştıracak bir yapıya dönüştürüldü. Sıklıkla ifade edildiği gibi bir "hassasiyet" barometresi gibi kullanılarak, yıllardır milliyetçilik pompalanmış

Türk halkının (sanki ondan bir şey alınmış gibi) nelere karşı çıktığının saptanması yönünde cesaretlendirildi.

Egemenliğin paylaşılmasını sağlayacak ve vatan-daşlık tanımını değiştirecek anayasal düzenlemelere, Kürtlerin kısmen de olsa kendi kendilerini yönetmelerini sağlayacak yerel yönetimleri güçlendirme ve yine egemenliğin paylaşılması düzleminde ele alınabilecek ve siyasi temsiliyeti sağlayacak seçim barajını düşürme meselelerine dönecek olursak ise, yakında açıklanacağı "müjdelenen" demokrasi paketinde bunlarla ilgili bazı düzenlemeler olması bekleniyor. İşte zaten "AKP ile Kürtler anlaştı" cümlesinin sıklıkla söylenmesine sebep olan tam da bu: Yani PKK'nin AKP ile bir egemenlik dengesi çevresinde beraberce ve birbirilerine dokunmadan yaşamasını sağlayacak yasal düzenlemelere razı olacağı düşüncesi... Bu dengeyin ise başta sol değerler olmak üzere bir dizi dışlamaya dayanma tehlikesi... Bir diğer deyişle (bugün Rojava'da süren savaşla birlikte gittikçe daha inanılmaz gözükse de) PKK ile AKP arasındaki barışın Ortadoğu'da Sünni Türkiye'yi emperyal bir güç olarak tesis etmeye yarayacağı konusundaki endişeler...

Oysa son bir kaç ayda yaşanan gelişmeler, Abdullah Öcalan ve PKK ile Türkiye devletinin barış ve çözümden anladıklarının birbirlerinden radikal olarak ayrıldığını gösteriyor. Üstelik legal alanda yer alan bir çok Kürt siyasetçinin dahi adapte olmakta güçlük çektiği şekilde... Bu ayrışma kendini özellikle üç alanda gösteriyor:

Bunlardan birincisi, Ortadoğu siyasetleri. Her iki taraf da Ortadoğu'yu topyekün değiştirmek konusunda rol almaya hevesliler. Kürt siyasetçilerden kimileri, son derece isabetsiz biçimde, barışın Türkiye'yi Ortadoğu'nun en büyük ekonomik, siyasi ve askeri gücü yapacağını söyleyerek sanki iki tarafın Ortadoğu hülyaları çakışmış gibi göstermeye kalkışsa da aslında bunların birbirlerinden nasıl uzlaşmaz bir biçimde ayrışık olduğu gittikçe daha fazla görünürleşiyor: Türkiye'nin kapitalizm merkezli modernleşme projesi Güney Kürdistan'ı baştan başa yeniden inşa ederken ve Türkiye, 'Güney'i sermaye ortaklığı üzerinden kendine bağlamaya kalkışırken, Kürt Özgürlük Hareketi Batı Kürdistan'da öz örgütlenme ve demokrasi merkezli başka bir modernleşmeyi hayata geçirmeye çalışıyor. Rojava'daki savaş, bu anlamıyla, gözükütüğünden çok daha fazlası. Ancak Türkiye'nin bölgedeki saldırgan ve ukala tavrı AKP projesini gittikçe daha fazla gözden düşürüyor. Ayrıca, genel savaş durumu hızlıca sermayenin de el değiştirmesine sebep oluyor ve Türkiye'nin bölgede son bir kaç yılda kazanmış olduğu ekonomik üstünlüğü de tehdit ediyor. Öte yandan Kürtlerin insana ve insan gücüne dayalı mücadelesi bölgede bir üçüncü seçenek olma yolunda gittikçe daha etkin bir hal alıyor. Bu konu ile

ilgili olarak iki ayrı örgütlenmeyi ve iki ayrı Ortadoğu'lulaşmayı simgeleyen Batı ve Güney arasında nasıl bir ilişkilene olacağını Kürt ulusal konferansında göreceğiz.

Türkiye ve Kürt Özgürlük Hareketi arasında barış süreci ile ilgili birbirinden tamamıyla ayrışan anlayışlar olduğunun ikinci göstergesi, toplumsal cinsiyet alanı. Daha önce bir çok kereler yazdığımız gibi savaş süreçleri erkek egemenliğinin güçlendiği zamanlardır. Bu sebeple, barış süreçleri çatışmaları çözmek kadar toplumsal cinsiyet eşitliğini de sağlamaya yönelik olmalıdır. Ancak AKP hükümeti barış sürecinde, değil toplumsal cinsiyet eşitliği sağlamak, eşitsizliği daha da derinleştirdi. 63 kişilik Akil İnsanlar Heyeti'nde 12 kadın bulunuyordu; 11 kişilik Çözüm Komisyonu'nda ise sadece 1 kadın. Kadın korucular işe alınarak erkek koruculara yemek pişiriliyor, silah temizletiliyor. Bölgede jandarma ve mülki amirliklere karşı açılan taciz ve tecavüz davaları sonuçsuz kalıyor. Aynı anda Kürt Özgürlük Hareketi kendini baştan başa yeniden düzenleyerek KCK düzeyinde eş başkanlık sistemine geçiyor. Rojava'yı bir *kadın devrimi* olarak tanımlıyor.

Son olarak, Türkiye ve Kürt Özgürlük Hareketi'nin barış sürecine verdikleri anlamların birbirlerinden radikal ayrımını takip edebildiğimiz en önemli alanlardan biri de ekonomi tahayyülleri. Aşağıda bu konuyu daha ayrıntılı olarak ele alacağım. Yalnız ona geçmeden evvel bir kısa parantez: Bilindiği gibi Türkiye ile PKK arasında süren Oslo görüşmeleri 2009 yılında sona eriyor ve bunun arkasından geniş çaplı tutuklamalar başlıyor. Bu görüşmelerin tam olarak neden ve nasıl bittiği henüz tamamen şeffaflaşmamış durumda. Ancak aşağı yukarı aynı sıralarda Diyarbakır'da Türkiye'nin ileri gelen liberal aydınlarının çağrıldığı ve demokratik özerklik fikrinin anlatıldığı bir toplantı yapılıyor. Toplantıda özellikle demokratik özerkliğin ekonomik boyutu tartışılıyor. Hatta toplantıya katılan ve Diyarbakır'ın ileri gelen sermayedarlarından, PKK'nin düşlediği toplumun asıl kendilerine karşı olduğunu söyleyenler oluyor. Toplantının üzerinden fazla zaman geçmeden bu sermayedarların bir kısmı AKP'de faaliyet göstermeye başlıyor. Bir diğer deyişle, ekonomik tahayyül meselesi PKK ve Kürt Özgürlük Hareketi'nin sadece T.C.'den ve AKP'den değil aynı zamanda diğer Kürt siyasetlerinden de ayrışma alanı. Bu anlamıyla, AKP'nin temsil ettiği hegemonyanın belki de en büyük meselesi, hakikaten de etnik anlamda egemenliği paylaşmak değil; Kürt Özgürlük Hareketi'nin toplumsal tahayyülleriyle barışmak...

Dünyada Barış Süreçleri ve Ekonomik Düzenlemeler

Dünyadaki barış süreçlerine bakacak olursak, neoliberal küresel rejimin kurulması ile dünyanın dört

bir yanında 20. Yüzyıl boyunca sürmüş olan ulus-devlete karşı mücadeleleri küresel bir çatışma-çözüm modeli çerçevesinde ele almanın ve bunu sağlayacak kurumların, belgelerin ve düzenlemelerin oluşturulmasının aynı zamanda gerçekleştiğini görürüz. Elbette 20. Yüzyılın son on yılı ile 21. yüzyılın başının bir çatışma çözümü dönemi olmasının, ezilenlerin mücadeleleri ile de çok ciddi ilgisi bulunmaktadır. Onların mücadeleleri ulus devletlerin zalimliklerini afişe etmiş, ulus ötesi insan hakları örgütlenmesi ağları kurmuş, ulus devletlere karşı pes etmeden isyan etmeleri, ulus devletleri barışmak, demokratikleşmek ve farklılıklara yer açmak zorunda bırakmıştır. Ancak yine de barış süreçlerinin küresel düzeyde nasıl kurumlar ve şablonlar oluşturduğunu küresel sermayenin hareketlerinden ve niyetlerinden bağımsız olarak düşünmek fazla saflık olacaktır.

Barış süreçleri ile ilgili "evrensel" sayılan kriterleri oluşturan uluslararası kurumlar ve ulus devletler, bu süreçler sonucunda çatışma boyunca ulus devletin tekelinden çıkmış olan yasa koyma ve şiddet kullanma yetkisini yeniden ulus devlete iade etmeyi ve çoğullaşmış olan tarih anlatıları, kimlik ve eyleyiş biçimlerini tekilleştirmeyi amaçlar. Çatışma boyunca eylem alanlarına dönüşmüş alanları hane, mülk ve vatan yapmaya kalkışır. Bu sayede bu alanları sermaye merkezli modernleşme süreçlerine açmış olurlar.

Örneğin anayasa yapımı, ulus devlet yasasının dışında kalan alanları ve kimlikleri yasanın içine alarak devlete duygusal ve materyal yatırım yapmalarını sağlar. Hakikat komisyonları sayesinde ulusun tarihi yeniden yazılır ve herkesin anlatabileceği ve kendini içinde bulabileceği bir hikâye inşa edilir. Güvenlik reformları sayesinde, bir yandan ulus devlet dışındaki silahlı güçler tasviye edilirken, bir yandan da çatışma bölgesindeki birikimden tek başına yararlanan güvenlik güçlerinin etkisi azaltılarak rekabete dayalı sivil bir birikim rejiminin önü açılmaya çalışılır.

Özetle, hem çatışma hem de barışma süreçleri, küresel ve yerel sermaye hareketleri ile sıkı sıkıya ilişkilidir. Bundan dolayı da hiç bir zaman mücadelesiz ve sıkıntısız ilerlemez. Çatışmalar esnasında sermaye ve kaynaklar el değiştirir; tekeller ortaya çıkar, endüstriler çöker, yeni endüstriler ortaya çıkar. Çatışma sonrasında ise boş ya da boşalmış olarak hayal edilen "alanlar" yeni sermaye akınlarına açılır. Nitekim bugün küresel sermayenin krizlerini aşmasının başat yollarından biridir, çatışma sonrası inşa. Doğu Avrupa'dan Afrika'ya, Güney Amerika'dan Irak'a kadar küresel sermaye yıkılmış yerleri inşa etmek üzerinden kendini var etmiş, geliştirmiştir. A.B.D. Irak'ı önce yıkmış, sonra adeta Irak bir ekonomik boşlukmuşçasına tüm gücüyle Irak'a girmiş, Irak'ı inşa etmeye kalkışmıştır.

Kürdistan'da yaşanan savaş ve bu savaşın sermaye ile ilişkisi bugün belki de en az bildiğimiz konulardan. Aynı şekilde Kürdistan'ın Türkiye ile olan siyasi, kültürel ve duygulanımsal sömürü ilişkilerini bilmemize rağmen, bu sömürü ilişkilerinin ekonomik boyutunu ortaya sermek konusunda ciddi sıkıntılarımız olduğunu söylemek gerekir. Oysa hem Kürdistan'daki birikim rejimleri ile siyasi baskı rejimleri arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak, hem de Kürdistan'daki doğal ve insani kaynaklara ne şekillerde el konulduğunu haritalamak, daha eşitlikçi ve demokratik ekonomiler kurmak açısından son derece önemli. Örneğin konuyla ilgili nadir çalışmalardan birini yapmış olan Seda Yüksel, tezinde, Ermeni soykırımından beri Kürdistan'da gerçekleşmiş olan sermaye birikimleri ile bölgedeki savaş ve olağanüstü durum arasındaki ilişkinin tarihini anlatıyor. Buna göre Gaziantep'in bir endüstri merkezi olarak ortaya çıkması gibi, Diyarbakır'ın da inşaata dayalı bir büyüme göstermesi şaşırtıcı değil. İnşaat merkezli büyüme, sınıf atlama (kimileri için apartmanlarda orta sınıflaşma; kimileri içinse az evli bol bahçeli sitelerde elitleşme) imkânına ve hayaline dayanır. Tam da o yüzden Diyarbakır sermayesi -üstelik de Yüksel'in tezine göre oldukça yurtsever olan bu sermaye- eşitlikçi ve özgürlükçü Kürt Özgürlük Hareketi ile netameli bir ilişki sürdürecektir ve legal alanda hareket, birbiri ile çelişen mesajlar vermeye ve çoklu siyasi ve ekonomik izlekler sürmeye devam edecek gibi gözüküyor.

Başka bir örnek, 90'lardaki faili meçhullerin sonucunda gerçekleşen sermaye el değişiminin sonuçları ve bu sonuçların Kürdistan'daki siyasete iz düşümleri. Bu faili meçhullerden sonra legal ve illegal üretimin kontrolünün bir kısmının devlete ve devlete yakın ailelere geçtiğini biliyoruz. Bunun ise karakol yapımlarından, barajlara kadar bir çok alanda etkileri oluyor. Ancak ne yazık ki "geçmişle yüzleşme" başlığı altında da ele alabileceğimiz ve çatışmanın ekonomik tahayyüller ve pratiklerle ilişkisi ile ilgisini ortaya çıkaracak somut bir haritamız bulunmuyor. Benzer bir konu; köy boşaltmalar sonucunda hangi toprakların ne şekillerde el değiştirdiği, nasıl kullanıldığı, kimlerin elinde biriktiği ve bu sayede hangi doğrudan gelir programlarından yararlandığı... Ve tabii ki GAP. Elbette konular çoğaltılabilir.

Bir diğer deyişle Türkiye'de belki de en büyük bilgi eksikliğinin savaş ekonomisi alanında olduğunu söyleyebiliriz. Bu haritayı ortaya çıkarmadığımız sürece de AKP'nin Kürdistan'da geliştirmek istediği barışın boyutlarını ve sınırlarını da yeterince anlamak mümkün olmayacak. AKP'nin Kürdistan'daki hangi maddi ve soyut kaynaklara el koyma hesabı yaptığı, bunu nasıl bir hegemonya üzerinden gerçekleştirmeye kalkışacağı ve bununla ne şekilde mücadele edileceği somutlanamayacak.

Sonuç: Barış ve Ekonomi

Ocak ayında çözüm süreci başladığından beri, hem Başbakan Erdoğan hem de ona yakın çevreler barışın en önemli getirisinin “Güney Doğu Anadolu” bölgesinin kalkınması olacağını açıklıyorlar. Kendi barış ve ekonomi paradigmalarını oluştururken Güney Kürdistan örneğinden faydalandıkları açık. Bu paradigmayı bölgede geliştirirken, hem şimdiye kadar palazlanmış ancak Ergenekon davaları ile nispeten geriletmiş “derin devlet” ve yerel bağlantıları ile mücadele edecekler, hem de Kürt Özgürlük Hareketi'nin kurmaya çalıştığı kapitalizme alternatif yerel ekonomilerle. Bu mücadelede AKP'nin en büyük dayanağının yerel sermaye olması muhtemel. Elbette AKP “benim sermayem” zihniyetine kapılıp, önce kendi siyasetine tam bir bağlılığı ve Kürt yurtsever kimliğinden tamamen vaz geçmeyi şart koymazsa.

Kürt Özgürlük Hareketi bugüne kadar bölgede bir kaç deneme dışında ön gördüğü kapitalizme alternatif ekonomik pratikleri yaratmadı. Ancak alternatif ekonomik ilişkiler kurmakta tamamıyla da deneyimsiz değil.

Kürt Özgürlük Hareketi her ne kadar var olan üretim ilişkilerine doğrudan bir müdahale yapmasa da, üretilen artı değerden kazanılan “kârın” nasıl bölüşüleceği konusunda Kürdistan ekonomisinde

göreceli aktif bir güç. Aynı şekilde yerel yönetimlerin sermayeyi ilgilendiren kararlarında görmezden gelemeyeceği bir sivil irade. Ancak barışla birlikte uygulanması düşünülen ekonomik modelde bunun ötesinde üretim ilişkilerinin nasıl düzenleneceği ve artı değere nasıl el konulacağı konusunda da yeni düzenlemelere gidilmesi hedefleniyor.

Kanımcı bu süreçte kadınlar çok önemli bir rol oynayabilirler. Bunun ise iki sebebi bulunuyor. Birincisi, ev içi üretimde oynadıkları rol sebebiyle zaten kapitalizme alternatif ekonomik faaliyetler içinde bulunmaları; ikincisi ise kamusal alanın dışında bırakıldıkları için bölgede savaş ekonomisinin kurduğu “derin” ekonomik borç ve alacak ilişkileri dışında kalmaları.

Öte yandan, Kürdistan'da bugüne kadar sürmüş olan sınır ticareti ya da “kaçak” durumunun da kapitalizme alternatif çeşitli ekonomik pratikleri hayal etmek açısından başat rol oynayacağını düşünüyorum. Aynı şekilde gönüllülüğe dayalı sivil toplum kuruluşları da başka bir alternatif ekonomik pratik olarak görülebilir. Bir diğer deyişle, Kürdistan'da beklenen kıran kırana yürüyecek olan ekonomik tahayüller mücadelesi, yaşamın içinde var olan hangi pratiklere yatırım yapılacağı ve bu pratiklerin nasıl koordine edilip birbirleri ile ilişkilendirileceği ile belirlenecek.

Tîroj Edergide

www.evrenselbasim.com

JIN Û EDEBIYAT

FIRAT CEWERÎ

Ji bilî ku jin dê, xwişk, keç û jinên me ne, fonksiyoneke wan ya din jî heye. Ew rengê civatê ne jî. Ew bi hebûn û tevlêbûna xwe ya civatê, civatê diguherin, hişkîya wê nerm dikin, wê estetîze, modernîze û erotîze dikin. Civateke ku jin tê de tunebe, ew civat hişk e, ji tolerans û humanîzmê bêpar e, dûrî medeniyetê ye, ne hevdem e. Hebûna jinê ya di siyaseta, huner û edebiyatê de nîşana pêşketina civatê ye. Bi taybetî jî huner û edebiyata ku fikir û fantaziya jinê tevlê nebûbe, tahma wê kêm e, kelê ye.

Jin avakir û afirandêner e; ew ne tenê bi zarokan avîs dibin, ew bi gotinan jî avîs in; bi gotinên efsûnî, nihênî û sihêrdar. Heke em gotinên wan ji ber wan negirin û wan nejon ser beravêtina gotinan, em ê bi gotinên wan ji belengaziya zilamtiya xav rizgar bibin û pê di deriyê hisên wan re têkevin hundirê ruhê wan. Em ê di pakiya ruhê wan de xwe di dilê wan de bibînin. Wê dilê wan mazûbantiya malzaroktiyê ji me re bike. Em ê hingî nexwazin xatir ji malzaroka dil

bixwazin. Em ê pê re bibin yek. Em ê ne wê bikujin, ne jî di ber wê de bîn kuştin. Em ê bi hev re di pêlikên jiyandê de ber bi jor ve hilkişin.

Jin ji mêj ve di govenda edebiyatê de ne, xwe li ba kirine û gelek caran bûne serkêşên govendê. Sapfoya Lesbosî (650-590 berî Îsa) bi helbestên xwe ên li ser evîne hem tesîreke mezin li hevdemên xwe kiriye, hem jî bi wê tesîra mezin heta sedsala me hatiye. Heke xewn û fantazyên nivîskarên jin ên mîna Jane Austen, Mary Shelley, Victoria Benedictsson, Selma Lagerlöf, Cora Sandel, Virginia Woolf, Astrid Lindgren û bi dehan yê din tevlî gotina nivîskî nebûna, wê edebiyata dinyayê ya bedew îro ne ewçend bedew bûya.

Her çiqas navên jinên kurd di nav listeya nivîskarên jin ên dinyayê de tunebin jî, lê li gora çavkaniyên gerok û misyonerên ewropî, jinên kurd ne wek jinên cîranên xwe girtî bûne; ew vekirî, desthilatdar û di civatên mêran de xwedîgotin bûne. Ew hisî bûne, dane dû dilên xwe, ji bo evînen xwe nihurandine; guliyên xwe kirine hefsarên hespên hezkirên xwe, bazinên destên xwe ji hespên wan re kirine nal û di oxira evînen xwe de bav û bira kirine qurban. Wan gelek caran evînen dilên xwe bi gotinên xwe ên dilşewat hûnandine, bi awaz kirine û xwe lê berdane. Ew bi anonîmtiya xwe, bi hunera xwe ya bilind, di edebiyata kurdî ya devkî de bûne

kevîrên giran. Giraniya wan ya di edebiyata nivîskî de jî hebûye, di dema xwe de bi nivîskarên mêr re qayîş kişandine, lê ji ber gelek sebebên negihîştine roja me.

Mele Îsmetê (Kiliçaslan) rehmetî, bi xebata xwe ya mitewazî, di bin sernava "Edebîyata kurdî ya klasîk" de, (Nûdem No: 40- 2001) navên çend jinên şair dide. Ew di "Dugela Deylemî" de navên Calele Xanim, Şaxweşin û Fatme Xanimê dide. Di "Dugela Erdelanî 1220-1869" de jî navên Nêrgîz Xanim, Semen Xanim û Mestûre Xanimê bi lêv dike.

Her çiqas em îro ji berhemên van xatûnên ku demekê bi edebiyata xwe ya bedew ronahî dida civata me bêpar bin jî, dîsa hin nimûne ji edebiyata wan bi delkan be jî gihîştine roja me.

Lê ev tîr nake, hewcedariya edebiyata me ya nûjen bi nivîskarên jin heye. Digel ku ez di hin kitêb, kovar û malperan de pêrgî nivîskarên jin tîm jî, dîsa pir kêmin. Kêmin jî ez lê radiwestim, bi baldarî û bi kelecana dixwînim û jê tîr nabim... ❀

(Cemile dükkânda oturmuş belli ki yeni gelmiştir. Üstündeki pardösüsünün göğsünde övünç madalyası.)

SEYFİ: Abla çay söyleyeyim mi?

CEMİLE: Yok.

SEYFİ: Veresiyelerde aksama var, herkes aylığını aldı, ama uğrayan yok. Hesabını

kapatan üç beş kişi.

CEMİLE: (Seyfi'nin söylediklerini duymaz gibidir.) Ahmet Efendi neden gelmedi, belki bir haber getirir Cemal'den.

SEYFİ: Düşümdüm ki borcunu ödemeyenlere veresiye vermeyelim.

CEMİLE: Hoş, gelse de hep aynı.

SEYFİ: (Bir yandan sipariş hazırlar bir yandan laf yetiştirir.) Eşya taksitlerini

aksatmazlar, bizim üç beş kuruşumuzu da ciddiye almazlar.

CEMİLE: Hep, gün doğmadan neler doğar diyorum ama nafile. Bir şeyin

doğduğu yok.

SEYFİ: Bir de dilleri bir karış utanmazların.

CEMİLE: Ah rahmetli, sen gittin kurtuldun. Keşke ben ölseydim de

bugünleri görmeseydim. Birini gömdüm diğeri hala kayıp...

SEYFİ: Neredeyse bizi parçalayacaklar.

CEMİLE: (Radyoyu açar.) Bu aralar işleri biraz ihmal ettik ondandır. Hoş, ihmal

etmeseydik. Ne uzar ne kısalır. Bazen şeytan sat diyor...

SEYFİ: Yok be abla.

CEMİLE: Artık beceremiyorum. Satıp kurtulmak en iyisi.

RADYO: (Sesi yükselir.) Sayın dinleyiciler, şimdi haber merkezinin hazırladığı haberleri sunuyoruz. Önce özetler. Olağanüstü hal bölgesinden... (Cemile radyoyu kapatır.)

CEMİLE: Sanki bana sordular... Sanki benim yerine kendileri 9 ay karınlarında taşıdılar.

Yeni konuşmaya başladıklarında benimle mi sevindiler? Geceleri ateşlendiği zaman benimle mi uykusuz kaldılar? (Göğsündeki madalyayı çıkartarak)

Bu bana Sinan'ımı geri getirir mi? Onun gibi güler mi? Onun gibi benimle takışır mı? Bana ne ko-

rumasından, ben de takat kalmadı. Ne sevinçle gönderdik, ama şimdi... (Ahmet Efendi gelir.) Gel Ahmet Efendi, şöyle otur. (Ahmet Efendi oturur.) Nasıl oldu?

AHMET: Sen nasıl oldun Cemile Hanım?

CEMİLE: Sen beni boş ver, avukat ne söylüyor?

AHMET: (Konuşmak istemez gibi) Hep aynı.

CEMİLE: Seyfi bize çay söyle... (Seyfi çıkar) Söyle Ahmet Efendi.

AHMET: Bilmem ki nasıl söylesem.

CEMİLE: Söyle söyle.

AHMET: Biriyle konuştum, yani şey... Biraz rüşvet.

CEMİLE: Ne söyleyeceksen söyle.

AHMET: Yani bir adam, konuştum. Bana öyle geliyor ki biraz para koklatırsak bize yardım edebilir.

CEMİLE: Nasıl yani?

AHMET: Adamın her tarafta parmağı var. Meseleyi ona açtım, dedim şüpheli diye evden götürdüler. Adam buna benzer dünya kadar şey anlattı. Anladığım kadarıyla para istiyor. Ne dersin?

CEMİLE: Başka çaremiz var mı, vereceğiz. Hey gidi dünya. Ne günlerdeyiz.

AHMET: Bugün akşamüstü yanına gidip vereyim.

CEMİLE: Sinan'ın düğünü için biriktirdiğim parayı bankadan alıp sana vereyim.

AHMET: Benim durumum ortada, aslında sana düşürmek istemezdim ama gücüm olsaydı.

CEMİLE: Sağol Ahmet Efendi, yeterince bizim için işinden oldun. Bizi dolandırmazlar değil mi? Çünkü sen de biliyorsun, Cemal'in bir şeyi yok demişlerdi.

AHMET: Benim kafama yattı, yine de sen bilirsin.

CEMİLE: Başka çaremiz yok mecburen vereceğiz.

SEYFİ: (Seyfi girer, iki çay vardır elinde.) Buyurun.

CEMİLE: Seyfi sen işine bak. (Seyfi tezgâhın arkasına geçer.)

AHMET: Başka yolumuz yok.

CEMİLE: En iyisi öyle yapmak.

ÜNİFORMALI: (Girer) Günaydın.

CEMİLE: (Resmi) Buyurun.

ÜNİFORMALI: Bir sorayım dedim.

CEMİLE: Ya işte Ahmet Efendi, törende bir kadın vardı, onun da iki oğlu birer hafta arayla ölmüş, ona da bu madalyondan verdiler (elindeki madalyonu gösterir) tabii iki tane.

ÜNİFORMALI: (Hala ayakta) Kökleri kazınacak.

CEMİLE: Omzu kalabalıklarda öyle söylüyor.

ÜNİFORMALI: Yakında yakında.

AHMET: İnşallah.

ÜNİFORMALI: Telefon edecektim. (Elini telefona uzatır.)

CEMİLE: Telefon arızalı.

ÜNİFORMALI: Arızalı mı?

CEMİLE: Arızalı.

ÜNİFORMALI: Bugün mü arızalandı, daha dün konuşmuştum?

SEYFİ: Sabahtandır arızalı.

CEMİLE: Ahmet Efendi, millet borcunu da getirmiyor, burada değilim ya; borçluların uğradığı bile yok.

ÜNİFORMALI: (Gayet resmi) İyi günler. (Dışarı çıkar.)

CEMİLE: Defalarca söyledim Cemal'in durumunu, umurunda mı, ancak buraya kendi dükkanı gibi geliyor... Tövbe tövbe...

AHMET: Cemile Hanım ben sana akşamüzeri uğrarım.

CEMİLE: Nereye Ahmet Efendi?

AHMET: Sağa sola bakacağım, işlerim var. (Megafondan ses duyulur.)

MEGAFON: Dikkat dikkat, sayın halkımızın dikkatine! 35-16 yaş arası tüm erkekler Koşuyoluna toplanacaktır. Koşuyolu ile Kuruçeşme arası oturan halkımızın dikkatine.

CEMİLE: Bu ne söylüyor böyle.

AHMET: Tam anlamadım.

SEYFİ: Gençleri Koşuyoluna topluyorlar.

MEGAFON: Evler birer birer aranacaktır. Toplanmayanlar hakkında kanuni işlem başlatılacaktır. Sayın halkımızın riayet edeceğini, anlayışla karşılayacağını umut ediyoruz. Dikkat, dikkat...

(2. MÜŞTERİ girer)

CEMİLE: Hayrola, bu ne telaş...

2. MÜŞTERİ: Bütün evleri birer birer arayacaklar, hemen eve gitmeliyim.

CEMİLE: Sebep?

2. MÜŞTERİ: Nerden bileyim. Bu zamanda gencin var mı derdin var?

CEMİLE: Bende kalmadı.

2. MÜŞTERİ: Bütün gençleri topluyorlar. Ya ya... (Hemen çıkar, ardından 1. MÜŞTERİ girer. Telaşlıdır.)

1. MÜŞTERİ: Gördün mü Cemile Hanım.

CEMİLE: Neyi?

1. MÜŞTERİ: Dörttyola bayrak asmışlar.

CEMİLE: İyi ya. Bugün bayram mı? Hiç akıl başımda değil, gördün mü unuttuk. Seyfi oğlum hele bayrağı çıkar. Şimdi ceza yeriz.

1. MÜŞTERİ: Ne bayramı Cemile Hanım? Ecnebi bayrağı asmışlar ecnebi.

CEMİLE: Bak sen. Eee...

1. MÜŞTERİ: Asan gençler Bağlar'a gelmiş ardından takip etmişler yakalayamamışlar. Onun içinde tüm gençleri istiyorlar.

CEMİLE: Kaşığı sapı kırılmış Ahmet Efendi.

AHMET: Şimdi mi kırılmış. Kaç zamandır kırık.

1. MÜŞTERİ: (Çıkarken) Hemen eve gideyim. (Çıkar)

CEMİLE: İş başa düşmeden insan anlamıyor.

AHMET: Bir etrafa bakayım neler oluyor.

CEMİLE: Otur Ahmet Efendi otur.

AHMET: 35'i devireli yıllar oldu.

CEMİLE: Seyfi oğlum senin çaylar gelmedi. Bize çay söyle.

SEYFİ: (Çıkarken) Ben bir bakayım abla...

CEMİLE: Fazla oyalanma. (Seyfi çıkar.)

ÜNİFORMALI: (Girer) Bu şehirde rahat kalmadı yahu. Ne istiyorlar bilmiyoruz ki. (Dükkanın önünde ayakta durur.)

CEMİLE: Bütün evleri arayacaklar mı?

ÜNİFORMALI: Ararlar.

AHMET: Aceleleri yok.

(Sütçü kadın gelir.)

KADIN: İyi ki seni gördüm Cemile Hanım.

CEMİLE: Oğlun nasıl oldu?

KADIN: Bildiğin gibi. Şey söyleyecektim.

CEMİLE: Söyle (Ahmet Efendi'ye) Aslan gibi çocuk yatalak kaldı. Okulu da bıraktı. Cemallerin yaşıtı.

AHMET: Ne söyleyeyim.

KADIN: Bana biraz para lazım. Hesabımdan.

CEMİLE: Vereyim. (Para verir.)

KADIN: Öteberi alacağım. (Parayı alıp koyruna koyar.)

CEMİLE: Hakkın.

KADIN: Delikanlıyı soracaktım ama boşu boşuna sorup acımı tazeleyemeye gerek yok.

CEMİLE: Bildiğin gibi.

ÜNİFORMALI: (Etrafı süzdükten sonra) Sizlere kolay gelsin. (Çıkar.)

KADIN: Bu da buraya musallat oldu ha...

CEMİLE: Eskisi gibi değil

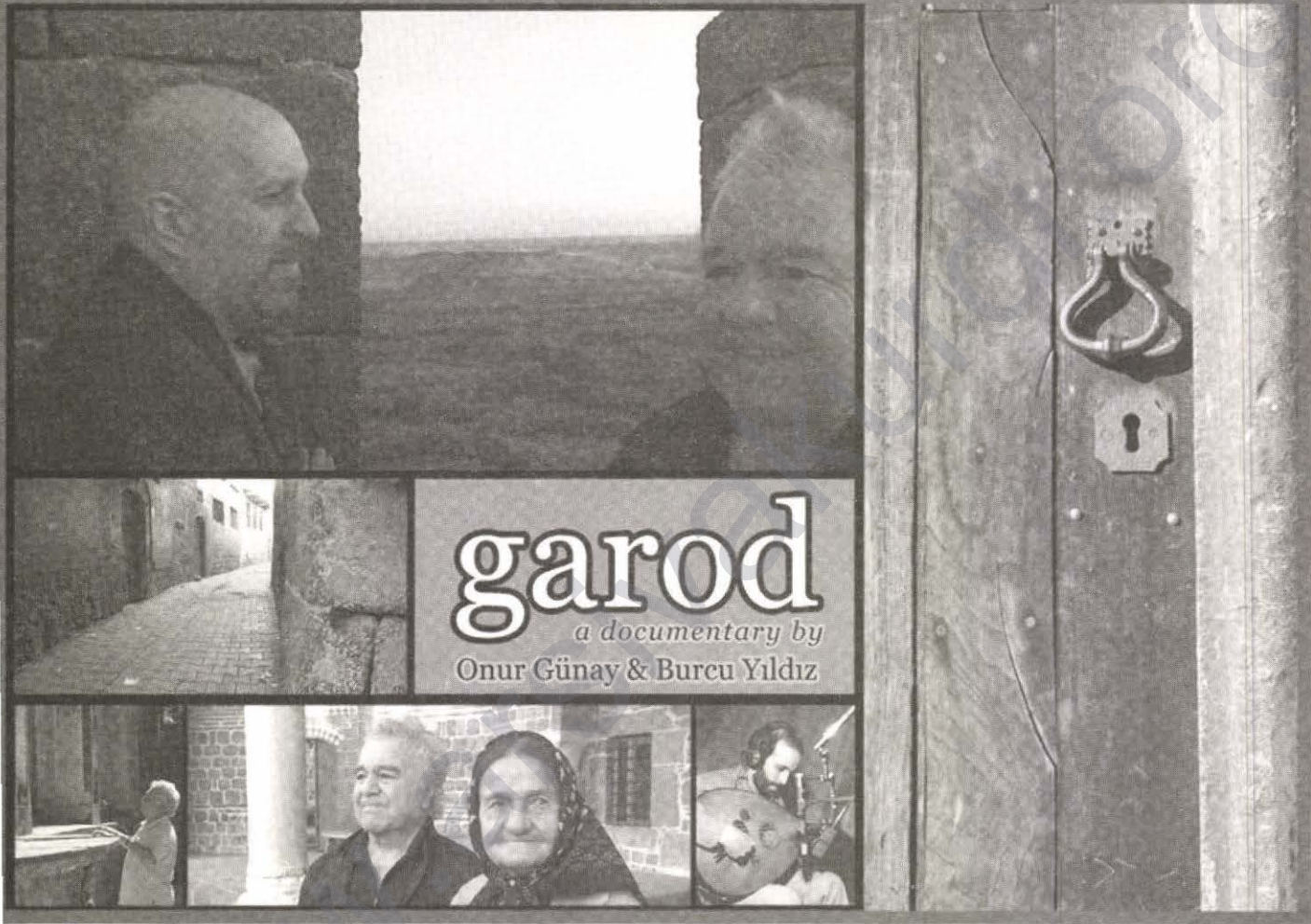
SEYFİ: (Girer elinde çay vardır.) Çayın demlenmesini bekledim.

AHMET: Getir bakalım. ☀

belgesel kameranın kulağına çalınan hasret şarkıları

GAROD

DR. SUNCEM KOÇER

Geride bıraktığımız festival sezonu boyunca, İşçi Filmleri Festivali'nden Uluslararası İstanbul Film Festivali'ne kadar pek çok perdede karşımıza çıkan *Garod* belgeseli, Onur Günay ve Burcu Yıldız'ın ortak çalışması. Film, özellikle belgesel türünün, ne siyasetin ne tarihin dokunabildiği ortak hafızayı kristalize ettiğinin farkında olan sinemaseverlerin dikkatini çekiyor. *Garod*'un en çarpıcı yanı ise, izleyiciyi hep bildiği, mütemadiyen hissettiği ama farkında olmadığı duygularla, gerçeklerle, hasretlerle yüze bırakıyor olması, hem de hiç beklemediği bir anda, apansız... Mesela, *Garod*'la yolu kesişenler, filmi izlemeden önce bu kelimenin Ermenice "*hasret*,

derin özlem" anlamına geldiğini bilmiyor olabilir. Ya da, dimağımızda yer etmiş Ahmet Kaya'dan dinlediğimiz *Ağladıkça*, Sezen Aksu'dan eskittiğimiz *Vazgeçtim* gibi pek çok şarkının Onnik Dinkjian ve oğlu Ara Dinkjian'ın derin bir hasretle kavrulmuş hayatlarından süzüldüğünü, filmin yalın ama duygudan ağırlaşmış dünyasına girince öğrenmiş olabiliriz. Ama Onnik'le Ara'nın o çok tanıdık, duyanı sıkıca kavrayan ezgilerinin ve hasretle yoğrulmuş öykülerinin, aslında hep hayatımızda, hep nazarımızda olduğu gerçekliğine, ancak *Garod*'u izleyince ayılıyoruz. Bildiğimiz, hissettiğimiz şeyleri bildiğimizi, hissettiğimizi filmde sonra bilinç üstümüzde buluyoruz.

Üstelik amatör ruhu kenara bırakmaya yeltenmeden çekilmiş bu samimi belgesel, içine ördüğü o ezgilerle kimseye kaçacak yer bırakmıyor.

Kişisel hatıradan toplumsal hafızaya...

Onnik Dinkjian'ın ailesi 1915'te katledilen, parçalanan, sürülen Ermeni ailelerden biri. Diyarbakırlı ailenin soykırımdan geriye kalan üyeleri, önce Suriye'ye, sonra Lübnan'a ve Fransa'ya göç etmişler. Fransa'da dünyaya gelen Onnik, on yedi yaşında bir ergenken Amerika'ya gelmiş; o günden beri de yüreğinde derin bir *garod* ile ABD'nin doğu yakasını ev bellemiş. İçi içine sığmaz, kıpır kıpır bu yaşlı adam, hiç varamadığı memleketine olan hasretini içine hapsedmemiş; bestelerine, şarkılara, enstrümanına taşımış. Özlem namelere dönüşmüş; ezgilerini seslendirdiği sahne Onnik'in yaralarına, dertlerine çarehane, ona eşlik edenler ise geniş ailesi, insanları olmuş. Şarkıları aracılığıyla kilisesiyle, cemaatiyle iç içe geçerken, Onnik kendi ruhuna, geçmişine ve geleceğine dokunmuş, belki de dokunurken sağalmış.

Onnik Dinkjian'ın oğlu Ara, yakıcı ayrılıklarla inşa edilmiş bu dünyaya, Amerika'da gelmiş. Müzik O'nun için ne bir kaçış ne de bir buluş olmuş. Müzik Ara için bir varoluş olmuş. Ara Dinkjian müziğin okulunu, duygulardan sıyrılmadan okumuş; bugün dünyanın sayılı ud virtüözlerinden. Hatta okuduğu üniversitede sadece O'nun için bir ud kürsüsü kurulmuş. Ara Dinkjian'ın müziği yalnızlığında çoğalmış, yükselmiş; notalarıyla kendi var oluşunu haritaladıktan sonra taa nerelere ulaşmış.

Dinkjianlar'ın hikâyesinin anlatıldığı *Garod* belgeselinin yönetmenlerinden Onur Günay, Onnik ve Ara Dinkjian'ı Kardeş Türküler ile sahne almak için geldikleri Diyarbakır'da tanımış. Boğaziçi Gösteri Sanatları Topluluğu, Günay'dan Dinkjianlar'ın yıllar sonra gerçekleştirdikleri bu özel ziyareti kamera ile kaydetmesini rica etmiş. Kayıtlar önce baba oğula kişisel hatıra olsun diye, hediye olarak düşünülmüş. Ama Günay Diyarbakır sokaklarında Ara ve Onnik ile dolaşmaya başlar başlamaz, belgesel kameranın tarihin belini bükerken toplumsal hafızayı dikleştirten, hakikatin üstündeki tozlu örtüyü kaldıran doğası da onlarla birlikte dolaşmaya başlamış. O sokaklarda, tanıdık yüzler bildik sözcükleriyle Onnik'i sarıp sarmaladıklarında kamera da çalışmaktaymış. Diyarbakır'ın son Ermeni ailelerinden yaşlı Bayzar ve Sarkis'in Onnik'le karşılaşmaları, gerçeğe kurmaca yoluyla nüfuz etmede belgeselin gücünü gözler önüne seren ve belki de belgeseldeki en güçlü sahne.

Belgesel kameraya emanet edilen hikâyeler...

Belgeselci-antropolog Jean Rouch, kurmaca yoluyla içine sızılan gerçeği belgesel kamerada görme ve

göstermeye etnokurmaca adını vermiştir.¹ Jean Rouch etnokurmacanın en önemli özelliklerinden birini kameranın önündekiler ve arkasındakiler arasındaki ilişkinin kişisel ve organik olarak gelişmesi olduğunu not eder. Etnokurmaca kameranın önü ve arkası arasındaki ikili karşıtlıkları eğip bükmedeki sonsuz kapasiteye sahiptir. Rouch'a göre belgesel, filmin konusundan estetik seçimlerine kadar öznelerin de merkezinde bulunduğu ekibin hayatın akışı içinde ortak aldığı kararlardan ibaret bir hakikat kurma yöntemidir.

Yönetmen Onur Günay'ın Onnik ve Ara Dinkjian ile ilişkisi tam da bu kendiliğinden organiklik üzerine inşa olmuş. BGST ekibi, başta Dinkjianlar'a hediye olarak düşünülmüş olan bu çalışmayı daha kapsamlı bir belgesele dönüştürmeye karar vermiş. Belgesel ekibi için, Ara'nın dipsiz müzik arşivinde ağaran gecelere sızan çekimler, Onnik ile akşamlara uzanan sohbetler işte bundan sonra başlamış. O sohbetlerden birinde Onnik Dinkjian yönetmen Onur Günay'a, "*Bu hikâye sana emanet. Anlat ki bir daha yaşanmasın. Anlat ki unutulmasın*" demiş. Günay gözü gibi bakacağı hikâyeyi böylelikle teslim almış. Ve bu hikâyenin aslında O'nun da hikâyesi olduğunu belki de o zaman anlamış. Günay şöyle anlatıyor²: "*Doksanlı yılların başında Diyarbakır'da savaşın ortasında büyüyen bir çocukken Ahmet Kaya'nın kasetlerini sesi tanınmayacak hale gelene kadar dinler, eskitirdik. Kim bilebilirdi ki iç savaşın ortasında bizim tutduğumuz Ağladıkça şarkısını Ara Dinkjian New Jersey'deki evinde başka bir savaşın hikâyesi olarak yapmış. Sonra o şarkı dolaşmış, İsrail'e gitmiş, Ahmet Kaya duymuş, Gülten Kaya sözlerini yazmış. Belki de Hrant abinin dediği gibi su çatlağını bulmuş.*"

Ulus-devletlerin ve yarattıkları yıkımların zamansallığını aşarak dolaşıma giren kültürel metinler, yalnızca kendilerinden ibaret değildirler.³ Şarkılar, bir kültürel kapıdan öbürünü çalmaya giderken, çıkış noktalarında kendilerini yaratan hikâyeleri sırtlarında taşırlar ama Onnik ve Ara Dinkjian'ın ezgilerinde olduğu gibi, vardıkları noktalarda yaşanan acıları, sevinçleri kristalize eder, onlarla birleşerek yeni hikâyelere eklenirler. Öyle ki, Ahmet Kaya'nın sesinden eskiyen notalar, kendi tarihselliğinde iç savaşın açtığı yaralara tuz basarken, değdiği kulağa aynı anda taa uzaklardan fakat en yakınından bir acıyı fısıldar. *Garod* belgeseli ise acının zamanında ve mekânında bulunulmasa dahi hem acının hem de yaraya basılan tuzun hepimizin dünyasında olduğunu fısıldıyor izleyiciye... ✨

1 Jean Rouch'un hayatı ve belgesel pratiği ile ilgili özet bir yazı için Koçer, Suncem "Jean Rouch ve Etnokurmaca: Gerçekle Kurmaca Arasında" Altyazı Mart, 2008.

2 Onur Günay'la İMC TV'de yayınlanan Öteki Sinema programı için 23 Temmuz'da yaptığım röportajdan.

3 Küresel dolaşım kültürleri ile ilgili detaylı bir analiz için Lee, Benjamin, and Edward LiPuma 2002 *Cultures of Circulation: The Imaginations of Modernity*. *Public Culture* 14(1):191-213

YANLIŞ FORMAT İÇİN YANLIŞ NASİHAT!

FERDA ÇETİN

“Kürt siyaseti bir çok şeyi doğru okuyamıyor...Kürt hareketi format değiştirmeli... Ortadoğu'nun uluslararası sistem eliyle yeniden dizayn edildiği bir süreçte Kürt hareketi Kuzey Kore modeli ile işleri idare edemez. Liberal dünyanın dışında bir dünya inşa etmeniz mümkün değil”.

Bir konuşmanın özeti bu...

Ne zaman bir “kendinizi koyverin”, “işler hal yoluna girecek”, “uluslararası sistem nasılsa tüm insanlık adına hayati, geleceğimizi tanzim ediyor” yazısı okusam, ilkokul ikinci sınıfta beden eğitimi dersinde öğretmenimizin, “önce derin bir oh çekin, sonra nefesinizi bırakın ve rahatlayın” sözlerini hatırlıyorum.

“Global ekonominin dışında durmanız mümkün değil. Bugün Ortadoğu’da bir Kuzey Kore veya Arnavutluk modelinin yaşama şansı yok...Liberal dünyanın dışında bir dünya inşa etmeniz mümkün değil. Liberal kapitalist dünya

yüzde yüz doğrudur demiyorum... Ama ilk etapta yapmanız gereken aksak da olsa total da olsa bu demokrasiyi, liberal ekonomiyi işletmenizdir...

Bu açıklamalar bir "format" önermesi. Ama öyle bir format ki birilerine, bir görüşe veya sisteme yönelik eleştiri veya öneriler içermiyor. Doğruluğundan şüphe duyulmayan dayatmalara dönüşüyor. Bu "format"ın esinlendiği, güç aldığı ve güvence saydığı merkez yerli topluluklar, yerel dinamikler değil. Dünyanın egemenleri olan ABD, İngiltere, Avrupa...

Konuşmanın devamında, "Diyarbakır'da 40 bin apartman dairesi, bin 500 villa yapılmış. Diyarbakır'da 750 avukat, 3 bin tıp doktoru, 7 bin mühendis var. Orta sınıf bu" tespiti var.

Van'da onbinlerce ailenin çadır ve barakalarda yaşadığını söylesek; orta sınıf her zaman vardı, ama çoğunluk ve asıl olan yoksullardır desek bir işe yarar mı? Ya da dökümleri verilen bu orta sınıfın, sınıf özellikleri gereği kendi özel çıkarlarını önde tutacağını, dünyanın her yerinde olduğu gibi Kürdistan'da da her an "yan çizmeye", mızıkçılık yapmaya, kendince mazeretler üretmeye yatkın bir sınıf olduğunu belirtsek? Bu sınıfa dayanılarak yeni bir hayat inşa edilemeyeceğini, çünkü bu sınıfın kendi çıkarları ne-redeyse oraya meylettiğini mi anlatsak?..

Sömürünün dili ve literatürü

Dünyayı yönetenler ve onların yereldeki işbirlikçileri, sorumlusu oldukları gidişatın iyi, geleceğin de parlak ve mürehhaf olacağını anlatırlar. Yüzyıllardır sürüp giden bu yalan öykü, ara ara kesilse de devam ettirilir. Bu amaçla ezilenlerin ve sömürülenlerin egemenlere yönelik tepki ve rahatsızlıkları normalleştirilerek "olağan hayatın halleri"ne indirgenmeye çalışılır. Bunun için de işe sömürünün dilini ve literatürünü oluşturmak ve bunu tüm insanların ortak dili haline getirmekle başlanılır.

Emperyalizmin adı *globalizm* olur, sömürgecilik

de küreselleşme. Liberal bir ekonomistin ağzından dökülen, "dünya küresel bir köy oldu artık" cümlesi, mutlak bir doğruymuş gibi, televizyon haberlerine başlık olurken, oradan, "hayat hepimiz için aynı şeyleri sunar" yanılması ile şehirlere ve köylere yayılır.

Yeryüzünün tümünü bir pazar, tüm bireyleri ve toplumları da pazarın müşterisi gibi gören liberal kapitalizm; gelişmenin ve ilerlemenin tüm dünyaya yayıldığını söyler ve bunun somut örneği olarak da teknolojik gelişmeyi gösterir. *İsteyenin istediğini tüketebildiği, istediği yere seyahat edebildiği, ticaretin serbest olduğu, bu durumun önceki çağlarda görül-medik bir özgürleşme olduğu* anlatılır.

"İhtiyaçlar sonsuz, kaynaklar sınırlıdır" yalanı, üniversite kürsülerinden kışlalara, parlamentodan sivil toplum örgütlerine, oradan da televizyonlara, gazetelere ve evlere yayılır. Öyle bir illüzyon ki, "neden ihtiyaçlar sonsuz olsun ki?" sorusunu sormak bile dünyanın en zor işi haline gelir! "Sömürü ve talan olmazsa eğer bu dünya hepimize yeter" diyenlerin sesi israfın, tüketiciliğin, teşhirciliğin ve vicdansızlığın duvarlarına çarpıp geri döner.

"Dünya küresel bir köye dönüştü" diyenler, emperyalist sömürüyü ve bunun yerel işbirlikçilerinin yaptıkları tüm kötülükleri, sömürüyü, talanı da olağan ve normal hale getirmek istiyorlar. Kapitalizm sözcüğünün toplum hafızasında yarattığı kötü çağrışımı bildiklerinden, onun yerine "pazar ekonomisi" diyorlar. Liberal demokrasinin mevcut sistemler içinde en iyisi olduğunu belirtiyorlar. Toplumlar nezdinde eşitsizliğin, sömürünün, talanın teşhirine yol açan; haksızlıklara karşı uyanık ve bilinçli kalmaya yarayan dili ve doğru sözcükleri yaşamımızdan çıkarmaya çalışıyorlar.

Kapitalizm yerine "serbest piyasa ekonomisi" denilmesi ondan. Emperyalist devletlerin sömürüsü ve talanı sonucu çeşitli düzeylerde sömürgeleştirilmiş,

Altan Tan

işbirlikçi hale getirilmiş ülkelere "gelişmekte olan ülkeler" denilmesi de tesadüf değil. Soykırımı da artık "etnik arındırma" denilmiyor mu zaten?!

Aç kaldığı için bir marketten ekmek alan bir çocuğa "hırsız" deniliyor da, mücevher dükkanında takı çalan zengin aile çocuğuna 'kleptomani' denilerek, yaptığı hastalıktan sayılıyor.

Oportünizme de artık "pragmatizm" deniliyor. Kendine, halkına, topluma ve komşu halklara ihanetin adı, realizm veya "akıllı politika"!

Bu kapsamlı literatür oluşturma işini faşist diktatörlükler değil, sistemin asli sahipleri olan liberal kapitalistler yapıyor. Dolayısıyla bu sistemler savaşında literatür de, hiçbir sözcük de masum değil. Çünkü adına dil denilen organın işlevi sadece ses çıkarmaktan ibaret değil. Aynı zamanda düşünceleri gizlemeye, yalan söylemeye, eğriyi düzgün göstermeye de yapıyor!..

Buna 'sınıf mücadelesi' denir!

Bütün bu genişçe girizgah, geçen günlerde basına yansıyan, yazının başında derleyip alıntılarımız cümleleri de içeren ve "Kürt siyasi hareketi artık format değiştirmeli" başlığıyla sunulan açıklamaları daha derinliğine tartışmak için. Açıklamalar, BDP Diyarbakır Milletvekili Altan Tan'ın:

"Bütün dünyayla birlikte Ortadoğu da değişiyor. Ekonomi, kültür, siyaset yeniden şekilleniyor. Bu ortamda herkes politikasını gözden geçirirken Kürt siyasetinin 'gözden geçirmiyorum' deme şansı yok...Kürt kimliği ile ilgili talepler nasıl elde edilir, nasıl bir siyaset tarzı ortaya koymak gerekiyor, kimlerle ittifak kurulmalı; bunların yeniden gözden geçirilmesi gerek... Kürt siyaseti bir çok şeyi doğru okuyamıyor, sol-Marksist çizgide olan Kürt siyasetçilerinin önemli bir kısmı Batı dünyasına mesafeli duruyor."

Okuyan da sanır ki Kürt siyasi hareketi, denizde dalgalara yakalanmış taka misali, bütün bu konularda bir felsefesi, ilkeleri, siyaseti ve mücadelesi olmayan bir hareket. Varlık ve kuruluş amaçları yanlışmış da bir an önce düzeltilme ihtiyacı varmış...

Öncelikle tartışmanın anlaşılması için bilinen kavramları bir kez daha açalım. "Kürt siyasi hareketi" denilirken KDP, YNK,

Goran hareketi, PSK, Rızgari, HAK-PAR vb. kastedilmiyor. BDP ve DTP de... Kastedilen PKK'dir.

"PKK format değiştirsin" düşüncesi yeni değil. BDP, DTK ve HDK içinde de belli bir kesim bu görüşlere yakındır. Orta sınıf diye tabir edebileceğimiz bu çevreler, doğal olarak kendi düşüncelerini anlatıyor, kendi yaşam tarzlarını, kendi ihtiyaçlarını kerteriz alıyor ve bir tür sınıf refleksi veriyorlar. İstiyorlar ki Kürt siyasi hareketi de kendi eksenlerinde şekillensin. Buna eskiden de şimdi de sınıf mücadelesi deniliyor! Kürt siyasi hareketi de homojen bir kütle ve tek bir sınıftan teşekkül etmediği için, hareket içinde veya etrafındaki her kesim, kendi sınıfının düşüncesini ve eğilimlerini yansıtıyor. Bunda da anormal bir durum yok. Eğer bu bir sınıf mücadelesiyse her sınıf kendi çıkarlarını savunacak elbette.

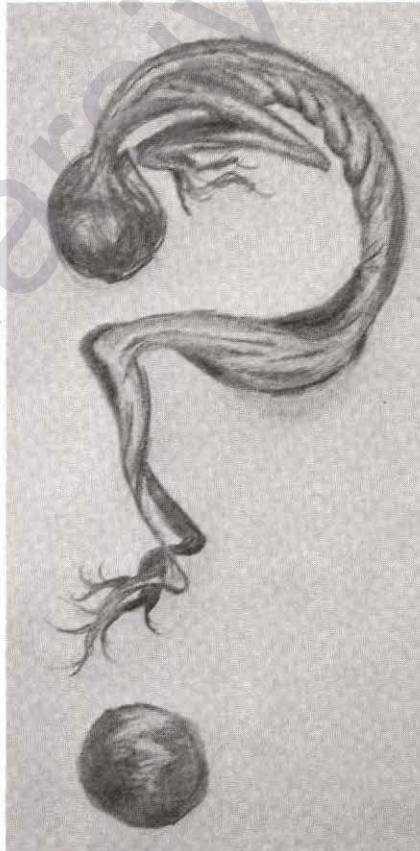
Bu noktada yeniden tartışma konusu olan açıklamaya dönersek, Kürt siyasi hareketinin "format" değişikliği ihtiyacı var mıdır? Bu değişen formatların yerine konulacak yeni formatlar, kimin ve hangi sistemin değerleri olacak?

'Küresel köy'cü cinler çokça var zaten

Öncelikle "format"tan kasıt yöntem, biçim, şekil değişikliği değildir. Esasa, öze ilişkin değişiklik kastedilmektedir. "Format"la kastedilen, Kürt siyasi hareketinin (siz bunu PKK diye anlayın) yaşam tarzı, varlık felsefesi ve mücadele ilkeleridir ki bunlar açıkça aşılması gereken geri yönler olarak belirtiliyor. O kadar açık ve cüretkâr ki, son kırk yılda Kürt halkının örgütlenme ve özgülüşmesini sağlayan sistem de "Kuzey Kore Modeli" olarak küçümseniyor, aşağılanıyor.

Kürt siyasi hareketi günümüze kadar aynı "format"la ve aynı amaçla çalıştı: Kendi dinamikleri, kendi gücü ve örgütlülüğü ile yeni bir yaşam ve adil bir dünya için mücadele! Herkes için her şey, kendimiz için hiçbir şey!

Dolayısıyla mevcut egemenliklere ve iktidarlara ortaklık yaparak "küresel köy"ün yönetiminden bir şeyler kapmak derdi olmadı. Küresel köyde yer kapmak isteyen, böyle düşünen ve pratiği de böyle olan onlarca Kürt siyasi partisi ve siyasi hareketi zaten var. ABD'yi dünyanın ve Ortadoğu'nun garantörü ve kurtarıcısı gören; Avrupa Birliği fikrini toplumların yüzbinlerce yıllık tecrübesinin

karşısına koyan modernist Kürt siyasetçileri ve aydınları da...

Nitekim bu yazının da konusu olan röportajda, Altan Tan, PKK'nin Suriye'de "üçüncü yol" adıyla geliştirdiği bağımsızlıkçı çizgiyi de mahkûm ediyor, "Ortadoğu'da Kuzey Kore modeli yaşayamaz" diyor ve tüm konuşmasının özeti olarak, ekliyor; "Liberal dünyanın dışında bir dünya inşa etmeniz mümkün değil"!

Bir çok kesimin PKK'den rahatsızlıkları da esasında bu peşin kabulde yatıyor. Çünkü PKK ve genişlemiş haliyle Kürt siyasi hareketi, ABD'nin geliştirdiği, AB'nin eklemlediği ve küreselleşme-globalleşme adıyla yapılan yeniden paylaşım ve yeniden sömürü planlarına şiddetle karşı çıkıyor. Demokrasi, barış, hak ve özgürlüklerin dışarıdan ve yukarıdan değil, içeriden ve yatay olarak, toplumun kendisi tarafından geliştirileceğine inanıyor. Bu yönüyle de Kürt siyasi hareketi ile Ortadoğu'ya dışarıdan müdahale eden uluslararası sistem arasındaki çelişki az buz değil, antagonist bir çelişkidir. Kimilerini rahatsız eden esas yön de budur.

ABD seviciliği yeni de değil

Fakat hatırlatalım ki PKK içinde, 2004 yılında tam da bu noktada ciddi bir ideolojik mücadele yaşandı. PKK yönetiminin yarısını temsil eden bir kesim, dolaylı da değil açıkça, PKK hareketinin felsefesini, yaşam ve ilişki biçimini, programını tümüyle değiştirerek "yeni formatlar" oluşturmaya çalıştılar. ABD'nin Irak ve Ortadoğu işgalini "demokratik sömürgecilik, demokratik emperyalizm" gibi ucube tanımlamalarla meşrulaştırmaya çalışırken, bu çizgiden bir yönetici örgüt kongresinde "dağlarda aç çakal gibi gezmektense şehirlerde tok aslan gibi yaşamayı tercih ederim" diyordu! "PKK sol-sosyalist kimliğinden kurtularak liberalleşmeli" deniliyordu. Bu çizgi, hareketin yönetimini de ele geçirdi. Fakat hareketin önderliği, omurgası ve tabanı bu çıkışı açık bir tasfiyecilik ilan ederek şiddetli bir savaş yürüttü ve bu kesimleri tasfiye etti.

Bu açıdan, "bütün dünya Ortadoğu ile birlikte şekilleniyor" tespitinin de, "Kürt siyasi hareketi yeniden formatlanmalı" tavsiyelerinin de orijinal ve yeni bir tarafı yoktur. ABD'nin geliştirdiği politikalara karşı Rusya-Çin blokunu koyarak, Kürt siyasi hareketine ABD blokunda yer almayı önermek, Kürt siyasi hareketi bağımsızlıkçı çizgisini terkederek işbirlikçilik yapсын demekle eş anlamlıdır.

Önerilen 'Güney' modeli ve Rojava

"Kuzey Kore Modeli" benzetmesi, bunu yapanların Rojava devriminden, orada olup bitenlerden hiçbir şey anlamadığını da gösterir. Çünkü Rojava devrimi, Kürt siyasi hareketinin değiştirilmesi istenen

değerleri ve "format"ları üzerinden şekilleniyor. Rojava halkı, tamamen kendi özgücüne dayanarak, yüksek bir siyasal bilinç ve örgütlülük ile demokratik özerkliği inşa etmeye çalışıyor. Öz savunma da dahil, her alanda kendi kurumlarını oluşturuyor. Bütün bunları yaparken ne ABD ve AB'nin desteklediği muhalefetin yanında, ne de BAAS rejiminin yanında yer alıyor. Adına "Üçüncü Yol" denilen bağımsızlıkçı bir çizgide mücadelesini sürdürüyor. Bu yazının yazıldığı süreçte Türk devleti, BAAS Rejimi, El Kaideci Nusra, ÖSO ve irili ufaklı çete grupları geniş bir ittifak ile Rojava devrimine saldırıyor; Rojava Halk savunma Güçleri (YPG) de bu saldırılara karşı kapsamlı bir direniş sergiliyordu. Türk devleti, silahlı çete gruplarına kapıları sonuna kadar açarken, Kürtlere yönelik de sıkı bir ambargo uyguluyordu. Bu durumda mantıklı ve makul olan, Güney Kürdistan hükümetinin bu kuşatma ve ambargo politikasına karşı "kardeş"lerinin yanında yer almasıydı. Ama pratik öyle olmuyor. Format değişikliği önerenlerin hayranlık ve gıpta ile baktıkları ve tüm Kürtler için "model" gösterdikleri Güney Kürdistan yönetimi, Rojava halkının tarafında saf tutmamakta ayak direliyor; El Nusra, Irak-Şam İslam devleti, ÖSO ve Türk devletinin saldırısını "komisyona havale etme" tutumunu sürdürüyor. Bu durum açık ve somut. Güney Kürdistan yönetimi Sêmelka sınır kapısını epeyce bir süre her türlü yardıma kapatırken, Rojava'dan kaçışları hızlandırmak için sonuna kadar açıyor. Rojava devriminin korunmasından çok, ambargo ve tecritle zayıflatılarak işbirlikçi muhalefete girmeye zorlanılıyor.

İki tür format

Söze değerini ve hükmünü veren insandır. Söz-insan ilişkisi, insan türünün de tek tip olmadığını gösterir. Birincisi, sunulana razı, mevcut olana tabi olan insandır. İkincisi ise hayatı yeniden ve kendisi için kurmak isteyen insan. Hakikat ile söz arasında da kopmaz bir ilişki, mükemmel bir tamamlayıcılık var. Onun için sözde ifadesini bulan hakikat, tatlı hayat kurbanlarının ve kendisini akıntıya bırakan insanların müzmin can sıkıntısıdır.

Çünkü yaşam, insanın içinde kaybolup gittiği, önü sonu belli olmayan bir nehir akıntısı değildir. Ona yön verebildiği, etkileyebildiği oranda insan, insan olur. Bu açıdan da "format"lardan söz edilecekse eğer, sadece iki format vardır:

Hayatın arkasından sürüklenme formatları ve hayatı değiştir(ebil)me formatları...

Kürt siyasi hareketi de başından günümüze hep ikinciyi tercih etti. Yani dünyayı, mevcut yaşamı, öğretilmiş doğruları, insanı, toplumu olduğu haliyle kabullenmemek ve büyük bir reddediş eşliğinde yeniden formatlamak! ❁

LEHENGEK JI LEHENGÊN WELATÊ MIN DR. M. NÛRÎ DÊRSIMÎ (1892-1973)

KONÊ REŞ

Di roja 22.08.2013'an de, 40 sal di ser koçkirina lehengê Kurd Dr. Nûrî Dêrsimî re derbas bû, bi vê helkeftinê bi min xweş e ku ez we ji niha ve serwextî jiyana wî, koçberiya wî û qewîtiyên wî bikim û çavê we bi vê nivîsa xwe ronî bikim.

Pêwîst e ku mirov di govenda mêran de dîlanê bigerîne, li gor bejn û bala wan, bejn û bala xwe bihejîne, û piş û sazên wan ji gelê xwe re raxîne.. Erê, êş û azarên wan şanî gelê xwe bide, berxwedan û pêdariya wan, mêranî, dilsozî û wefadariya wan ji xwendevanên zimanê kurdî re bi bîr bîne...

Di rojên 10, 11 û 12'an yên meha dudana sala 2009'an de, bi serdaneke taybet ez çûme bajarê

Helebê, Efrînê û Çiyayê Kurmênc bi tevayî; (Deşta Cûmê, Şikakan, Çiyayê Lêlûnê û Navçeya Şêrewiyê), da ku pêzanînan li dor kurdên resen êzdiyan, kom bikim. Di vê geşt û gerê de, çav bi gelek kesan ketim, bi gelek kesan re axifim û min pirsar gelek kesan û tiştan ji wan kir. Di nav re jî, min pirsar hin navdarên kurdan ên mîna Dr. Nûrî Dêrsimî kir.. Ewên ku xebat û bizav di ber kêşeya gelê me de kirine û malê xwe û canê xwe di rêka welatê birîndar de winda kirine...

Wiha ez li ser Dr. Vet. M. Nûrî Dêrsimî sekinîm û serboriya wî gelekî bala min kişand. Dr. Nûrî Dêrsimî; Yê ku yekî bingeşîn bû ji lehengên serhildana Dêrsimê

ya 1937an. Piştî têkçûna serhildanê di dawiya sala 1937'an de û bidarvekirina bihiştî Seyîd Rizayê Serokê serhildanê û her deh hevalên wî, Dr. Nûrî Dêrsimî ji neçarî û bi halekî xerab xwe gihand Sûriyê, bajarê Helebê. Û wiha her 35 salên xwe yê dawî li Helebê, di nav kurdên çiyayê Kurmênc de derbas kirin.

Belê tevî xwînherikandina wek cobaran di serhildana Dêrsim de, ew ji desthılanîn neket û xwe ji ber neyartiya tirkan neda alî. Tirkên ku heval, dost û xizmên wî kuştin, sirgûnkirin û di zîvariyan de belavkirin. Û her wiha li Sûriyê jî wek lebateke aktîf ket nav refên welatparêzên Kurdan de, li kêleka Bedirxaniyan û hevalên wan sekinî û bi wan re kar û xebat di ber kurdewariyê de kir. Û di sala 1952'yan de pirtûka xwe ya navdar bi navê: Kurdistan Tarihinde Dêrsim, li Helebê çap kir, lê mixabin ku ji rex rejîmê ve hat qedexekirin. Belê, ta di mirinê de jî Dr. Nûrî Dêrsimî nexwest neyar zanibe ku ew têkçûye... Û razî nebû ku serê wî li ser tu axê bê danîn ji bil axa çiyayê Dêrsimê pê ve û her dem û gav bi axîn û hesreta axa çiyayê Dêrsimê bû...

Ji min re gotin; Berî ku Dr. Nûrî Dêrsimî here ber dilovaniya Xwedê, wî di sala 1964'an de, ew mizgeftika biçûk ku wek xanîkî bû di goristana şêx Henan de, li Kefercenê, ser riya Efrînê, ji nû ve nûjen (restore) kir, hem jî hewşek ji wê mizgeftê re ava kir û di hundirê hewşê de, gora xwe û ya kebanîya xwe Ferîde xanimê kola û amade kir û ev nivîs li ser kêla gora xwe nivîsand:

Dilbirînê Bi Nalîna Welat
Mihemed Nûrî Kurê Mella Îbrahîm Colik Oglu
Li ser vê riya dijwar
Min jî kire pir hawar
Da ji bo we rojekê
Dinya bibe gulbihar

Û her wiha qewitîyên xwe (wesyet), li dost û hevalên xwe yê nêzik wek: Dr. Mihemed Cafer, Şêx Mihemed Şêx Îsmail Zade û hinên din kirin ku roja bemire qewitîyên wî bi cî binin; yek ji wan qewitîyan, ev bû ku wî li çiyayê Kurmênc (Kurdax) ê, di goristana şêx Henan de veşêrin, da ku her sibeh bayê çiyayê Dêrsimê bi ser de bibare. A din ku darbesta wî di ber konsolosxaneyê tirkan re derbas kin û ya din ku ew kîsê axa çiyayê Dêrsimê, yê ku her dem di bin palgeha wî de bû, di gorê de jî, têxin bin serê wî de. Ji min re gotin; dema ku rehmetî Dr. Nûrî Dêrsimî di sala 1973'yan de koça dawî kir, me ew qewitîyên wî, wek ku wî dixwest, bi cî anîn. Lê mixabin gelek kes bi me re beşdar nebûn, newêribûn.. ji xextên rêjîmê ditirsiyan.

Di vê gera xwe ya çiyayê kurmênc de, min du rojan ser hev gora wî û kebanîya wî ziyaret kir û her car min çend kulîlkên nêrgizan datanîn ser gora wan. Li ser gora wî wiha hatiye nivîsandin:

Dilbirînê Bi Nalîna Welat
Mihemed Nûrî Kurê Mella Îbrahîm Colik Oglu

Li ser vê riya dijwar
Min jî kire pir hawar
Da ji bo we rojekê
Dinya bibe gulbihar

Li Kurdistanê Tirkîyê meha adara 1892'yan çêbûye
Li Helebê di roja 22'ê meha abê 1973'yan de miriye.
Li ser gora kebanîya wî Ferîde xanimê ku di rex gora wî de ye, bi tenê ev nivîs hatiye nivîsandin:

Dilgirtî
Ferîde Dêrsimî Elî (Xiz) Oglu

Sê zarok ji wan mane, du keç û kurek, keçek li Almanya ye, yek li Dûbey ye û kur li Bulgarîsanê dimîne. Yezdanê gewre Dr. Nûrî Dêrsimî û tev têkoşerên kurdan bi dilovaniya xwe şad bike.

Bi helkeftina ku di roja 22/08/2013'an de, 40 sal di ser koçkirina Dr. Nûrî Dêrsimî re derbas be, min ev helbest wek bersiv lê vegerandiye:

Lehengo Nûrî Dêrsim!
Bijî Çiyayê Dêrsim
Jiyana te a dijwar
Va bi zêr, ez dirêsim

Bi saya kesên wek te
Bihişt bibe mala te
Xweş silava bigihîn
Wan şehîdên rêka te

Seyd Riza û Şêx Seîd
Wan sofiyên wek Egîd
Xwîn rijandin bi merdî
Bo azadî bûn mirîd

Bo rêka teyî dijwar
Va em jî dikin hawar
Navê te diparêzin
Ji bihar ta bi bihar

Ji Qamişlo û Efrîn
Gul, kulîlka datînin
Ser gora te ezbenî
Dêrsimê bibîr tînin. ☀

SİVEREK

Yayına Hazırlayan: MESÛD SERFIRAZ

Kürd Talebe Hêvî Cemiyeti'nin yayın organı olan *Hetawî Kurd* dergisinde yayımlanan Kürdistan Mektupları serisinin dördüncü ve sonuncusu Siverek hakkında. Diğer mektuplardan farklı olarak, bu yazının yazarı bellidir; Terkan aşiretinden Cindo. Yazar, hem Siverek, hem de mensubu olduğu Terkan aşireti hakkında önemli bilgiler verir, ayrıca aşiret reisinin fotoğrafını da paylaşır.

Sadeleştirme

Bundan sonra dergimizde, bu başlık altında gerek muhabirlerimizden, gerek Kürdistan'daki diğer kişilerden aldığımız yazıları yayımlayacağız. Bu yazılarda Kürdistan'ın çeşitli yerlerinin tarihî, coğrafi, ticari, zirai vs. durumu hakkında bilgi bulunacaktır. Bu bilginin Kürdistan'ı tanımak ve tanıtmak için faydalı olacağı ortadadır. Bu gibi bilgilere sahip olanların yazılarını memnuniyetle yayımlarız.

Böylesi bir mektubu aşağıda yayımlıyoruz.

- Siverek -

Geçen sayıdaki "Hêvî" beyannamesi biz Siverekli-ler üzerinde derin bir etki uyandırdı.

Bizleri kutsal görevimizi yerine getirmeye davet eden seslenişleriniz hala kulaklarımızda çınlıyor. Dünyada her şeyden yoksun olan zavallı Kürtleri uyarmak amacıyla yaptığınız ve yapacağınız hayırseverce çalışmalarınız karşılığını bulsun.

Büyüklerimizin yardım etmekten kaçındığını anlıyorum; fakat böyle büyük hedefler uğruna ömrünü adayanlar, her türlü zahmeti önceden hesaba katmadırlar. Siz de büyüklerimize hakikati ve amacınızın kutsallığını anlatarak, onları da sizinle beraber çalıştırmalısınız. Siz böyle kararlı çalışırsanız, bütün Kürtleri, özellikle de Kürt gençlerini arkanıza alacağınızdan emin olabilirsiniz. Neyse asıl amacım olan Siverek hakkında bilgi vermeğe başlayayım:

Tam bir Kürt memleketi olan Siverek sancağı, Diyarbakır ile Urfa'nın tam ortasında yer alır. 30 bin kadar haneyi barındırır; bunun 4 yüzü Ermeni ve 20 kadarı da Musevi'dir. Yerelde kullanılan dil Kürtçe'dir. Müslümanların çoğu Zaza, geri kalanı ise Kurmanc'dır. Demircilik, yemenicilik¹, marangozluk Ermenilere ait ise de diğer en önemli ticaretler Kürtlerin elindedir.

Kürtler ve Ermeniler arasındaki genel ilişkilerde birbiriyle iyi geçinme ve olgun bir kardeşlik vardır. Gazetelerde yazılan "*Kürdistan'da Kürtlerle Erme-*

niler arasında geçimsizlik var" haberleri buralarda efsane olarak değerlendirilir.

Siverek, dört tarafı açık, bağları, üzüm mahsulâtı ve tütün ile tanınır. Genellikle yakın illerin buğday ve diğer tahıl ürünlerini biz karşılarız. Memleket her türlü medeni ilerlemeden mahrum olduğu için doğasının güzelliğinden yararlanamıyoruz. İçtiğimiz su evimizdeki kuyu suyudur. Çünkü ne yazık ki, akarsudan yoksunuz. Siverek'in pek kadim bir şehir olduğu, kasabanın tam ortasında ve şehre hâkim bulunan büyük kalesi ile kalenin altındaki eski hamamdan anlaşılır. Bu kale gayet büyüktür. Etrafı kaldırım taşları ile çevrilidir. Önceleri bu taşların üstüne teneke kaplanmış olduğunu ihtiyarlarımız rivayet ediyor. Kırk yıl kadar önce kale etrafında yapılan kazı esnasında mükemmel bir hamam meydana çıktı. Ve bu hamam şimdi işletilmektedir. Bu hamamın suyunun kaleden geldiği söylenir.

Siverek'te 10 cami ve mescit, 2 kilise ve 1 Yahudi sinagogu vardır. Büyük caminin, minaresi üzerindeki istavrozdan, bir zamanlar kilise olduğu anlaşılıyor. Dört beş tane medresemiz ve bunun dışında her camide on, on beş kadar sıbyan mektebi vardır. Fakat cami ve okullarımız acınacak bir haldedir.

Bunlar şaşılacak derecede vakıflara sahiptirler.² Adı geçen okullarda bilinen eski usullerle öğretim yapılıyor.

Meşrutiyet'in başlarında şehrimiz sancağa ve mevcut rüştiye okulu beş senelik idadi okuluna dönüştürüldüyse de istenen ve beklenen düzen ve ilerleme görülemedi. Bahsedilen sıbyan mekteplerinden başka ibtidai denilen üç dört okulda da aynı köhne ve elim tarzda vatan evlatlarına ders verilmektedir.

Öğrenciler aynı zamanda okulun hademesidirler. Okulun süpürülmesi, temizlenmesi öğrencilerin başlıca görevleri arasında yer alır. Okul için testi, bardak ve benzeri gerekli eşyalar küçük yavruların yardımına muhtaçtır. Öğretmenlik, yöneticilik, kapıcılık işlerinin tümü yüz elli kuruş maaşlı bir

1 Yemeni bir çeşit çarık, ayakkabı; yemenicilik ise bu meslek grubudur.

2 Vakıftan kasit cami, medrese ve mekteplerin sahip olduğu vakıf malları ve gelirleridir.

سیوهر کده کرد عشائردن مشهور ترکان عشیرتی رئیس محمد آغا حضرتلری ومعیتی
زی عشائر اکران کردان هلاسیورکی خدان ناو و دنک آغائی عشیرترکان محمد آغاو بن دستوی

Ji 'eşaira giran[ê] Kurdan hela Siweregê xudan nav û deng axaê 'eşir[a] Terkan Mihemed Axa û bindestê wî
(Siverekde Kürd 'aşâ'irinden meşhûr Terkan 'aşireti re'îsi Mehmed Ağa Hazretleri ve ma'iyyeti)

hocanın sorumluluğundadır. Etraftaki köylerimiz ile Çermik, Viranşehir gibi kazalarımız daha acınacak durumdadır. Köylü, çocuklarını şehre gönderip okutamıyor. Halk, eğitime muhtaç olduğu nispette, isteklidir de. Bir hayırsever öncülük ederse bu çevrenin parlak zekâları böyle cehalet içinde mahvolmaz. Şimdiye kadar kasabada idadi mektebi, kız rüştiyesi, hükümet konağı ve kırsal inşası için halkın verdiği yardım paraları ve yaptıkları hizmetler buna kanıttır. Eksik olan, teşvik ve yol göstermedir.

İşte (Hêvî) toplumu böyle şeylerin yapılacağı hakkında umutlandırıyor. Gerçekten bu işlerin hepsini şimdi Hêvî'den beklemek haksızlık olur. Ancak en azından büyüklerimizi bunları yapmaya yönlendirirse en büyük hizmeti yapmış olur.

Kürdistan'daki aşiretlerin önemine binaen, Siverek'teki aşiretlerden bahsetmek faydalı olur kanaatindeyim. Düzenli bir bilgi verebilmek için bir sıra takip etmek daha uygundur.

Bundan dolayı bendeniz de burada sırasıyla Terkan, Karakeçili, Millî, Kejan, Şeyhan aşiretlerine dair bilgi vereceğim.

Terkan: Çiyayê Reş (Karacadağ'da) ikamet eden bu aşiret beş yüz haneden oluşup aşağıdaki köylerde oturmaktadır.

Qorebax (Karabahçe) köyüdür. Bu kelime tamamen Kürtçe bir isimdir. "Qore" kaba -yerel- tabirle kalın kaburgalı demektir. "Bax" kelimesi ise Kürtçe bir kelimedir ki¹ zamanında bu köyün bağ ve bahçelerinin son derece verimli ve çok olmasından doğan bir isimdir. O bağlar şimdi yoksa da kalıntıları ordadır.

Bu köy seksen kadar haneden oluşur ki burada başlıca 'Amerikan, Qıl Nefelyan "azı dişleri büyük olan anlamına gelir", Omerekan, Qutoyan "kısa boylu demektir" isimli aileler yerleşiktir.

Qaynaq (Han, Konak)... Bu köy otuz yıl kadar önce Diyarbekir yolu üzerinde Siverekliiler tarafın-

1 Nitekim Türkler ve İranlılar bu kelimeyi almışlardır. [Bu dipnot metnin orijinaline aittir.]

dan yapılan bir hanın büyümesi ile ortaya çıkmıştır. Gelip geçen yolculara erzak, yiyecek verir.

Buranın halkı bir saat ötedeki "Gulance" isimli köyü terk ederek bu köye taşınmışlardır. "Gulan" mayıs ayı anlamına gelir. Bu köyün suyu iyi ve çok fazla olduğundan mayıs ayında göz kamaştırıcı bir görünüme sahip olur. Kış aylarında bile bu görünümün çok azını kaybettiğinden bu isim ile anılmaya değer görülmüştür. Bu şekilde ortaya çıkan Qaynaq, elli kadar haneden oluşur. Havası sıtmalıdır.

Êmenî (Emeni)... Bu köy Çiyayê Reş'in doğu tarafında bulunup ortasından geçen bir ırmakla hayat bulur. Yetmiş kadar haneden oluşur. (Êmenî) "bizimkiler" anlamına gelir.

Ermeni (Ermelü)... İsminden dolayı burada önceden Ermenilerin bulunduğu sanılıyor. Bundan üç yıl önce bir köylü kendisi için bir ev yapmakla uğraşırken güzel ve rengârenk taşlarla işlenmiş, oldukça büyük, eski bir yapı ortaya çıkmıştır. Bu evin kapısı iki kanatlı, taştan yapılmış ve "mil" in üzerinde hareket ediyordu. Bir köşesinde iki buçuk metre uzunluğunda eski bir mezar da çıkmıştı. Burayı ziyaret etmek nasip oldu. Duvarın üzerinde birtakım yazılar vardı ki bildiğim alfabelerden hiçbirine benzetemedim. Bu köy yaklaşık kırk haneden oluşmaktadır.

Kêmşo (Kamışlı)... "Eksik çamaşır yıkayanlar" anlamına gelir. Bu köyde yaklaşık otuz hane vardır.

Yukarda saydığım köylerde -ki başlıca aşiret köyleridir- bir iki ağa dışında, Kürtçe dışında hiçbir dil bilinmez. Sizlere sunduğum fotoğraftaki Mehmet Ağa, Terkan aşiretinin en büyük ağasıdır.¹

Yazdıklarımın anlaşıldığı üzere köylerin çoğunun ya kısmen ya da büsbütün adı değişmiştir. Bunları da Kürtçe bilmeyen memurlar, kendilerine kolaylık olmak üzere bir biçimde değiştirmiş olsalar gerek. Her zaman hükümetle alakalı olan köylü de hükümetin verdiği isimleri kullanma mecburiyetinden dolayı, zamanla aslını unutmuşlardır.

Bu defalık bu kadar yazıyorum. Kabul görürse bütün aşiretlerin durum ve adetlerinden bahsederim.

Terkan Aşireti Mensubu Cindo

Transkript

(*Hetawî Kurd*, Sayı:10 (3 Temmuz 1914), Sayfa: 4-7)

Ba'demâ risâlemizde, bu 'unvân altında gerek muhâbirlerimizden, gerek Kürdistândaki diğer zevâtdan aldığımız yazıları yazacağız. Bu yazılarda Kürdistânın muhtelif yerlerinin ahvâl-i târihiyye, coğrafiyye, ticârîyye, zirâ'iyye ve sâiresi hakkında ma'lûmât bulunacaktır. Bu ma'lûmâtın Kürdistânı tanımak ve tanıtmak için ne kadar fâ'ideli olacağı meydândadır. Bu gibi ma'lûmâtı hâiz bulunan zevâtın gönderecekleri yazıları ma'a'l-memnûniye derc ideceğiz.

Kendisinde bu iktidârı gören herkes için memleketini tanıtmak bir vazîfedir. Bu tarzda gelen bir mektûbu ber-vech-i âtî derc ediyoruz. Daha ziyâde ma'lûmâtı hâvî bir mektûb gelirse yine derc itmekten çekinmeyeceğiz..

- Sîverek -

Geçen nüshadaki (Hêvî) beyânâme'si biz Sîverekliler üzerinde te'sîrât-ı 'amîka icrâ itdi.

Bizleri mukaddes vazîfemizin îfâsına da'vet iden hitâblarınız henüz kulaklarımızda tanîn-endâz oluyor, cihânda her şeyden mahrûm olan zavallı Kürdleri ikâz husûsunda sarf itdiğiniz ve ideceğiniz mesâ'î-i hayr-hâhâneniz meşkûr olsun!

Büyüklerimizin derîg-i mu'âvenet itdiklerini anlıyorum; fakat böyle büyük maksadlar uğrunda vakf-ı hayât idenler her türlü mezâhimi evvelden hesâba katmalıydılar. Siz de büyüklerimize hakîkati ve maksadınızın kudsiyetini anlatarak onları da sizinle berâber çalışdırmalısınız. Siz böyle sebât-kârâne çalışırsanız bütün Kürdleri, bi'l-hâssa Kürd gençlerini kendinize zahîr ideceğinize emîn olunuz. Ne ise, asıl maksadım olan Sîverek hakkındaki ma'lûmâtı vermeğe başlayayım:

Sırf bir Kürd memleketi olan Sîverek sancağı Diyârbekirle Urfanın tâm vasatında kâ'indir. Otuz bin kadar hâneyi hâvidir ki bundan dört yüzü Ermeni ve yirmi kadarı da Müsevîdirler. Lisân-ı mahallî Kürdcedir. İslâm ahâlînin ekserisi Zâzâ, mütebâkîsi Kurmancdırlar. Demircilik, yemenicilik ve neccârlık (marangozculuk) münhasıran Ermenilere 'âid ise de sâir en mühim ticâretler Kürdlerin elindedir.

Kürdlerle Ermeniler arasında 'ale'l-'umûm münâsebetde hüsn-i mu'âşeret ve uhuvvet-i kemâliyle câridir. Buraya gelen gazetelerde Kürdistânda Kürdlerle Ermeniler arasında mu'âşeretsizlik var diye yazılan havâdisler buralarda efsâne kâbilinden² telakkî olunuyor.

Sîverek dört tarafı açık, bağları, üzüm mahsûlâtı, tütünü ile meşhûrdur. Ekser zamân civâr vilâyetlerin buğday ve sâir zahîresini biz veririz. Memleket her türlü terakkiyât-ı medeniyyeden mahrûm olduğundan letâfet-i tabî'yyesinden istifâde idilemiyor. İçdiğimiz su evlerimizdeki kuyu sularıdır. Çünkü ma'a't-te'essüf mâ'-ı câriden mahrûmuz. Sîverekin pek kadîm bir şehir olduğu, tam kasabanın vasatında ve şehirde hâkim bir mevki'de bulunan cesîm kal'asıyla kal'anın altındaki eski hamâmdan anlaşılır.

Bu kal'a gâyet büyük ve etrâfı kaldırım taşlarıyla muhâtdır. Mukaddemâ bu taşların üstüne teneke kaplanmış olduğunu ihtiyârlarımız rivâyet ediyorlar. Kırk sene kadar evvel kal'a etrâfında vâkî olan haf-

1 Fotoğraf derginin 8. sayfasında yer almaktadır.

2 Metinde "kalbinden" şeklinde yazıldıysa da doğrusu "kâbilinden" olmalıdır.

riyât esnâsında mükemmel bir hamâm zuhûr itdi ki elân işlemektedir. Bu hamâm suyunun kal'adan geldiği mervîdir.

Siverekde on kadar câmi' ve mescid iki kilisâ ve bir de Yahûdî sinagogu vardır. Câmi'-i kebirin minâresi üzerinde görülen istavrozdan mukaddemâ kilisâ olduğu anlaşılıyor.

Dört, beş tane kadar da medresemiz vardır. Bundan mâ'adâ her câmi'de on, on beş tane kadar sıbyân mektebi vardır. Fakat câmi', medrese ve mekteblerimiz şâyân-ı terahhum bir hâldedir.

Bunlar şâyân-ı hayret derecede vakıflara mâlikdirler. Mezkûr mekteplerde ma'lûm olan usûl-i kadîme üzere icrâ-yı tedrîsât idiliyor.

Meşrûtiyet ibtidâsında şehrimiz sancağa ve mevcûd olan rüşdiyye mektebi de beş senelik i'dâdiye tebdîl olundu ise de matlûb ve muntazar olan intizâm ve terakkî meşhûd olmamaktadır. Zikr idilen sıbyân mekteplerinden başka ibtidâ'î denilen üç, dört mektebde de 'ayn tarz-ı sakîm ve elîmde evlâd-ı vatana ders verilmektedir.

Şakirdler 'ayn zamânda mektebin hademesidirler. Süpürmek, temizlemek onların vazîfe-i asliyelerini teşkil ediyor. Mekteb için testi, bardak ve levâzım-ı sâire küçük yavruların i'ânelerine müftekirdir. Mu'allimlik, mubassırlık, bevâblık vazîfesi hep yüz elli gurûşlu bir hocaya mevdû'dur. Etrâfdaki köyle-rimizle, Çermik, Virânşehir nâm kazâlarımız daha acınacak bir hâldedir. Köylü evlâdını şehirlere gönderüb okudamıyor.

Ahâlînin ma'ârif ihtiyacı nisbetinde hâşişi de vardır. Bir hayır-hâh delâlet iderse bu muhîtin parlak zekâları öyle cehâlet içinde mahvolmaz.

Şimdiye kadar kasabada i'dâdî mektebi, inâs rüşdiyyesi, hükûmet konağı ve kışlalar inşâsı için ahâlînin verdiği i'ânât ve yaptıkları hîdemât buna delildir.

Yalnız noksân¹ olan teşvîk ve delâletdir.

İşte (Hêvî) ahâlîde böyle şeylerin yapılacağı hakkında ümîdler uyandırıyor. Fî'l-vâki' bu işlerin hepsini şimdi (Hêvî)den beklemek haksızlık olur. Lakin büyüklerimizi olsun bunları yapmağa sevk idebilirse en büyük hîdmeti itmiş olur.

Kürdîstândaki 'aşiretlerin işgâl ettiği mevki'-i mühim sebebiyle Siverekdeki 'aşiretlerden bahs etmek her hâlde mûcib-i fâ'idedir zannındayım, muntazam bir ma'lûmât verebilmek için bir sıra ta'kîbi daha münâsibdir.

Binâ'en-'aleyh bendeniz de burada sırasıyla [Terkân, Karakeçili, Millî, İzol, Kejân, Şeyhân] 'aşiretlerine dâ'ir izâhât vereceğim.

Terkân: Çiyay Reş (Karacadağ)da ikâmet itmekte olan bu 'aşiret beş yüz hânedan 'ibâret olub ber-vech-i âtî karyeleri işgâl itmektedirler.

1- Qorebax [Kara Bağçe] karyesidir. Bu kelime

sırf bir Kürdce isimdir (Qore) kaba -ta'bîr-i mahal-liyece- kalın kaburgalı demektir. (Bax) kelimesi ise Kürdce bir kelimedir ki², vaktiyle bu karyenin bağ ve bağçelerinin derece-i nihâyede mahsûldâr ve çok olmasından münba'is bir isimdir, o bağlar şimdi bâkî değil ise de enkâzları mevcûddur.

Bu karye seksan kadar hâneyi hâvîdir ki burada başlıca [Amerakan, Qil Nefelyan] "Azı dişleri büyük demektir", Omerekân, Qutoyan "kısa boylu demektir" nâm 'âileler tarafından işgâl idilmektedir.

Qaynaq (Hân, Konak) bu karye otuz sene kadar evvel Diyârbekire giden yol üzerinde Siverekli tara-rafından inşâ idilen bir hânın büyümesiyle meydâna gelmiştir. Gelüb geçen yolculara erzâk, yiyecek verir.

Bunun ahâlîsi bir sâ'at kadar ötedeki "Gulance" nâm köyü terk iderek bu köye taşınmışlardır. "Gulan" mayıs ayı demektir. Bu karyenin suyu iyi ve çok olduğundan, mayıs ayında gâyet dilfirib bir manzara hâlini kesb ider; kış bile bu manzarasını pek az gâ'ib ittiğinden bu nâm ile tesmiyeye sezâ görülmüştür. Bu sûretle vücûd bulan Qaynaq elli kadar hâneyi hâvî, havâsı ısıtmalıdır.

Ëmenî (Emenî) bu köy (Çiyay Reş)in şark cihetine müsâdif olub ortasından geçen bir ırmak burayı ihyâ itmekte olub yetmiş kadar hâneyi hâvîdir. (Ëmenî) bizimkiler demektir.

Ermeni (Ermelü) isminden sâbıkan Ermenilerle meskûn olduğu zann olunuyor. Bundan üç sene mukaddem bir köylü kendisi için bir ev yapmakla uğraşırken gâyet güzel ve rengârenk taşlarla menkûş, oldukça büyük, eski bir binâ zuhûr itmiştir. Bu evin kaptısı iki kanatlı ve taşdan ma'mûl olub "mîl" üzerinde hareket ider. Bir köşesinde de iki buçuk metre uzunluğunda eski bir mezâr çıkmıştır. Burayı ziyâret 'âcizlerine nasîb oldu. Dîvârın üzerinde birtakım yazılar vardır ki bildiğim harflerden hiç birisine benzetemedim. Bu karyede kırk kadar hâne oturmaktadır.

Kêmo (Kamışlı); ma'nası eksik çamâşûr yıkanan demektir. Bu karyede otuz kadar hâne vardır.

Yukarıdan beri saydığım köyler -ki başlıca 'aşiret köyleridir- 'umûmiyetle bir iki ağa müstesnâ tutulduğu hâlde Kürdceden mâ'adâ hiç bir lisân bilmezler. Takdîm ittiğim fotoğrafdaki Mehmed Ağa Terkân 'aşiretinin en büyük ağasıdır.

Yukarıda yazdıklarımın anlaşılır ki köylerin ekserîsinin ismi ya büsbütün yâhûd kısmen değişmiştir. Bunları da Kürdce bilmeyen me'mûrîn kendilerine suhûlet olmak üzere birer sûretle kalb ve tahvîl itmiş olsalar gerekdir. Her zamân hükûmetle 'alâkadâr olan köylü de hükûmetin verdiği bu isimleri isti'mâle mecbûr olarak bi't-tabî' mürûr-ı zamânla aslını unutmışlardır.

Bu def'alık bu kadar yazıyorum; makbûle geçerse bütün 'aşiretlerin ahvâl ve 'âdâtından bahs iderim.

Terkân 'Aşireti Mensûbundan

Cindo

1 Metinde "noksâl" şeklinde yazıldıysa da doğrusu "noksân" olmalıdır.

2 Ma'mâfih Türkler ve 'Acemler bu kelimeyi ahz itmişlerdir [Bu dipnot metnin orijinaline aittir.]

rojat aksoy, barbülün taş bülbülleri'nde köyleri ve mimarileriyle êzîdileri yansıtıyor...

TAŞLARIN DİLİNDEN BERXÊN TAUSİMELEK*

Röportaj: NALAN TEMELTAŞ

Taşla kurulan ilişkinin politik anlamlarının olduğu topraklardayız. Acının akşamlarının geceye aktığı, suların bir türlü durulmadığı coğrafyada. Vicdan, hayatı savunmaya devam edecek kuşkusuz. Kederle dolu olan tarihin güçlü, yiğit stranlarına kulak verecek. Artık tanıyız halkların dramına çünkü. Gerçeği her koşulda söylemenin sorumluluğuyla. Silinmeye yüz tutmuş geçmiş geleceğe aktarmanın tanıyız. Taşı eline alıp itirazını dillendiren çocukların tanıyız. Onlar ki ateşin ve güneşin çocuklarıdır. Rüzgâra, derelerin fısıltısına, dağların doruklarına emanet ettik onları. Sözcüklerimiz andımızdır. Dicle kenarındaki sigara içimlerine, Kürdün trajedisine, adlarını melekler hisasına yazdıran halklara andımızdır. Telaşa yer yok. Kötülüğün vahasında gezinenler telaşa düşsün. Diz çökecekler nasılsa bir gün. Derler ki, bu topraklarda taşlar ısınırken de soğurken de

ölür yaşlılar. Derler ki, hem taşların hem taşı eline alan çocuğun belirsiz ceplerinde hayata dair anlatacak derin hikâyeler bulunur. Amed surlarında taşları dinlemeyi bilirseniz; konuşmaya, dile, sözcüğe gerek kalmaz. Hangi cümleyi kursak eksik kalacak. Dil suskunsa hele, aklın hatırladığı yetersizse. Hangi bulutla ağlasak yetmeyecek. Sadece taşlar anlatır size, gerçeğin tozlu sayfalarına bir bir dokunarak. Tarihin ağzında biriken zehrin, kat kat adaletsizliğin, yüzleşmenin cümlelerinde arıyorsanız gerçeği.

Rojat Aksoy böyle yapmış, dinlemiş taşları. Duyduklarını, mesleki bilgisiyle harmanlamış. Yüksek lisans tezi konusu olarak Êzîdiler'i ve köylerini çalışan Aksoy, akedemianın soğuk dilini edebiyatla buluşturmaya amaç edinmiş. Mimarlar Odası yayını olan Barbülün Taş Bülbülleri adını verdiği çalışmasını ve merak ettiklerimizi Rojat Aksoy'a sorduk...

Niçin Êzîdiler? Bu çalışmanın orijinalitesi ne?

Akademiada 'Yezidi' diye geçer. Ancak onlar kendilerini Êzîdi diye adlandırdıkları için biz de bu ismi tercih ediyoruz. Êzîdiler güncel bir konuydu. Araştırılmaya ihtiyacı vardı. Bir çok kaynak taramış olmama ve 35 köy gezme rağmen ortaklaşmayan, kendilerinin dahi kullanmadığı çoğu şeyle karşılaştım. Yüksek lisans yapıyordum. Farklı bir şey olsun istiyordum. Êzîdilik çok bilinmiyordu. Bölgede herkes için "şeytana tapanlar"dı Êzîdiler. Çalışmaya Diyarbakır'da başladım. Köyleri de merak ederim. Böyle olunca, hem köyler hem mimari hem de Êzîdileri içine alan bir araştırmaya başladım. Bende tamamlanmışlık duygusu oluşturdu. Çünkü okuduklarım ve duyduklarımдан öğrendiğim kadarıyla, Êzîdiler zamanında çok acı çekmiş, 72 kıyımdan geçmiş bir halk. Merakım bu nedenle sadece bilimsel değildi. Duygusal yanı da çok beslenmişti. Êzîdiler potansiyel suçlu olarak algılanıyor aslında. Birincisi, etnik ola-

rak Kürt olduklarından. İkincisi, dini olarak ötekileştirilmişler. Bu da onları başka bir boyuta aktarmış. Kendileri de kapalı. Kapalılıktan ziyade, o kadar baskıya maruz kalmışlar ki hepsi birbirine söz vermiş gibi, kendileri hakkında konuşmuyor, yaşadıklarını tam anlatmıyorlar. Çekinceleri var. Yanlış anlaşılıyor, gazetelerde farklı yansıtılıyor diye konuşmak istemiyorlar.

Sadece mimari değil, köy yaşantıları ve evlerle de ilgilendiğim çalışmaya *Barbülün Taş Bülbülleri* adını verdim. Barbül, tavus kuşunun kuyruğundaki renkli gözlere verilen addır. Ben daha çok yapı okuması yaptığımdan, hissettiklerimi, evlerin taş olmasından hareketle, taşın bülbül gibi şakıması metaforuyla ifade ettim.

Êzîdiler de çalışmanızda da gördüğümüz 'Güneş basamaklar' nasıl bir anlam taşıyor?

Öncelikle ortaklaşmış bilgiye ulaşmak çok zor.

* Melekê Taus'un Kuzuları.

Gerek taradığım kaynaklar gerek yaptığım görüşmelerde tam olarak budur diyemiyorum. Sadece mantık yürütüyorum. Zaten çalışmaya bakarsanız taşların karşısında hissettiklerimi yazdım. Anlatılmamış yaşanmışlıkların taşlarda gizlenmiş olduğunu düşünüyorum. Basamaklara bakarsak güneşe doğru uzandığını görürüz. Kimileri günde üç, kimileri de iki defa güneşe dönüp, Qewl dedikleri dualarla ibadetlerinin bir kısmını gerçekleştiriyorlar. Bu da güneşin onlar açısından kutsallığını gösterir. Basamaklar ise güneşe uzanmışlık hissi doğuruyor.

Ateşle hukuku olan bir halkın tandırlarının mimari yapısı dikkat çekici. Neden yukarda?

Tandırlar önceleri yere gömülü şekilde. Batman'da Yolveren köyünde (Çinerya) rastladığım tandır gömülü şekildeydi. Yıkılmıştı. Ama sanırım coğrafi konumdan da kaynaklıdır. Kayalık olduğundan gömülü olabilir. Aslında ilk başlarda şikeftlerde yaşamışlar. Biraz doğanın oluşumu artı biraz insan eliyle olduğundan tam olarak mağara diyemeyeceğim şikeftlere. Büyükçe bir şikeftten bahsederseniz; girdiğinizde yaşamın kurgulandığını görürsünüz. Antre gibi bir alan ve ev içi yerleşimleri hissedebiliyorsunuz. Evet, hem doğal oluşum hem insan kurgusu olduğundan mağara diyemeyiz. İnsanların şikeftlerden çıkıp, daha yükseğe, bir odalık dahi olsa ev inşa etmiş olmaları, topraktan uzaklaşmış olduklarını gösterir. Yerdeki tandırlar yukarıya çıkmış olabilir. Kümbete benzer. Ateş zaten kutsal Kürtler açısından. Hem yıkıcı hem de yapıcıdır. Sadece ekmek değil kuzu filan da yapılır tandırda. Tandır başlangıçtır. Yeniden doğuş, küllerden yeniden doğuş. Kamusal bir alandır da bana göre. Ekmek pişirirken komşularla birlikte olunur, kız alıp vermeye varan sohbetler olur. Park, çeşme başı gibi. Köylerdeki çeşme başı sohbeti tandır başındada gerçekleşir. Tandır konusu bile başlı başına çalışma alanıdır. Kamusal alanın yeniden yapılandırılmasında yapıcı bir çalışma sayılabilir. Tandır, avlu büyükse içine, değilse dışına konur. Mesela Midyat'ın köyleri dağlık kademeli arazi olduğundan, bir evin damı ötekinin avlusu. Merdiven gibi biri diğeriyle temas halinde. Tandırları da ortak. Ortak tandır kullanıp sosyalleşiyorlar.

Êzîdilerin ev mimarisinde kast sistemi var mıdır?

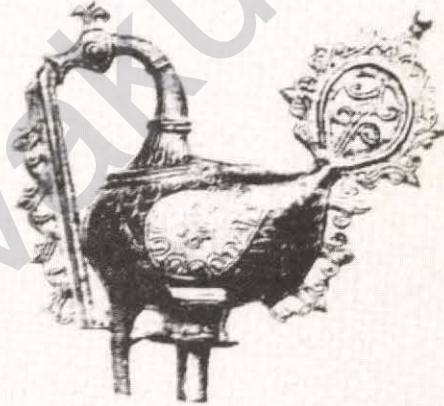
Çalışmaya başlarken kaymakamlığa uğrayıp köyleri gezeceğimi, böyle bir çalışma yapacağımın

bilgisini verdim. Köylerde güvenliğimizi sağlayamayacakları bildirildi. Buna rağmen gittiğimde çoğu köyde harabeye dönüşen yıkıntılarla karşılaştım. Hüzünlendim. Yapılarda ve görüşmelerde hissettiğim kadarıyla, 'zengin' sayabileceğimiz yapıların din hiyerarşisinde üstlerde olana ait olduğu, daha küçük yapıların ise daha "alttakilere" ait olduğu yönünde. Kuvvetli ihtimal, kast sisteminin olduğu. Sosyal sınıflar avlulara bakılınca bile belli olur. Bazıları daha büyüktür, bazıları küçük. Bunu sadece dini hiyerarşi

BARBÜLÜN TAŞ BÜLBÜLLERİ

êzîdilik • yaşam • mimari

Rojat Aksoy

KİTAP TANITIMI VE SÖYLEŞİ

Tarih : 17 Nisan 2013
Yer : Mimarlar Odası
Diyarbakır Şubesi
Saat : 18:00

Ekinciler Cad. Kalendar Plaza No:5/10 Yenisehir/DIYARBAKIR

değil, ekonomik kast olarak da düşünebiliriz. Daha çok toprağı olan daha büyük avlulu eve sahip olur. Eşit bir ilişki yaygın değil. Taş işlemlerinde de bu farkediliyor. İşlemleri olan evler dini hiyerarşide daha yükseklerin diye yorumlayabiliriz. Şeyhler ve müritlerin ayırır evleri.

Ev-Türbe ya da Basamak-Kuyu ikililerinin bir anlamı olabilir mi?

Ölüm ve yaşam Êzîdiler için içiçe. O nedenle ra-

Rojat Aksoy kimdir?

Kızıltepe doğumlu, ilkokulu Kızıltepe'de, ortaokulu ve liseyi Diyarbakır'da tamamladı. Lisans mimarlık eğitimini Dicle Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde, yüksek lisansını Yıldız Teknik Üniversitesi mimarlık tarihi bölümünde yaptı. Şu anda Mardin Artuklu Üniversitesi'nde mimarlık alanında doktora yapmaktadır.

hatlıkla bir türbe bir evle yanyana olabiliyor. Her evin su ihtiyacı kendilerine ait kuyudan karşılanıyor.

Peki basamakla güneşe, kuyu ile suya yaklaşmış olabilirler; bir başka deyişle, ateşle suyun birlikteliği desek...

Mümkün olabilir, ancak okumalarımda buna dair veri edinemedim. Tabii ki bunların yanyana olması ve genelde her evde bulunması, bu ihtimali düşündürüyor. Türbenin evin hemen yanında olması kaybettiklerine yakın olma isteğinden olabilir. Ayrıca rastladıklarım arasında misal Almanya'da vefat eden bir gencin mezarı da vardı. Çalışmada yer alan, üzerinde

Midyat Yazidi Oyuklu (Taka) köyünde ocağı sünen bir evin tandırı

güneş sembolü olan ve taşında "Berxe Melekê Tavus" ("Melekê Tavusun Kuzusu") yazan mezar. Yani vefat dünyanın neresinde gerçekleşirse gerçekleşsin kendi topraklarına defnetmeye özen gösteriyorlar. Hem Laleş Tapınağının mimari yapısı yansıyor, kümbet şeklinde türbeler. Hem kadının hayatı başlatması, doğurganlığını da anımsatır.

Êzîdilikte ölüm ve yaşam bir arada. Reenkarnasyona inanıyorlar. Ölüm korkutucu değil. Köylerde mezarlar genellikle yaşam alanlarından uzaktadır. İlk kez Êzîdi köyünde ev ve türbenin yanyana olduğunu gördüm. Bir de dini hiyerarşiyi de gösteriyor. O bir şeyhin eviydi. Evden uzaklaşan ruhun eve yakın durması. Beden burada olunca ruh da yalnız kalmaz sanki. Onlar için cehennem yok zaten. Kaynaklardan öğrendiğimiz kadarıyla, Melekê Tavus yedi bin yıl boyunca ağlamış, cehennem ateşini söndürmüş. Reenkarnasyon olduğundan, cennet cehennem yok, bir yolculuk yapıyor sadece.

Melekê Tavus figürüne her evde rastlanıyor mu?

Her evde Melekê Tavusa rastlıyorsunuz. Çocukların çizimlerinde, kadınların duvara astıkları işlemlerde ya da fotoğraflarda. Allahın tek yaratıcı olduğuna inanıyorlar. Melekê Tavus ise onun dünyadaki temsilcisi. O halde Melekê Tavus ile pragmatik bir ilişkiden bahsedebiliriz. İnançlarına göre, insanoğlunun idaresi Melekê Tavusa bırakılmış. Ayrıca, mesela Laleş Tapınağından getirilmiş zeytin dalları da onları koruduğuna inanılarak, boncuklarla süslenecek kapı girişlerine asılabiliyor.

Êzîdilerin ibadetlerini nasıl yaptıklarına ilişkin de avludan bahsetmek gerekebilir.

Zaten evler tek oda ya da iki odadan oluştuğu için diğer pratikleri avluda yapıyorlar. Çamaşır yıkama, ekme yapma gibi pratikler. Kış olduğu zaman avluyu kullanamıyorlar. İbadet anlamında kullandıkları özel bir mekân yok. Genelde mezarlık ya da gidebilirlerse Laleş Tapınağı. Günler açısından kesin bir şey söylemek doğru değil. Bazısı için Cuma, bazısı için perşembe ibadet günüdür.

Yazılı Êzîdi duaları var mı?

Elbette var. Güneşe dönerek okudukları dualarda güncellenmiş hal mevcut. Daha önce bahsettiğim gibi, Kurmanci lehçesinde Qewl diyorlar. Kürtçe dua ediyorlar. Çektiğimiz fotoğraflarda görmüşsünüzdür, niş denilen oyuklarda zaman

zaman mum yakarak ibadetlerini gerçekleştiriyorlar. Irak'taki Laleş Tapınağına ise müslümanlıktaki Hac ziyaretine benzeyen ziyaretler gerçekleştiriyorlar. Çocuklarını vaftiz ediyorlar. Êzîdiler buna *mor kırm* diyorlar. Bir yanıyla Müslümanlıkla, diğer yanıyla Hıristiyanlıkla benzer durumlar söz konusu.

Korunma altına alınmış bir mimariden bahsetmek mümkün mü? İlgili makamların Êzîdilere gerek mimari ve gerekse sosyal açıdan destekleri var mı? Ya da yapılması gerekenler neler?

Çalışmayı yaptığım köylerden birinin, mimari olarak korunması açısından müze haline getirilmesi en büyük hayallerimden. Köy benim açımdan önemli, geçmişe takılıp kalmak değil elbette. Geçmiş bugünü açıklamak üzere değerlendirmekten bahsediyorum. Ayrıca bugün beş odalı evlere sığan yaşamımızın geçmişte ve hala köylerde tek odalı evlerde yaşanabilirliğine dikkat çekmek isterim. Bugünün yabancılaşmış toplumunda köyü önemsiyorum. Hem köy olgusu açısından hem de Êzîdilerin kaybolmaya yüz tutmuş tarihlerini güne taşımanın yöntemi olarak müze hayalim var. Bu konuda, 'sivil toplumun' ve ilgili makamların duyarlı hale getirilmesinde fayda var. Henüz girişimlerim sonuç alamadı ama vazgeçmeyeceğim.

Amaçlanan sonuca ulaşıldı mı? Tematik mimari açısından Mimarlar Odası'nda yankısı ne oldu? Mi-

marların mesleki gelişimlerinde ne tür etki yaratması bekleniyor?

Bu çalışmaya 2008'de başladım, 2013'te yayınlandı. Beş yıllık bir emek. Çoğu fotoğraf ya da kayıtları kamuyla paylaşmadım. Onları 'malzeme' olarak görmemek gerektiği düşüncesindeyim. Çoğunlukla yapılan çalışmalarda nesneleştirilen yaşamlara bakınca daha ilkeli davranmaya çalıştım. Türbenin mesela arkeologlar açısından incelenmesini ya da restorasyonunu isterim. Ama korkuyorum da, zarar verebilirler çünkü. Orada yaşanmışlık var, duygular var, zarar vermemek lazım.

Mimarlar, çoğunlukla akıllı telefonlarını kullanarak internet dünyasına hakimler! Yazılı materyallerle ilgilenmiyorlar. Bilimsel akademik kaygılardan çok ekonomik kaygı ön planda. Oysa bu coğrafyanın daha çok bilimsel araştırmaya ihtiyacı var. Zaten mimarlık, sadece proje ya da teknik bir alan değildir bana göre. İçinde sosyoloji, tarih, arkeoloji gibi birçok disiplini barındırır. Çünkü mimarlık toplumsaldır. Bir yapı sadece taş yığını değildir.

Çalışmaya dair daha fazla yapıcı eleştiri beklerdim. Elbette eksikleri vardır çalışmanın. Bu bir başlangıç. İlgî az olunca etki alanı da sınırlı oluyor. Bununla birlikte, kendi üniversitemin (Dicle Üniversitesi) kütüphanesinde çalışmamın raflarda olması beni çok heyecanlandırdı, daha çok yüreklendirdi. ☀

BIZA ÎŞTIRINE

Arêkerdax: ALÎ AYDÎN ÇÎÇEK

Waxtêde beno nêbeno zu biza îştirine bena, di tenî kî domanê xo benê. Namê zu Çîça namê zu Pîpa. Na bize ana kena zere, Çîçe bi Pîpe ra teme kena vana:

– Dîke ez son çeron, sit kuno gonanê mi ez ke amone sima xo rê çîçik bilê, pîzê sima beno mird. Çêverê xo kilît kerê ra-mekerê.

Vanê:

– Tamam.

Tabî na teknena sona çerena. Roze henî, di rozî henî rozê hes naye taqîp keno qayt beno ke na sono çerena yena kuna naza, kuna qule xo. Dima taqîp keno sono. Sono zeke a teknena sono no sono verende rey gos nano ro ser ke vana “Çîça mi, Pîpa mi sit kuto gonanê mi çêver rakerê xo rê çîçik bilê.” Tabî ê çêver kenê ra hurdmînû pîya sonê çîçikê xo lenê, pîzê xo kenê mird, tey kay kenê. A kî tene mexel bena, ora tepîya urzena ra onca sona çerena. Sona çerena hes nîne keno xo çim ra. Keno xo çim ra rozê tekneno yeno verê çêver de jêdaye vano:

– Çîça mi, Pîpa mi sit kuto gonû çêver rake xo rê sit bilê.

Çîçe waxto ke yena çêver rako Pîpe vana:

– Na maya ma nîya! Vengê maya ma degîşîk o.

Çîçe vana:

– Nê, maya ma wa.

Pîpe vana:

– Nê!

Onca vano, Pîpe vana:

– Qaytê vengê naye degîşîk o. Na maya ma nîya.

Hem kî maya ma îştirê xo estê. Îştirê to çîn ê.

Uza ra darik cêno keno qilaşê çêverî vano:

– Ha qaytê îştirê min o.

Pîpe çêver kena ra. Kena ra qayt bena ke hes o remenê kunê lozina çeyî. Tabî no sono hurdmînê cêno weno, gilotneno ro. Bize yena ke Çîçe bi Pîpe ra çîn ê. Çîn ê, kam werdî, kam berdî xebra xo çîn a. Nêzana. Fetelîna nêvîna. A roze kî, roza bînî kî. Roza îmamû her kes germa îmamû nara ser. Na sono pismela xo kena pirre wele teknena sere lozinû. Bena tene erzena yê awreşî. Awreş cêro zirçeno vano:

– Ti çira wele erzena wertê germîya mi?

A kî vana:

– Ti ça Çîça mi Pîpa mi werda?

Vano:

– Wule mi ne Çîça to werda ne Pîpa to werda.

Tene kî bena erzena yê vergî. Vergî kî vano:

– Ti ça wele erzena germîya mi?

Vana:

– Ma ti ça Çîçe mi Pîpe mi ra werda?

Verg vano:

– Wule mi ne Çîça to werda ne kî Pîpa to werda.

Sono tene kî erzena yê hesî. Hes cêr ra zirçeno

vano:

– To ça wele erzena germîya mi?

Vana:

– Ma ti ça Çîça mi Pîpa mi ra werda?

Hes vana:

– Mi Çîça to kî werde, Pîpa to kî werde.

Vana:

– Pekî henî yo?

Vano:

– Henî yo.

Vana:

– Tamam.

Venga cîranû danê, cîranû anê kenê top vana:

– Hal-hêkat nîya. Çîça mi Pîpa mi ra hesî werdê.

Nîşenê ro qesey kenê. Roza bayramî -yanî germîye de- nê cun de danê pera. Kamî ke kam yenmîş kerd. Tabî hes sono didananê xo keno tuj, bize kî sono îştiranê xo kena kemerû ra kena tuj. Nîya cun de erzîne zubîn. Hes nata erzîno ci, bota erzîno ci se keno nîşkîno. Hama bize zeke îştirê xo dana verê ra verê çîr kena Çîçe bi Pîpe ra perenê uza. Perenê uza tabî hes ewk qebul keno vereno ra sono. Çîçe bi Pîpe ra yenê lewê maya xo, maye Çîça xo Pîpa xo cêno tekne-na sona çê.¹ ❁

1 Na sanike dewa Bulmuşe ya Erzînganî ra Alîyê Çaxilî [Mehmet Arslan] tarîxê 15.06.2013 de mi rê vate.

BU PENCEREDEN GİR İÇERİ...

GÜLŞAH İMREK

Kelimelerin herkes için ortak bir anlam taşıdığı bir ülkede yaşamak istiyoruz biz kadınlar. En basit haliyle "Barış" deyince herkesin aklına ne geliyorsa, biz o "barış"ı istiyoruz. "Çözüm"se, buna giden yolun tek bir yerden geçtiği bir çözüm... Bir taraf için silah bırakmak neye karar vermekse, diğer taraf için de o kararı anlamak, sindirmek ve tanımak olmalı.

Önceden söylemek gerekir belki... Bu yazı sadece bir kitap tanıtımı yapmayı amaçlamıyor. İçinde bulunduğumuz -yıllardır atlanması gereken- o toplumsal eşğin, siyasetin başka türlü seyrettiği çözüm, müzakere, barış kelimelerinin çokça geçtiği bir süreçteyiz. Barışın öyle ya da böyle gelmesi gerektiği noktasında hemfikiriz elbette. Peki barış neden gerekli, kimin için, nasıl? Bu soruya aynı cevabı verebiliyor muyuz? Belki de bu soruya verilen yanıtların başka başka olması süreci bu kadar sancılı hale getiren.

Böylesi bir dönemde en çok ihtiyaç duyduğumuz şeyi düşündürmesi yönüyle önemli bir çalışma Handan Çağlayan'ın "Kürt Kadınların Penceresinden"¹ başlıklı derlemesi. Her ne kadar "Türk" kadınların bu pencereden elini uzatması toplumu huzura erdirecek olsa da, biz kadınlara önemli bir görev düşüyor. O da her şeyden önce tarihsel süreci, politikanın ardında yatan gerçekliği tüm öğrenmişliklerimizden arındırarak anlamaya çalışmak...

Nedir o gerçeklik?

Handan Çağlayan öncelikle "Annelerin Acısı Üzerinden Barış" başlıklı yazısıyla çok bildiğimiz "anaların gözyaşı akmasını" temasının örttüğü sırdelerini aralıyor. Herkesin hemfikir olduğu bu söz öbeğine çok basit bir soru ile yaklaşmak bile ayrımların çizgisini netleştiriyor aslında: annelerin gözya-

şı neden akıyor? "Geri kalmışlık, terör, cehalet, dış güçler..." Bir ulusun kendini var etme çabası ve bunun içinde Kürt kadının varolma mücadelesi yıllarca resmi kimlik politikaları ve söylemlerle bu şekilde tanımlandı. Ancak bugün gelinen nokta bu tanımların hepsini boşa düşürüyor. 1990'lar boyunca bugün ülkenin ekonomik, toplumsal, politik şekillenişinde etkisi yadsınamayacak köy boşaltmaları görmezden gelinebilir mi? Bunun yarattığı göç, göç edilen yerdeki alt-orta sınıflar üzerinde nasıl bir etki yarattığı, "bataklığı kurutma" adı altında bölge halkına çektirilenlerin somut tahlili yapılmadan, sadece "anaların

1 Kürt Kadınların Penceresinden- Resmî Kimlik Politikaları, Milliyetçilik, Barış Mücadelesi, Handan Çağlayan, İletişim Yayınları

gözyaşı akmasını” demek, politik bir körlük olmakla kalmıyor, aynı zamanda çözüme cinsiyet perspektifinden bakmıyor olmakla ilgili bir mesele. Evet tam da böyle.

Yazarın kitapta değindiği önemli bir nokta da şu ki; “Resmî rakamlarla 40 bin can kaybının yaşandığı çatışmalarda her kadın eşini, evladını kaybetti. Bu olgu gözardı edilemez. Ancak kadınlar ‘birinin eşi ya da annesi’ olduğu için savaşın bitmesini isteyen ve hep ‘geride kalan’ pozisyonuna yerleştirildiği için Türkiye’de yaşayan tüm kadınların ortak bir muhalefet oluşturamadığı bir dönem geride kaldı.”

Önce Kürt sonra kadın

“Kürt kadınlar kadın olduklarını Kürt olmalarından kaynaklı özgül koşullarda deneyimlerken, Kürtlüklerini de kadın olarak deneyimlediler.”

Çağlayan’ın geçmiş yazılarında da yer alan bu içiçe geçmiş gibi görünen, ayırt edici ifade somut gerçekliği yansıtması yönüyle önemli. Ulusal bir hak eşitliği talebinin ortaya çıkardığı özgün kadın hareketi, YKD (Yurtsever Kadınlar Derneği)’nin kurulduğu dönemde aralarında erkek üyeler de bulundururken 2000’li yıllara gelindiğinde sorunun çözümün aynı zamanda cinsler arası bir eşitliği de beraberinde getirmesi gerektiğini, bunun aynı zamanda ataerkiye karşı açılmış bir savaş olduğunu da kendi örgütlenmeleri ile gösteriyor. Nitekim DÖKH (Demokratik Özgür Kadın Hareketi) bunun somut ifadesi. Aynı zamanda feminizmin ifade özgürlüğünün sınırlarını oluşturduğunu da tartışmaya açan kitap, Türkiyeli feministlerin kadın hareketinin merkezine kendisini

koymasından kaynaklı olarak Kürt kadın hareketinin ve feminist hareketin bileşenleriyle ortak yürütüğü çalışmalarda dahi bir sınırlama ile karşı karşıya olduğundan da söz ediyor. Ancak elbette ki bunun için 2000’li yıllara gelinmesi gerekmiyordu.

Sonuç olarak ulusal hak eşitliği talep eden bu kadınlar, egemenlerin diliyle “kadın haliyle” politik özne olma savaşı verirken somut koşullar açısından esas olarak gayriresmî bir kimlik politikasıyla karşı karşıya kalması nedeniyle bunca çileyi çekiyor. O nedenle etnik kimliğinden soyutlanmasını beklemek, kadının özgür olma amacını, barışı getirme umudunu bekletmekten öte bir şey olamaz.

Orada bir köy var uzakta...

Kürt sorununu ‘orada bir köy var uzakta, o köy bizim köyümüzdür’ algısıyla tanımlamanın yarattığı saplantıya tarihsel açıdan da önemli veriler sunarak değiniyor yazar. Doğu kadını, Kurban Kadın, Özgür Kadın başlıklı üçleme var bir de... Bölgede yaşayan kadınlar, ya evde koca, aile baskısına maruz kalmış, ya töre kurbanı çocuk gelin olmak zorunda kalmış... Ancak “Kürt kadının” kurbanı olduğu şey bunlarla sınırlı değil. Devletin bölgede izlediği politika, direnen halkı silahla, zorla sindirmeye çalışmak kadınların bardağını taşıyor. Kürt kadın hareketinin Cumhuriyetin kuruluş yıllarından bu yana gelişen süreçte biriktirdikleri çok önemli. “Doğu kadını” tabiri tam da resmî kimlik politikalarının Kürt kadınları görünmez kılmayı amaçlayan, Cumhuriyetin kadınlara vaat ettiklerinden henüz faydalanamamış bir kesimi anlatma niyetinin kendisi oluyor. Gel gelelim ki Kürt

KİTAP KAPAĞINDAN...

Kürt kadınların 1990’lardan beri sürdürdükleri mücadele hem resmî hem de gayri resmî kimlik politikalarına karşı çok katmanlı bir hak ve eşitlik talebine dönüştü. Kürt kadınların siyasal katılımından ve temsilinden yola çıkan Handan Çağlayan, savaşın tahribatının bütün boyutlarıyla sergilenmesi ve gerçek bir barışın inşa edilebilmesi açısından, bu çabanın ne kadar değerli olduğunu gösteriyor.

Milliyetçi kurgu ve projelerde kadınlara yüklenen roller ve görevler de, kadınların politik öznelğini hiçe sayan inkâr ve asimilasyon politikalarının uzantıları. Kürt kadınların yirmi yıllık politik aktivizmi ve hak talepleri, kendilerine yakıştırılan “kurban/cahil Doğulu kadın” imgesine bir cevap, bir itiraz niteliğinde. Haklı tepkilerini duyuran sesleri, duymazdan gelenlerin kulaklarını açacak kadar yüksek çıkmaya başladı son yıllarda...

Kürt kadınların 1990’lardan beri sürdürdükleri mücadele hem resmî hem de gayri resmî kimlik politikalarına karşı çok katmanlı bir hak ve eşitlik talebine dönüştü. Kürt kadınların siyasal katılımından ve temsilinden yola çıkan Handan Çağlayan, savaşın tahribatının bütün boyutlarıyla sergilenmesi ve gerçek bir barışın inşa edilebilmesi açısından, bu çabanın ne kadar değerli olduğunu gösteriyor.

Handan Çağlayan’ın 2006-2011 yılları arasında yaptığı çalışmalara dayanan makaleler, milliyetçilik, resmî kimlik politikaları ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkiyi irdelerken, direnç noktalarımızı ve kördüğümümüzü apaçık ortaya koyuyor.

kadınlar bugün bacağını kırıp evinde oturmuyor. Ak-sine sokaklara çıkıp siyaset yaptıkları için bacakları kırılıyor, Sevahir Bayındır, Ayla Akat gibi... Çağlayan, bugün ulusalcı kesim tarafından çokça savunulan "devlet feminizmi" nin vaat ettiği eşitliğin içindeki boşlukların teşhirini yaparak devam ediyor. Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda kadınların modernliği kanıtlamanın bir aracı olarak kamusal alana çıkma girişimlerinin desteklenmesi, seçme seçilme hakkının evvelden tanınması ancak siyasi özne olmalarına ket vurulması gibi. Nitekim 1935'te kadınların meclisteki oranı yüzde 4.5 iken, 1990'lara gelindiğinde bunun daha da gerisine yüzde 4'e düşmüştü. Hele ki Kürt bir kadınsanız bunun önü daha da keskin bir biçimde kesiliyor. Leyla Zana'nın 1991 Genel Seçimleri'nde Diyarbakır'dan milletvekili seçilmesinin ardından kendi dilinde konuşmak istemesiyle vekilliğinin sona erdirilmesi buna iyi bir örnek. Ya da HADEP'ten BDP'ye kadar Kürt kadın siyasetçilerin defalarca kez cezaya çarptırılması, görevlerinden alınması... Hatta Kürt sorununa hak ihlalleri bağlamında desteğini sunan Avukat Eren Keskin'in defalarca mahkeme karşısına çıkarılması. Kürt hareketinin kendi taban kitlesiyle fazlaca ilgili olan yüzde 40 cinsiyet eşitliği kotası da kadınların politik özne olması yönünde önemli bir adım. DTP'nin program ve tüzüğünde yer alan yüzde 40'luk kota, kadınların siyasal ve toplumsal yaşama katılımlarının önündeki engelleri ortadan kaldırmayı hedefliyor. Şiddetin her türlüşününün partiden ihraç sebebi olacağı, cinsiyet özgürlüğünün kadınların ancak öz iradesi ve örgütlenmesiyle sağlanacağını savunan parti, kadın katılımı açısından bugün meclisteki birçok partinin ilerisinde. Ancak bunun Kürt halkının özgül koşullarıyla doğrudan ilgili olduğunu görmek gerek. Zira baştan beri ifade etmeye çalıştığım, kitapta çokça vurgusu yapılan nesnel gerçeklikler bunu zorunlu kılıyor. Şimdiye gelindiğinde Kürt kadınlar şunu açıkça ifade ediyor, biz bu hareketin en temel dinamiğiyiz, öznesiyiz.

Geriye kalan...

Handan Çağlayan'ın resmi dil ve kimlik politikalarını, milliyetçiliği, cinsiyetçiliği irdelediği, prizmanın farklı bir yönünden de görmemizi sağladığı bu derleme, savunusunu yaptıklarımızın da, yapmadıklarımızın da resmiyetini ortaya koyuyor. Bu yüzden böylesi bir dönemde akil bir kafayla düşünebilmenin, bu pencereden el uzatabilmenin bir aracı olma özelliğini taşıyor. Geriye kalan memleketimizin "batı" sının o pencereden görünenleri görmek hatta onları görünür kılmak için içeri girmesinden geçiyor. ❀

TEBAX

li tebaxa zarokatiya min
kelîjan û bayê jêrî
bi bêhna petîx û şimamoka
li ba dibe

di bin esman û kadizê de
li şêvîna xewnên sayî
li ser erzêlaxeyalan
ber bi bajarî ve
rêwî dibim

tebax pêtîpêtî

dibuhure

li berpala newala.

û dinya ji tûrikê min diherike
dengê pêlan tê ji radioya min

Durmeyz Tek

ŞIVAN YISIF ve BİR HALKI ANLAMAK...

ERCÜMENT AKDENİZ

Güneş yaktıkça yakıyor. Allahtan nem yok da hava hep kuru Varto'da. Nefes almak daha mümkün burarlarda. Ama işte, boşuna demiyor köylüler; bu güneşe elbise dayanmaz diye... Nem yok ya, kumaş boyaları çabucak soluyor böylesi güneş ışığının altında.

Köye uzak sayılmayacak bir merada koyun ve keçileri otlatıyor çobanlar. At sırtındaki kadınlar, günde iki defa süt sağlamak için bu meranın yolunu tutuyorlar...

Mera'da üç sürü var. İlk sürünün başındaki çobanın canı bir hayli sıkkin. Bacaklarının arasında sıkıştırdığı bir keçinin boynunda kurtlara ait olduğu söylenen taze bir yara izi var! Uzun yaşamaz diyorlar, kuduz olmasından da kokuyorlar.

İkinci sürüyü bir çobanla birlikte dört köpek bekliyor. Çoban, köpekleri için "onlar kangaldır" diyor. Neden böyle durgun olduklarını sorunca da "onların işi esas gecedir, gece çalışsınlar yeter" diye yanıtıyor.

Çobanlar ve onlara eşlik eden köyün yaşlılarından bir dede ile birlikte üçüncü sürünün yanındaki ağacın gölgesinde öğle yemeği için toplanıyoruz.

Yaz gazeteci!

Öğle yemeği için balık yapmış köylü kadınlar. Çobanlar daha bir neşeli bu yüzden. Kentten gelmiş olmamı da vesile ederek sohbeti koyulaştırıyorlar. Üçüncü sürünün çobanı Yisif (Yusuf) çok geçmeden sohbetin merkezine oturuyor. Güler yüzlülüğü, içtenliği, çevik ve sempatik tavırlarıyla Yisif, bu meranın maskotu olmayı çoktan başarmış.

Elazığ Palu'dan gelmiş. Palu'nun Sünni Kürtlerinden... Ramazan bayramının bu birinci gününde, merada, koyunlarının başında kutlamaları kabul ediyor. Kendisini kutlayan köylüler ise Kürt Alevileri... Palu'lu bir hemşerisi, "Alevilerin elinden ekmek yenmez" demiş kendisine, bunu anlatıyor ve veryansın ediyor. Alevi köylülere de dokundurmadan edemiyor: "Yav senin evin duverde nasıl Kemal'in fotoğrafı olur? Dersim'de Kürtlere kim ölüm fermani vermiş?"

Elimdeki fotoğraf makinesini görüyor Yisif ve "Sen ne iş yaparsın?" diye soruyor. Evrensel Gazetesini, Hayat Televizyonunu ve yaptığımız işleri anlatıyorum. Çocuklar gibi seviniyor ve geçmişte yaşadığı bir anıyı anlatarak gazetecilik mesleğini sınıyor bir kez daha:

"1990'de beni Elaziz'de gözaltına almışlar. Niye ki? Şivan Perwer dinlemişim! Evimizi basmışlar, beni nazarete almışlar; 10 gün işkencede kalmışım! Tam altı ay cezaevinde kalmışım, her türlü rezilliği çekmişim, sonra da çıkmışım... Niye Şivan Perwer dinlemişim!.. Beni tam hakime çıkaracaklar, baktım ki gazeteci ordadır. O'na demişem ki; 'Sen gerçekleri yazırsen? Eger ki yazırsen, de ki 'Bu adam demiş devlet şerefsizdir!' Aha ayne öyle yaz! Eger ki yazmasan sen gazeteci degilsin..."

'Kürtleri bitiremezler'

Gazeteci, Yısıf'ın dediklerini yazmış mıdır bilmeziz, lakin keskin bakışlarında aynı soruyla beni de sınavdan geçiriyormuş hissini aldım. Duygu ve düşüncelerini gerçekten yazıp yazmayacağımla ilgili bir sınav...

Dağ başında, işinin, yani koyunlarının başında gelişmeleri değerlendiriyor Yısıf, demeçler veriyor:

"Bunlar (Hükümeti kastediyor) istediklerini yap-sınlar, Kürtleri bitiremezler! İster anlaşsınlar isterse anlaşmesinler (görüşme sürecini ima ediyor) Kürtler artık eskisi gibi olmazlar! Rojava'da helk devrim yap-mıştır. Buranın de sonu böyledir. Erdoğan de, devlet de bunu görsün. Bizim Türklerle sorunumuz yoktur, bizim Alevilerle sorunumuz yoktur. Bizi devlet bu hale getirmiştir! Ögle degilse ya nedir?"

Görüşme süreciyle bir normalleşme olup olmadığını soruyorum; "Var tabii olmaz mı?" diyor ve ekliyor: "Eskiden burde çobanlık yapılmaz idi. Gelirlerdi, gerilla kılığına girerlerdi, kadınlara, kızlara tecavüz ederlerdi. Geleni tanımazdın, kimseye anlatemez idin. Aha seni vurur, yanına da bir G-3 verdi mi terö-rist diye televizyonda gösterirdiler. Şimdi öyle degil-dir. Kaç aydır kafamız dahe rahat. Mı go (Biz deriz ki) "barış"! Ama bunlar de (hükümete diyor) aklını artık başına aslinler."

Yısıf 300 koyun ve keçiye bakıyor. Gecesi gündüzü yok, toplam üç ay aralıksız çalışacak. Sonra Elazığ'a dönerek inşaatlarda başlayacak. Bu işin çilesi böyle... Ayda 2500 TL alıyor. O'na göre bu rakam emeğinin kar-

şılığı değil. Hayvan sahiplerine göre ise bu rakam çok yüksek! Çünkü hayvancılık hükümet politikalarıyla bitiriliyor. Yoksa hemen herkes, en az 4000 TL maaşın, çobanların hakkı olduğu konusunda hemfikir.

Yısıf'ı Elazığ'da bekleyen eşi ve üç çocuğu var. Üç ay boyunca, sadece telefonla görüşebiliyorlar. Asıl acı gerçeği sonradan köylülerden öğreniyoruz ki, Yısıf'ın ağabeyi tutulduğu kanserden kurtulamaz. Ortada kalan eşi ve üç çocuğu, töre gereği Yısıf'a verilir. Dağda çobanlık ayrı bir dert, şehirde böylesi bir hayat daha başka bir dert onun için, neylersin?

Yısıf'ın yürek delen stranlarının sihri de bundan olsa gerek...

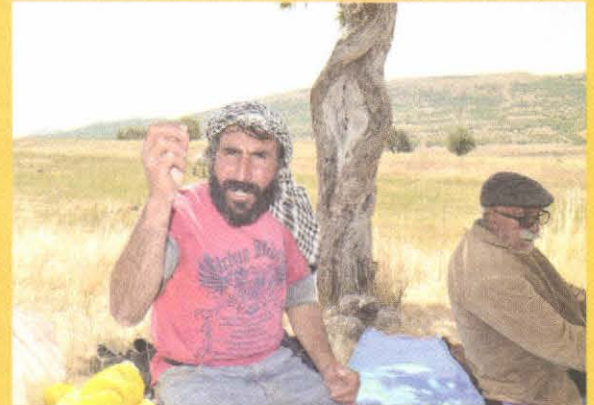
Kurt avı

Kurtlara dış gösterecek köpek zor bulunur der köylüler. Hele de 'kurtboğan' köpekler bulmak daha bir zor. Köpeğin yüregini ölçmek, onu yüreklendirmek ve ne kadar yoldaş olup olamayacağını test etmek gerekir bunun için...

Varto'nun Kürt köylüleri kışın Kurt avına çıkar-larmış. Karlı zeminde izi bulunan kurt koşamazmış. Peşine takılan atlılara gerisin geri bakarak gitmeye çalışır saatler boyu ve bir rivayete göre bir süre sonra da boynu tutulmuş! Yetişen atlılar kafasına vurunca kurt sersemlemiş. Etkisiz hale getirilince ağzı bir tahta parçasıyla bağlanır, atlı, kurdu önüne alarak nihayet köye doğru yol almış.

Köy meydanında hırslanan köpekler ise avlanan kurdu beklemiş. Kurt kaçmasın diye bir ayağına tahta bağlanırmış ve dehşet verici sahneler başlar-mış. Zincirlerinden salınan köpekler kurda saldırır-ken, daha baştan kurdun kokusunu alıp kaçan kö-pekler ise çobana yoldaş olamayacak korkaklarmış!

Teşbihte hata olmaz derler ya; dağ başındaki Kürt çobanın bütün o acılı hayatın onca yüküne kar-şın politikayla bu ölçüde hemhallağı da, kurt avının tuzakları da, kurdun kokusundan bile kaçan köpek refleksleri de (meşrebine göre) herkesin kulağına bir şeyler fısıldıyordu herhalde... ✨

'MAZGAL'

DERİYÊ LI MIROVAHIYÊ TÊ GIRTIN

EMÎNE ÇELEBÎ

Di 24'ê Îlona sala 1996'an de, rojek ji rojên hev-dîtina malbat û hepsiyan de, deh mehkûmên ku ji ber doza PKK'ê di hepsê de bûn bi êrîşeke hovane ya hêzên dewletê hatin qetilkirin û her wisa 23 kes jî di vê êrîşê de bi awakî giran birîndar bibûn û gelekên wan di heman rojê de bi halên xwe yê birîndar raki-ribûn sirgûnê ji bo hepsên din.

Ev êrîşa ku li pişt deriyên hesin hate kirin, her çend di medya kurdan de hate nivîsîn û bû mijara nûçeyan jî tu dezgehên ragihandinê yê li Tirkiyeyê cih neda vê bûyerê bi awakî bikeve rojeva civakê ne-girte rojeva xwe. Yê ku dan jî bi awayê spekulatîf bûyer wekî şerê di navbera îtirafkar û girtiyên siyasî de dan... Gelek kupûrên rojnameyan ku ji wê rojê mane hê belgeyên girîng ên vê dîroka reş û tarî ne ku mirov dikare di dersên zankoyan de wekî mînak ji

bo şagirtên nû nîşan bide. Bi salan medya Tirk ji bo manşetên ku avêtine tu lêborîn nexwest, ev rûreşî-ya xwe paqij nekir. Lê şahidên vê qetlîamê ku li pey derî û mezzelên hesin yê Hepsa Diyarbekirê de bûn, şahidên zindî yê vê qetlîamê bûn û barek wan yê giran hebû ku rastiya bûyera kuştina 10 mehkûmên kurd ji raya giştî û civaka demokratîk re ragihînin.

Li ser bûyerê 'MAZGAL' hat kişandin

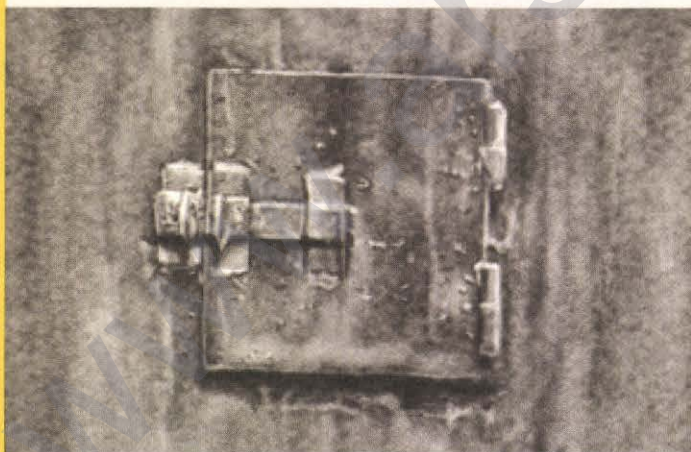
Rojnameger û derhênerê kurd Cemil Oguz li ser vê bûyerê belgefilmekî kişand û rastiyan li pey vê qetlîamê jî devê şahidên zindî û yê nezindî aniye heta îro. Hepsiyên wê demê, malbatên wan, parêzerên wan, bedenên Diyarbekirê, dîwar û derî û mazgalên hepsa Diyarbekirê qala bûyerê dikin... Hemî agahî û belgeyên derbarê vê qetlîamê, di belgefilmê bi navê "Mazgal" yê rojnameger û derhêner Cemil Oguz de cih digirin.

Oguz, ku sîmayek nas yê medya kurd e, ew bi xwe jî wê rojê di qawîşeke din ya Hepsa Diyarbekir de girtiyek bûye û wî bi xwe jî li pişt deriyên hesin yê zindanê şahidî jî vê qetlîamê re kiriye. Wî bêçarebûna zindaniyekî ku li pişt dîwar û deriyên hesin de asê mayî, şahidî li bûyerê kiribû. Ew bûbû şahidê êş û jana giran ya hepsiyan ku di vê qetlîamê de laşê wan hatibû parçekirin. Oguz tenê ne ji vê qetlîamê re, her wî bi salan şahidî ji kesera malbatên dozvanên vê dozê re jî kiriye... Ew malbatên ku li ber dîwarên dadgehên bi salan li edaletê geriyabûn û xwestibûn kujên zarokên wan bê ceza nemînin, bûbûn rêheval ji derhêner û rojnamegerê kurd re. Lê Oguz tu caran ev serpehatiyên xwe ji bir nekir û di dawîya dawî de hemû şahidî û agahiyên derbarê vê dozê de di belgefilmekê de berhev kir.

Deriyê hêviyê Mazgal

Bes deriyek yan jî bi navekî hêviyek biçûk di navbera wî û rêhevalên wî yê ku rastî êrîşê hatine de hebû. Di lîteratûra hepsiyan de ji bo vê deriyê digotin "mazgal". Oguz bi salan mazgala ku her lê dixist û agahî û bersivê jî bo hevalên xwe dixwest ji bir nekir. Piştî bûyerê bi 17 salan, li pey hepsiyan wê demê ketiye. Ji bo wan li gelek

MAZGAL

AFT FİLM

www.aftfilm.com

Derhêner/Director: Cemil Oguz • Senaryo/Screenplay: Cemil Oguz • Vesûkîrîn/Editing: Mehmet Dalmaz, Cemil Oguz
Kamera/Camera: Erbil Qirî, Erhan Yildiz, Ubeydullah Hakan • Yê asayîr/Participants: Mehmet Pehlivan, Yavuz Ekren,
Surreya Tekin, Sergin Tanrikulu • Muzîk/Music: Tara Cift "Rohi Rewan" • Îbêgîz Foto/Chalk Photo: Mehmet Oguz
Dengpêçin/Narrator: Fethullah Örmən, Sedat Kaplan, Cemil Oguz, Maris Rehmanî, Helma Şajîkî Mactî
Ziman/Language: Kurdî • Türkî • Mawo/Time: 49 mînut • 2013

bajarên cuda geriya ye, bi butçeyek kêmbelgefilmek derbarê vê bûyera diltezîn de çêkiriye.

Oguz ku herî zêde ev “mazgal” ji bîr nekiriye. Mazgal karîgeriyek giran li ser temaşevanên film de jî çêdike. Her wî şahidên vê qetlîamê aniye ber perda sînemayê. Dayikên ku di wê roja qetlîamê de hatine dîdariya zarokên xwe yê di hepsê de, girtiyên wê demê û parêzerê doza Qetlîama Hepsa Diyarbekirê ya sala 1996’an di vî belgefilmî de bi berfirehî tînin ziman ku bê wê rojê çî jiyane û di berdewamiya prosesa vê dozê de çî bûyerên din qewimîne.

Her wiha Oguz bi “Mazgal”ê, li ser navê girtiyan, dîwarên hepsê û bedenên Diyarbekirê jî gelek pirs û pirsariyên cuda cuda dike bê ka ev qetlîam ji bo çî hate kirin û bê qatîlên ku ev qetlîam organîze kirine çî mifa ji vê qetlîamê stendine. “Mazgal”a ku şahidî ji vê qetlîamê re kiriye û bes hêviyek, ronahiyek di navbera hepsiyên bêçare de mabû, însanetî û wijdana mirovahiyê jî di vî filmî de vedikole. Fîlm karîgeriyek kûr li ser mirovê temaşevan de dihêle.. Ew bedenên qedîm yê Diyarbekirê ku di dîroka nêzîk ya Kurdistanê de ji gelek êrîş, kuştin, birîn, tunekirin û bêserûşûnkirinan re şahidî kiriye, vê carê di film de pirsên xwe ji bo dîrok û qedera kurdan dike. Bê ne van kevîrên qedîm bin, dê kî bikaribe van janên giran di dil de biparêze...

Rojên borî rojnameger û derhêner Cemil Oguz belgefilmê xwe “Mazgal” ji bo çend heval dost û rojnamegeran cara pêşîn nîşan da. Ez bi xwe jî di nav van temaşevanan de bûm ku yek ji wan temaşevanên piştî film qediya gotin di asoyê wan de sar bûn û kes nedikarî peyvek bike jî ez bûm.

Me çend pirsên derbarê belgefilmê wî de jî li Cemil Oguz kir. Tiştên ku wî ji bo şidet, îşkence û miame-

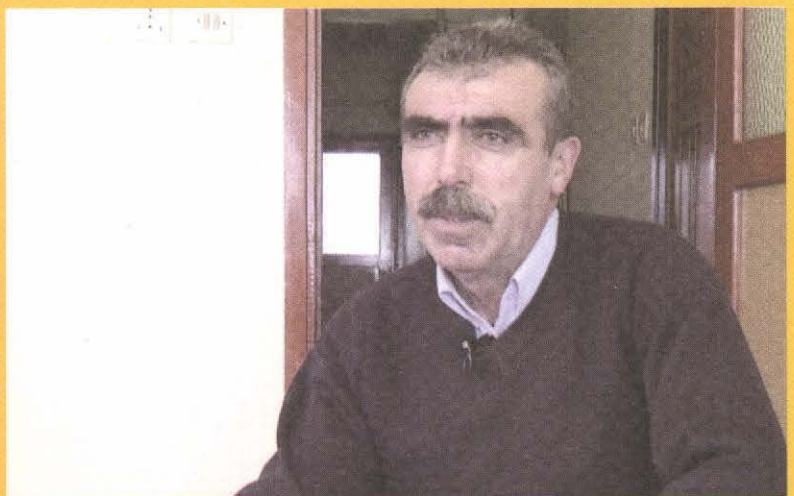
leya bi darê zorê anîn ziman gelek girîng bûn. Oguz ku dixwaze şidet bi her awayî ji nav civakê bi dawî bibe, her bûyerên ku mohra xwe li dîroka milletê kurd dixin jî ji bîra civak û raya giştî ya kurd dernekeve. Ji ber ku hemî serpêhatiyên me, di heman demê de amadekariyên me yê ji bo rojên nû û jiyana zarokên me ne jî...

17 sal borî lê hê kesek nehatiye cezakirin

Di dema ku Oguz ev belgefilmê xwe di gulana 2013’yan de tamam kir, hêj doza vê qetlîamê bidawî nebûbû û yek kesek ji bikujên vê qet-

lîamê jî nehatibûn cezakirin.. Li gorî qanûnên Tirkîyê ger dozek ji heta 20 salan bidawî nebe, di nava demê de doz betal dibe û bersûcê dozê jî beraet dikan. Ango hemî sûcdar azad dibin.. Ta niha 17 sal ji ser vê qetlîamê re derbas bûne. Qetlîam hema hema ji bîra civaka kurd jî derketiye û li pey mazgalên deriyên hesin de maye ku heta îro jî tu kesek ev qetlîam ronî nekiriye, di mehkemeyên Tirk de yek kesek jî ji ber vê dozê nehatiye cezakirin. Ji ber ku tu sedema vê êrîşê tunebû ew kesên ku rû bi rûyî ve êrîşê hatin, yê sax mayî û malbatên kesên ku hatine kuştin, bi salan li bersiva sebeba vê êrîşê geriyên û lêpirsînê bê ka ji ber çî sedemê ev êrîşa hovane bi ser zar û zêçên wan de hate kirin.

Kuştina 10 mehkûmên kurd yê di sala 1996’an de di hepsa Diyarbekirê de wekî bûyerek reş û tarî ya dîroka kurd cihê xwe diparêze.. Ez hêvî dikim ku ev bûyera diltezîn ya di dîroka kurd de wekî gelek qetlîam û kuştinên bi destê desthilatdaran hatine kirin lê bi encam nebûne, vê carê bigihîjin encamekê û di demek kurt de failên van bûyeran bêne sizakirin. Ji bo xatirê wan zarokên çavxêzal ku li pey bavên xwe yê kuştî hestir barandine... ❀

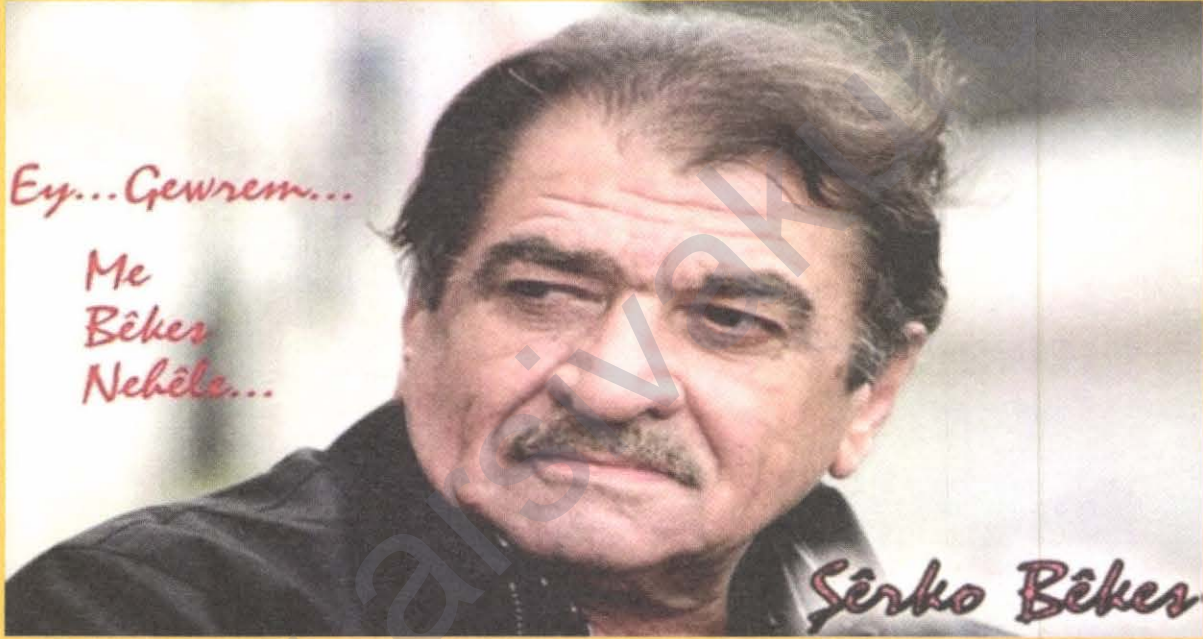

Mehmet Pehlivan

BÜYÜK İNSANLIĞIN 'KİMSESİZ' ŞAİRİ

Röportaj: ŞAFAK TİMUR

Kürtçe edebiyatın önemli temsilcilerinden ve şiirin ustalarından Şerko Bêkes, 4 Ağustos günü İsveç'in başkenti Stockholm'de yaşamını yitirdi. Bêkes'in 41 kitabı yayınlanmıştı. Şiirleri İngilizce, Fransızca, Almanca, Arapça ve Türkçeye çevrildi. Son olarak Güney'den şiir yağmuru adıyla bir seçkisi Belge Yayınlarından yayımlandı. Şiirlerinden bazıları bazı ülkelerde ders kitaplarına girdi ve önemli ödüller aldı. Saddam Hüseyin de onun şiirlerinden etkilenmiştir. Ondan kendisini öven bir destan yazmasını isteyip ödül vermeye kalkmış, Bêkes ikisini de reddetmiş, sürgün ve İsveç'te mültecilik yılları başlamıştır. 1987 yılında İsveçte Tuckholsky ödülüne layık görülen Şerko Bêkes; Irak rejimi ile mücadele eden Kürt gruplarınca, Ebdula Peşew'le birlikte, 'ulusal şair' ünvanıyla anılır oldu ve Pîremêrd Ödülü'ne layık görüldü. Şiirleriyle çaresiz kalmış halkın ve aşkın sesi olmaya çalışmıştır. Etkilendiği Kürt şairler, Goran ve Herdî'ydî. Şair Faik Bêkes'in oğlu olan Şerko Bêkes, vasiyeti üzerine, 1940 yılında doğduğu Süleymaniye'de toprağa verildi. Şöyle demişti vasiyetnamesinde: "Benî Süleymaniye'deki Azadî Parkı'na, 1983 şehitleri için kurulan anıtın yanına gömün. Orada nefesim kesilmez. Genç kadınlar, erkekler, sevgililer misafirim olur."...

Sahibi olduğunuz Avesta yayınlarının ilk kitabı Bêkes'in kitabı. Yayınlamaya nasıl karar verdiniz?

90'ların başında Halepçe'den sonra büyük bir göç olmuştu. Güney Kürdistan'dan gelen bir arkadaş, Bedîrhan Ahmet Habib, burada gazetede çalışıyordu. Beraberinde Şerko Bêkes şiirleri getirmişti. Arap alfabesi ve Sorani diyalektiği ile. Birkaç defa, Kurmancî'de nasıl duruyor Şerko Bêkes diye denemelerini yapmışlardı. Sonra derli toplu bir defterde görünce, bunlar mutlaka yayınlanmalı dedim. Ama henüz daha Avesta yok ortada. Yayınlamak için bir takım girişimlerde bulunduk, yayınevlerine verdik ama yayınlamadılar. Bizim de uzun süredir bir yayınevi kurma düşüncemiz vardı zaten. Bu biraz daha o adımları hızlandırmamızı sağladı. Avesta'nın kurulmasında çok büyük etkisi oldu Şerko Bêkes'in ve

şiirlerinin. İlk kitap olmasına karar verdik.

Güney'den önemli bir kültürel ve politik figür, başka bir lehçeden Kurmancî'ye uyarlanıyordu. İkinci kitabımız ise Mehmed Uzun'un Bira Qedere (Kader Kuyusu) romanıydı. Ne yazık ki ikisini de aynı hastalıktan, kanserden kaybettik. Bêkes'in yaşamını yitirmesiyle Kürt edebiyatı, Kürt şiiri, son önemli temsilcilerinden birini kaybetti. Kürt şiirinde modern üslubun, tekniğin en önemli yaratıcılarından biriydi ama yepyeni bir şiir oluştururken kişiliği ile toplumsal, siyasal bir figür olarak karizmasıyla da eski zaman yazarlarını, şairlerini çağrıştıran bir kimliği vardı. Süleymaniye'de 2004, 2005, 2006'lı yıllarda birkaç konferansta bir araya geldim. Bir yayınevinin yönetmenliğini yapıyordu. Şiirini ağzından dinleme imkânını İstanbul'da bulabildim. Ama şunu hatırlıyorum

mesela, çok önemli bir toplantıda Şêrko Bêkes beş dakika geç gelmiş. Yekiti'nin önemli siyasal figürlerinden biri Mele Bahtiyar oturumu yönetiyordu ve konuşmaların ortasında "Hoş geldiniz halkımızın büyük şairi" diye karşılanmıştı Halkımızın büyük şairi, bir klişe olabilir ama bu Şêrko Bêkes'e çok çok yakışıyordu. Ne yazık ki Kürt şiiri öksüz kaldı. Popülarite anlamında, o tarz şiir yazan, onların kuşağında daha başka isimler de var. Ama biliyorsunuz, günümüzde bir anlam üretmek ya da iyi şiir yazmak tek başına yeterli değil; bir de bu şiiri birçok farklı ülkelerde farklı kitlelere benimsetmek de önemlidir. Şêrko Bêkes bunu başarmıştır.

Peki Türkiyeli okuyucuyla Bêkes'in şiirlerinin buluşmasını onunla konuşabildiniz mi hiç, hayat-tayken...

Evet. İstanbul'da iki üç defa bir araya geldik. Aslında bu kitaptan önce, Şêrko Bêkes'in ilk kez 91'de Kürdistan kültür bakanlığı yaptığı dönemde buraya geldiğini hatırlıyorum. Ayaküstü tanışmamız olmuştu. 93'te Ankara'da, Turgut Özal dönemindeki ateşkes sürecinde, Celal Talabani ile bir söyleşi yapmıştım. Ona hangi Kürt şairlerini sevdiğini de sormuştum. Klasikleri saydıktan sonra, "Benim için Şêrko Bêkes yepyeni bir şeydir. En çok onun şiirlerini okuyorum fırsat buldukça" demişti. O da bayağı bir merakımı kamçılıyordu. Biz ilk kitabı yayınladığımızda, işte yayınevi Kürtçe ile ve bir şiir kitabı ile başlıyor diye herkes çok şaşırılmıştı. Hatta "Siz batmak istiyorsunuz, şiir ve Kürtçe şiir, siz bu işi yapmak mı istemiyorsunuz?" demişlerdi.

Hele o dönem...

Evet... Ama bizim umduğumuzun da çok çok üstünde bir ilgi gördü. Kısa süre sonra ikinci baskısını yaptık. Şiirlerin bir kısmı afiş oldu, bir kısmı anonimleşti, birçoğu bestelendi genç sanatçılar tarafından. En son da mesela Teq û Req diye bir grup Çar Zarok 'u besteledi.

Bir anımı anlatmak istiyorum. 2009'da Şêrko Bêkes İstanbul'a geldiğinde yemeğe gittik. Rusya'dan Ermenistan Kürtlerinden bir misafirimiz de gelmişti. Orada onları tanıştırdım. Kafkasya Kürdü ve Süleymaniye Kürdü, -Süleymaniyeliler Kürtçelerinden taviz vermezler, şehir insanları, orada tek şehir Süleymaniye- birbirlerini anlamaları için yardımcı olmaya çalıştım. Şêrko Bêkes mesleğini sordu. O da daha önce silah fabrikalarında çalıştığını, çok fazla silah ürettiğini söylemişti. Bêkes paniklemiş, "Rusya'nın silahlarında senin emeğin mi var bir Kürt olarak" demiş ve sinirlenmişti!

Onu büyük kılan neydi Kürt dili açısından? Belki biraz şiirinden bahsetmek gerekir.

Aslında Şêrko Bêkes'in yaslandığı bir gelenek var. 40'lı yıllarda doğuyor ama Güney Kürdistan'daki edebi gelenekten biraz bahsedip, o arka planını verirsek daha iyi anlaşılır.

Kürt kültürünün en önemli ilkleri aslında İstanbul'da olmuştur. İmparatorluk sınırları içinde ilk gazete, ilk parti, ilk dernekler falan... Güneydekiler de burada ya aşiret mektebinde ya da rüştiyede okuyorlardı. İmparatorluğun dağılmasıyla birlikte herkes kendi evine döndü. 20'li yıllardan sonra önemli bir kısmı Süleymaniye'ye yerleşti. Piremerd Tevfik Vehbi, Mehmet Emin Zeki Beg gibi- Şerefname'den sonraki en önemli tarih kitabını Dîroka Kurda-/Kurdistanî'yi yazmıştır. Tevfik Vehbi, İngiliz C. J. Edmondas ile - Süleymaniye'yi yöneten İngiliz subay- birlikte İngilizce- Kürtçe sözlük hazırlamıştır. Sonra işte gazeteler çıkıyor. Şeyh Mahmud İngilizlere başkaldırıyor ve büyük bir savaş çıkıyor. Sivil katliamlar da yapıyor İngilizler. Şêrko Bêkes'in babası Faik Bêkes de çok klasik, önemli bir şair, iki savaş dönemi arası kuşakta yer alıyor. Yanılmıyorsam 48'de vefat etmiş.

Bekes 8 yaşındayken...

Evet, genç yaşta... İngiliz sömürgeciliğine hep meydan okumuş, hep Şeyh Mahmud'un yanında yer almıştır. Süleymaniye 'de birkaç önemli tepeler var. Pîrêmerd onlardan birinde gömülüdür. O tepelere Newroz'da çıkmış ve halka şiirler okumuştur. Güney'de bu gelenek çok çok canlı... Meydanlarda şiir okumak... Orada mesela normal bir konferansa gitseniz 20, 30 kişi bulunur, ama şiir matineri dolup taşıyor. İşte okuduğu şiirlerle halkı İngiliz sömürgeciliğine karşı kıskırttığı için defalarca yargılanıyor babası. Şêrko Bêkes böyle bir aile ortamında büyüyor. Ama en çok etkisinde kaldığı şair Abdullah Goran'dır. Abdullah Goran, ille bir benzetme yapmak gerekirse, 40'lı, 50'li yıllarda, Nazım Hikmet'in Türk şiirinde 835 Satır'ı yayınlamakla yaptığını, 1927'lerde Kürtçe şiirde yapmıştır. Yani şiiri, geleneksel vezin, aruz, kafiye vb. kalıplardan alıp teknik, tema ve birçok bakımından modernleştirmiştir. Ama sonuçta çok da uzaklaşmamıştır, o da öyle bir geleneğe yaslanıyor.

60'lardan sonra Kürtlerle Irak rejimi arasında çok acımasız bir savaş var, Kürt köyleri boşaltılıyor, yağmalanıyor falan. Şêrko Bêkes ve kuşağı o direnişin içinde yer alıyorlar. O zaman Kürtlerin, direnişin elinde çok etkili iletişim organları yok. Yani bir şiir yazdıklarında bu şiirin daha geniş kitlelere ulaşması için Arapça'ya çevriliyor, Arap entelijansiyasıyla ilişkileri var... O yüzden Şêrko Bêkes ve arkadaşları, 70'lerde Ruwange ismini verdikleri bir akım, bir ekol mü diyelim, başlatıyorlar. Bu daha çok düşünce ağırlıklı bir şiir. Türkiye'de biraz yadırganan bir deyimle poster, yani afiş şiiri... Kısa, öz, vurgulu şiirler. Herkesin anlayabileceği, son derece sade ve son derece

vurucu, insanı etkileyen şiirler. Örneğin Halepçe şiiri... Halepçe'nin Kürtlerin belleğine yerleşmesinde Şêrko'nun çok rolü vardır.

Ölümünden sonra çok görülmeyecek bir şeyle karşılaşyoruz. Haberini okudum, Neçirvan Barzani cenazesini havaalanında karşıladı. Cemil Bayık teşekkür yayınladı. Özgürlük Parkı'nın önünde özgürlük heykellerinin yanında gömüldü. İsmail Beşikçi için de, Türkiye'ye getirildiğinde Abdullah Öcalan için de şiir yazdı.

Güncel dönemeçlere de değen bir şiir yani...

Evet ama şiirini hiçbir zaman güncel de kurban etmedi. Güncel konuları da işledi ama kendi bildiği şekilde işledi. Gerçi Yekiti'nin içinde yer alıyordu ve Güney Kürdistan'ın ilk kültür bakanıydı. Fakat bir şekilde partiler üstü kalmayı da becerdi.

Bêkes kimsesiz demek. Bunca yankı yaratan, kimsesiz olmayan birinden bahsediyoruz ama. Bu mahlas nereden geliyor?

Bu babasının mahlası... Kürtlerde aslında soyadı geleneği yok. Kürt geleneğinde siz Araplar gibi köyünüz, babanız, dedeniz yani atanız veya yörenizle anılırsınız. Mesela Barzan bir aile değil bir yöredir. 1. ve 2. Dünya Savaşı arasında aktif olan bir kuşaktan söz ettik ya, onlarda işte bu geleneğin kırıldığını görüyoruz. Onlardan birisi de Şêrko Bêkes'in babası Faik Bêkes'tir. Kimsesiz anlamında... İngilizlere karşı meydanlara çıkıyor, şiir okuyor, sürekli hapse atılıyor. Aslında Edmonds biraz küçümsemekle birlikte sempati duyuyor. Türkler, Kürtler, Araplar kitabında başta Süleymaniye'yi çok küçümsüyor. "Bu ne?" diyor, "Üç beş tane kerpiç evden yapılmış şehir ama bu halkın, bu şehrin ahalisinin en övündükleri şey şehirleridir." diyor. Sonradan aynı kitapta bi-

raz daha ilerlediğinize : "Hayır yanılmışım, evlerin içine girdiğinizde o kerpiç duvarların ardında çok muazzam konaklar, yapılar vardı." diyor. Bêkes, biraz sefiller gibi bir şey, yoksul, kimsesiz... Şêrko ismi ise mahlas değil. Selahaddin Eyyubi'nin amcasının da ismi... Şir aslan ve ko ise dağ demektir. Şêrko, dağ aslanı demek. Babasından aldığı bir isim...

Güney ve Kuzey'in ilişkisi açısından nereye oturur Bêkes?

Bêkes, Kürdistan'ın diğer parçalarına bigâne değildi. Zaten geçmişte de yazmış mesele, Şam'da bir Kürt çocuğunun duygularını... Muhtemelen şu

anda Rojava üzerine herkesin meydanlarda söylediği şiirlere imza atacaktı. Ben bir gözlemimi söyleyeyim; biz kitabı yayınladıktan birkaç sene sonra Süleymaniye'de görüştük. O zaman bu işi çok önemsemiyor gibiydi. Latin alfabesine mesafeliydi. Hatta Kurmanji'ye de mesafeliydi. Yine de hoşuna gitti. Ebdulla Peşêw'de de gördüm bunu. Açık açık da söylediler: "Aslında biz başta kitaplarımızın Latince yayınlanmasına karşıydık." diye... Hatta o zaman bizi çok eleştirenler de olmuştu...

2006 mıydı 2007 miydi, Diyarbakır'a geldi ve orada çok duygulanmıştı. Daha sonra görüşmemizde hayatının en duygulu anlarından birisi olduğunu söylüyordu. Sanırım o zaman Osman Baydemir, "Senin soyadın kimsesiz ama hepimiz senin annen, baban her şeyiniz. Hiç kimsesiz değilsin." demiş ve şiirlerini de okumuştur. Ondan sonraki görüşmelerimizde bütün kitaplarının Türkçe-Kürtçe yayınlanmasını çok önemsiyordu. 2009'da yanılmıyorsam, Şiir İstanbul'a katıldı, orada çok insanla tanıştı ve daha ciddi şekilde bu işin üzerinde durmaya başladı.

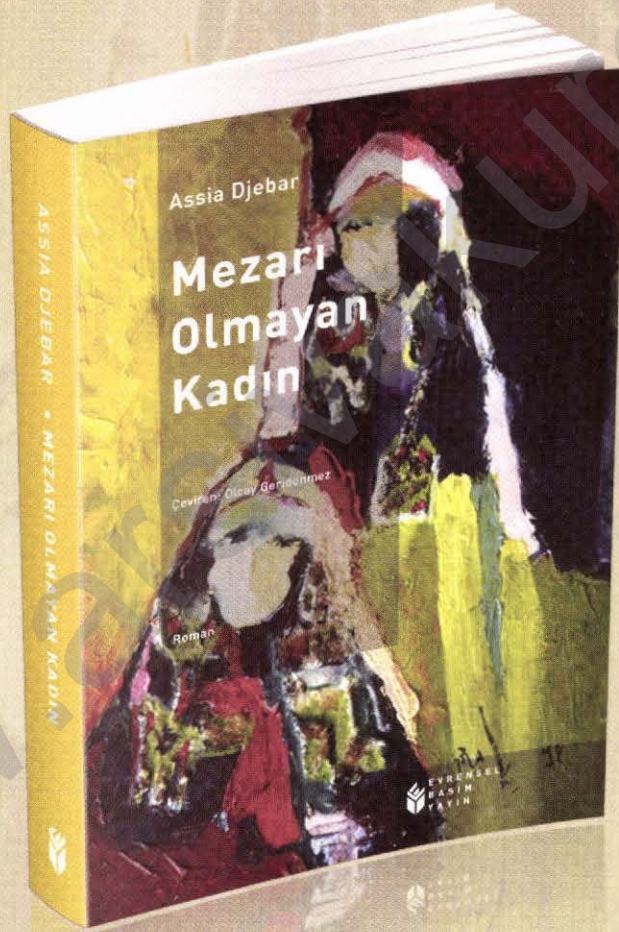
Avesta'nın bir planı var mı? Türkçeleştirilmiş şiirlerini yayımlamak gibi...

Bizde edebiyat daha çok Kürtçe ağırlıklıdır, daha fazla tercih ediyoruz. Birkaç örnek yaptık ama daha çok Türk yayınevlerinin yapmasını bekliyoruz ve elimizde gelen katkıyı sunuyoruz. Türkiye'deki kültürel ortam şu ana kadar Kürt edebiyatına, Kürt diline bilinen sebeplerden dolayı son derece önyargılı ve kapalıydı. Bundan sonra bunun ciddi şekilde değişeceğini ve Kürt edebiyatının diğer parçaları da dâhil, Türkçede alması gereken yeri de alacağını sanıyorum. Şu anda pek çok çaba var ama kesinleşmediği için şimdi söylemek istemiyorum. ✨

Assia Djebar

MEZARI OLMAYAN KADIN

ROMAN

**EVRENSEL
BASIM
YAYIN**

T: +90 212 255 25 46 Pbx - info@evrenselbasim.com - www.evrenselbasim.com

hincesu@hotmail.com

ISSN 1305-4775-16

9 771305 477514